

MINISTARSTVO SOCIJALNOG STARANJA BRIGE O PORODICI I DEMOGRAFIJE

PREDLOG

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O PRIMJENI STRATEGIJE ZA OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA 2019-2023

Februar 2026. godine

SADRŽAJ

I. UVODNI REZIME	11
1.1. Osvrt na ostvarenost operativnih ciljeva tokom perioda 2019 -2024. godine (ključna dostignuća)	19
1.2. Pregled izazova u sprovođenju strateškog dokumenta	32
II. INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA (STATUS INDIKATORA USPJEHA)	34
2.1.Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima	104
2.2 Osvrt na doprinos Strategije postizanju ciljeva rodne ravnopravnosti	106
III. TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA POSLEDNJU GODINU SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA	108
IV. NALAZI EVALUACIJE	176
V. PREGLED PLANIRANIH I UTROŠENIH SREDSTAVA	181
VI. PREPORUKE ZA NAREDNE FAZE SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA	181

I. UVODNI REZIME

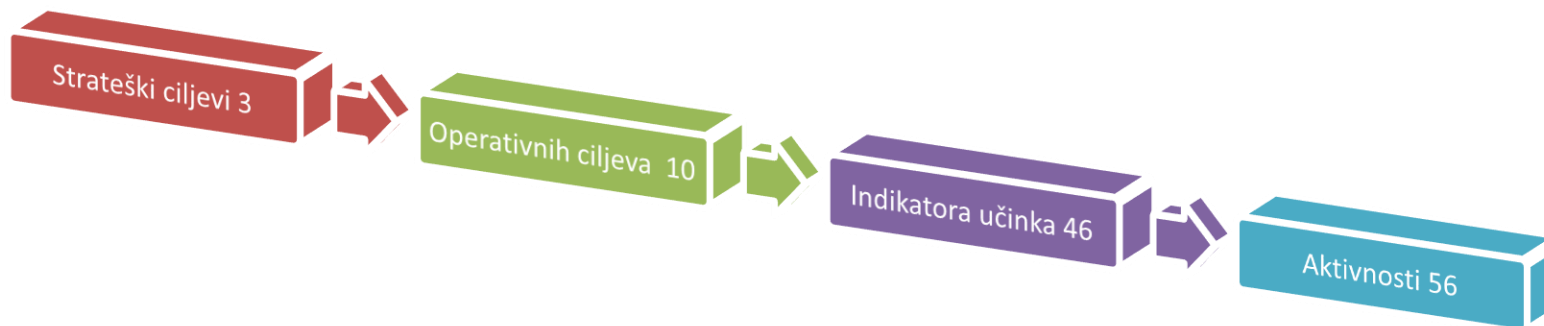
Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj juna 2019. godine usvojila Strategiju za ostvarivanje prava djeteta 2019 – 2023. Ona predstavlja nacionalni, sveobuhvatni i međuresorni dokument koji se bavi unapređenjem uslova za realizaciju prava djeteta u svim oblastima obuhvaćenim Konvencijom Ujedinjenih nacija (UN) o pravima djeteta i njenim fakultativnim protokolima. Ovaj dokument se odnosi na petogodišnji strateški period, a njegova primjena je počela u jubilarnoj, tridesetoj godini od donošenja Konvencije UN o pravima djeteta. Strategija svoju viziju projektuje na budućnost djece koja imaju mogućnosti da u Crnoj Gori ostvaruju sva svoja prava, osjećaju se uvažanim i bezbjednim građanima i prihvataju vrijednosti i odgovornosti koje doprinose prosperitetu društva. Crna Gora ulaže u djecu kao najvredniji ljudski kapital, podstiče ih da aktivno učestvuju u društvenom životu i razvijaju svoje potencijale.

Strategija težište stavlja na tri strateška cilja:

- Strateški cilj 1: Unaprijediti međuresornu i međusektorsku saradnju i druge ključne uslove za ostvarivanje prava djeteta
- Strateški cilj 2: Poboljšati dostupnost i kvalitet socijalne i zdravstvene zaštite i obrazovanja za svu djecu
- Strateški cilj 3: Spriječiti sve oblike nasilja nad djecom i poboljšati ostvarivanje posebnih mjera zaštite djece

Ovi strateški ciljevi, koji su razrađeni kroz 10 operativnih ciljeva sa 44 indikatorima učinka, služili su za praćenje napretka u ostvarivanju postavljenih ciljeva i sprovođenju mjera. Indikatori su obuhvatali širok spektar oblasti, uključujući institucionalnu saradnju i koordinaciju sistema zaštite prava djeteta, dostupnost i kvalitet socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih usluga, pristup pravdi, zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije, kao i učešće djece u procesima odlučivanja.. Strategijom je, takođe, definisana dinamika realizacije, nadležni organi zaduženi za sprovođenje operativnih ciljeva, kao i način i struktura izvještavanja o napretku.

Grafik broj 1. Pregled operativnih ciljeva, indikatora učinka i aktivnosti definisanih Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024. godine

Nosilac Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 bilo je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, kao resor nadležan za oblast dječje i socijalne zaštite. Strategijom je bilo predviđeno da Ministarstvo rada i socijalnog staranja koordinira proces implementacije i izradu akcionih planova za predviđeni strateški period. Sprovođenje Strategije bilo je koncipirano na međuresornom i međusektorskom pristupu, uz aktivno učešće svih relevantnih ministarstava i institucija koje se bave ostvarivanjem prava djeteta. Strategijom je bilo predviđeno formiranje Radne grupe za praćenje i izvještavanje o primjeni Strategije:, koja je za svaku godinu trebalo da priprema izvještaj o realizaciji Akcionog plana. Izvještavanje je bilo planirano po principu rotacije između pet ključnih resora – Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvjete, Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva pravde – kako bi svako ministarstvo prepoznalo svoju ulogu i odgovornost u sprovođenju mjera i ostvarivanju rezultata. Koordinaciju ukupne primjene Strategije trebalo je da vrši Savjet za prava djeteta Crne Gore, dok su za direktnu primjenu bili nadležni resori i institucije koje su učestvovalе u njenoj izradi. Implementacija je bila zamišljena kroz blisku saradnju državnih organa, lokalnih samouprava, nevladinog sektora i međunarodnih organizacija, uz redovno godišnje izvještavanje Vlade Crne Gore i javno objavljivanje usvojenih izvještaja.¹

¹ Vlada crne Gore, Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2025, strana 61 i 62.

Za sprovođenje Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 implementiran je samo dvogodišnji Akcioni plan za period 2019–2020, čiju je realizaciju sprovodilo i o kojoj je izvještavalo Ministarstvo rada i socijalnog staranja (Akcioni plan za 2021–2022 godinu bio je usvojen od strane Vlade, ali nije bio sproveden). Od ukupno 56 predviđenih aktivnosti, realizovano je 38, što predstavlja 67,8% ukupne realizacije Strategije. Posebno se može istaći raspodjela realizacije po strateškim ciljevima: u okviru Strateškog cilja I realizovano je 7 od 12 aktivnosti (58,3%), u okviru Strateškog cilja II ostvareno je 15 od 25 planiranih aktivnosti (60%), dok je u okviru Strateškog cilja III realizovano 16 od 19 aktivnosti, što čini 84,2% realizacije. Ovi rezultati pokazuju da je Strategija u značajnoj mjeri sprovedena, uz izražene napretke u određenim oblastima i identifikovane izazove u drugim.

U okviru strateškog cilja I – Unaprijediti međuresornu i međusektorsku saradnju i druge ključne uslove za ostvarivanje prava djeteta, ostvaren je značajan napredak u međuresornoj i međusektorskoj koordinaciji, prikupljanju i razmjeni podataka o djeci, primjeni zakonodavno-strateškog i finansijskog okvira, te praćenju ostvarivanja prava djeteta. Redovno su prikupljeni podaci o primjeni odredbi Konvencije, uveden je Informacioni sistem socijalnog staranja (ISSS) i jedinstvena baza za prijavu nasilja u porodici. Tokom izvještajnog perioda, Vlada Crne Gore je donijela novu Odluku o Savjetu za prava djeteta, čime je obnovljen rad tijela koje je prvobitno osnovano 2006. godine. Mandat Savjeta za prava djeteta obuhvata praćenje ostvarivanja prava djeteta, unapređenje međuresorne saradnje i koordinaciju aktivnosti nadležnih institucija i organizacija u cilju monitoringa sprovođenja politika i mjera za unapređenje položaja djece u Crnoj Gori. Takođe, usklađivanje sa definicijom djeteta iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta sprovedeno je kroz izmjene i dopune ukupno četiri zakona: Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika (2023) i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (2023). Aktivnosti su obuhvatile prevenciju diskriminacije djece, edukacije i radionice, registraciju djece, uključivanje NVO u primjenu Konvencije i jačanje uloge Skupštine u monitoringu prava djeteta. U narednom periodu potrebno je dalje unaprijediti međuresornu i međusektorsku saradnju za ostvarivanje prava djeteta, posebno u pogledu uspostavljanja jedinstvene baze podataka između sektora i unapređenja praćenja ostvarivanja prava djeteta, kao i uvođenja i primjene budžetiranja zasnovanog na pravima djeteta u Crnoj Gori.

U okviru strateškog cilja II – Poboljšati dostupnost i kvalitet socijalne i zdravstvene zaštite i obrazovanja za djecu, postignut je napredak u obezbjeđivanju efektivnog sistema alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja, podršci djeci sa smetnjama u razvoju, djeci iz

osjetljivih grupa i adolescentima u ostvarivanju besplatne i blagovremene zdravstvene i socijalne zaštite. Povećana je dostupnost i kvalitet obrazovanja, uključujući pristup kulturnim i medijskim sadržajima, uz unaprijeđenu podršku ranom razvoju djeteta. Model alternativne brige – povremeno hraniteljstvo – pilotiran je s ciljem da se obezbijedi privremena porodična briga za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Inicijativa, koju su podržali Ženski poslanički klub, Međunarodni ženski klub, Fondacija HEMIIAS i UNICEF, rezultirala je donacijom savremene opreme, uključujući asistivnu tehnologiju, uređaje za senzornu stimulaciju i obrazovne materijale za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Tokom izvještajnog perioda, realizovan je proces prelaska sa specijalnih škola na inkluzivni obrazovni sistem. Razvijen je Akcioni plan za sprovođenje preporuka Analize međusektorske podrške djeci s invaliditetom u Crnoj Gori, kao i Minimalni paket usluga i standardne operativne procedure (SOP) za pružanje integrisanih usluga za djecu s invaliditetom. Ustanovljeno je 17 dnevnih centara za dnevni boravak djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, što je doprinijelo socijalnoj inkluziji i podršci u razvoju djece sa smetnjama, kao i rasterećenju porodica. Aktivnosti su obuhvatile i obuke za hraniteljstvo, savjetodavnu podršku djeci koja napuštaju Dječiji dom „Mladost“. Takođe, u 2021. godini usvojene su izmjene i dopune Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kojima je uveden univerzalni dječiji dodatak za svu djecu do šest godina, a od oktobra 2022. godine pravo je prošireno na svu djecu do 18 godina starosti što je umanilo siromastvo djece. U narednom periodu potrebno je preduzeti mjere za prevenciju izdvajanja djece iz porodica, uspostaviti Centar za hraniteljstvo, žalbene mehanizme i unaprijediti inicijalno obrazovanje kadra.

U okviru strateškog cilja III – Spriječiti sve oblike nasilja nad djecom i poboljšati ostvarivanje posebnih mjera zaštite, unaprijeđena je prevencija svih oblika nasilja nad djecom i podrška djeci žrtvama, uključujući zaštitu od trgovine, dječje prostitucije, dječje pornografije i učešća u oružanim sukobima. Izrađen je program osnovne obuke za zaštitu od nasilja u porodici i nad djecom, uključujući obuke za rad sa djecom u sukobu sa zakonom, djecom bez roditeljskog staranja i adolescentima sa problemima u ponašanju. Izrađeni su informativni materijali za djecu i porodice o pristupu pravdi, uključujući brošure o besplatnoj pravnoj pomoći, dok su tri suda i tri Državna tužilaštva opremljena audiovizuelnom tehnikom i namještajem za saslušanja po mjeri djeteta, čime je omogućeno lakše, bezbjednije i adekvatno uključivanje djece u pravosudne procedure bez ponovne viktimizacije.

Obezbijedeno je da: u Višem sudu u Podgorici i Bijelom Polju i Vrhovnom tužilaštvu postoji Stručna služba koja ima tim stručnih radnika koji čine psiholog, socijalni radnik ili socijalni pedagog, koji pomaže sudijama i tužiocima u radu na predmetima nasilja nad djecom; djeca žrtve budu zaštićena od dalje viktimizacije tako što se neće suočavati sa učinocem prije ili u toku sudskog postupka; pitanja koja postavljaju advokati prenosi psiholog na način primjeren djetetu, i d) stručni radnici koji rade sa djecom u krivičnom pravosuđu budu obučeni za primjenu međunarodnih standarda. Pripremljene su Smjernice za rad stručnih službi za podršku u tužilaštvima i sudovima,

koje uključuju informativni materijal namijenjen djeci žrtvama i svjedocima u krivičnom postupku. Pored toga, organizovane su prostorije po mjeri djeteta u 3 suda i 3 tužilaštva, čime će se znatno pomoći u zaštiti prava djece koja dolaze u kontakt sa pravosudnim sistemom. Organizovane su edukacije za profesionalce, sprovedene kampanje, promovisana Nacionalna SOS linija i obezbijeđena njena dostupnost 24 sata, uspostavljeni su mehanizmi za žalbe u školama i omogućena besplatna pravna pomoć djeci. Ostvareni su značajni pomoci u integraciji romske i egipćanske djece. Uspostavljeni su mehanizmi zaštite prava djece žrtava, uključujući djecu iz marginalizovanih grupa, razvijeni i sprovedeni su programi zaštite, rehabilitacije i socijalne integracije djece žrtava. Od ukupno osam preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za prava djeteta koje se odnose na Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i Fakultativni protokol o učešću djece u oružanim sukobima, do sada je realizovano pet preporuka. Konkretno, implementirane su sljedeće: osigurana je eksplicitna definicija krivičnog djela prodaje djece u Krivičnom zakoniku iz 2023. godine; obezbijeđeno je krivično gonjenje svih djela obuhvaćenih protokolima; te su izmijenjeni Zakon o odbrani i Zakon o Vojsci Crne Gore radi zabrane učešća djece mlađe od 18 godina u neprijateljstvima.

U narednom periodu potrebno je jačanje preventivne, integrisane usluge za djecu žrtve nasilja u svim sektorima, takodje jačanje kapaciteta i koordinacije CSR, jačanje stručnih službi Viših sudova i Vrhovnog Državnog tužilaštva, uspostavljanje prostorija za saslušanje djece i sprovođenje dodatnih mjera zaštite u skladu sa starosnim granicama i posebnim potrebama djece.

Dalja koordinirana implementacija Strategije bila je ograničena usljed niza identifikovanih internih i eksternih izazova. Eksterni faktori, uključuju pandemiju COVID-19 2020-2022. i sajber napade na vladinu infrastrukturu 2021.-2022. godine, Osim toga unutrašnji faktori kao što su: politička nestabilnost (od 2020. godine Crna Gora promijenile su se tri vlade) što je u određenoj mjeri usporilo rad institucija i proces donošenja odluka, takođe, veoma česte organizacione promjene na nivou državne uprave i ograničeni ljudski resursi, dodatno su ometali implementaciju i doprinele do toga da je bilo je otežano locirati tačno nadležno ministarstvo, odjeljenje, kancelarije odgovorne za realizaciju određenih aktivnosti. Strategija se nije mogla osloniti na funkcionalan sistem za evidentiranje podataka i napretka, niti za pravovremeno preuzimanje zadataka i odgovornosti u situacijama kada je dolazilo do promjena na radnim mjestima relevantnim za njeno sprovođenje. i/ili prenosa nadležnosti sa jedne kancelarije, odjeljenja ili institucije na drugu.²

² Evaluacije Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, Marija Antonija Di Maio, vođa tima Aleksandra Gligorević, nacionalna ekspertkinja, Evaluaciju naručio: UNICEF Crna Gora, Evaluaciju sprovela: Lattanzio KIBS.

Ograničena međusektorska saradnja predstavljala je još jedan važan faktor koji je otežavao sprovođenje Strategije. Strategija, naime, nije uspostavila efikasan model međusektorske koordinacije i saradnje u pogledu ostvarivanja prava djeteta u Crnoj Gori. Ovo ne znači da institucije svaka za sebe nijesu sprovodila aktivnosti, ali znači da koordinacija njihovog sprođenja i međusobno informisanje o istom nije bilo na zadovoljavajućem nivou.

Stoga završni izvještaj o sprovođenju strateškog dokumenta sadrži informacije o ukupnom napretku u postizanju definisanih strateških i operativnih ciljeva i status indikatora uspjeha i izražen je u skladu sa Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata.³ Završni izvještaj obuhvata informacije o implementaciji Akcionog plana za period 2019–2020. godine, budući da je to bio jedini akcioni plan koji je zvanično usvojen za sprovođenje predmetne Strategije. Pored toga, izvještaj uključuje i pregled dostupnih aktivnosti koje su doprinijele ostvarivanju strateških ciljeva, a koje su realizovane od strane nadležnih institucija u okviru njihovog redovnog djelovanja ili kroz sprovođenje mjera iz drugih strateških dokumenata. Iako ove aktivnosti nijesu bile dio formalno usvojenih akcionih planova koji su trebali pratiti realizaciju Strategije, njihov doprinos je bio značajan za ostvarivanje njenih ukupnih ciljeva.

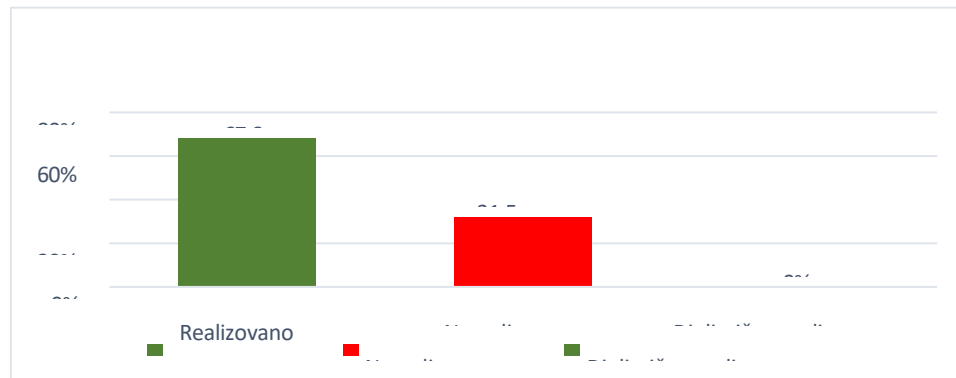
Iako Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 u određenoj mjeri uključuje rod, strateški ciljevi, zadaci i većina aktivnosti su rodno neutralni, što znači da nisu dovoljno adresirane različite potrebe, situacije i kršenja prava djevojčica i dječaka, posebno u oblastima zdravlja, obrazovanja, borbe protiv rodnog stereotipiziranja i zaštite od različitih oblika nasilja i iskorištavanja djece.

Prema Strategiji za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 u Crnoj Gori, ukupna procjena potrebnih sredstava za realizaciju mjera iznosila je oko 4 miliona eura, od čega je približno 70% planirano da se obezbijedi iz državnog budžeta, dok je preostalih 30% trebalo biti pokriveno iz donatorskih izvora. Za sprovođenje Akcionog plana 2019–2020 ukupna sredstva planirana za aktivnosti iznosila su 1.063.000 EUR, uz dodatna redovna sredstva koja su planirana u budžetima pojedinih ministarstava za aktivnosti od značaja za djecu, kao i sredstva iz projekata međunarodnih organizacija, donacija i NVO projekata. Napominjemo da nije bilo moguće uraditi detaljan presjek utrošenih

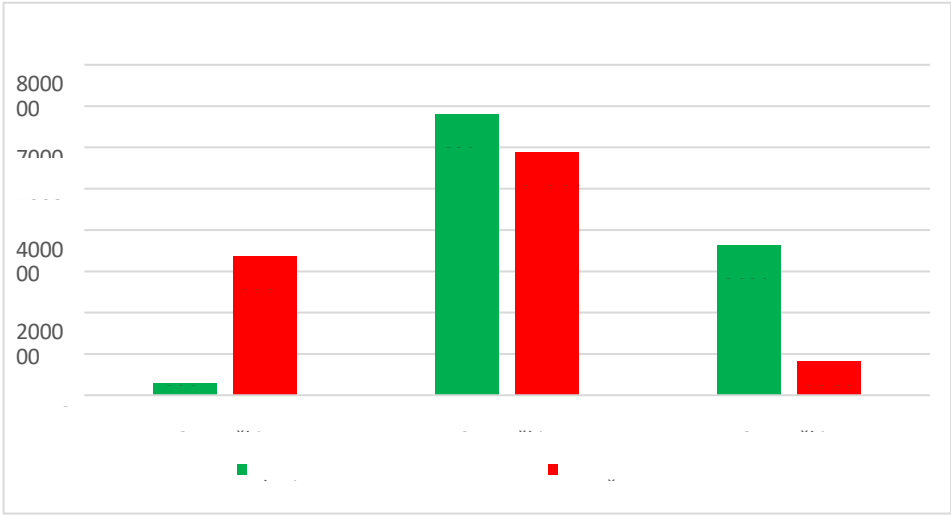
³ Generalni sekretarijat Vlade, Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata <https://www.osce.org/files/f/documents/1/9/543931.pdf>

finansijskih sredstava za pojedine realizovane aktivnosti, jer tražene informacije od pojedinih resora nisu dostavljene ni nakon višestrukih urgencija. Zaključno, iako su planirana sredstva bila jasno definisana, nedostatak sveobuhvatnih podataka o njihovoj realizaciji otežava preciznu procjenu efekata sprovedenih aktivnosti, što ukazuje na potrebu za boljom koordinacijom i izvještavanjem u narednom periodu.

Grafik broj: 2 Realizovane aktivnosti

Grafik broj 3. Budžet

1.1. Osvrt na ostvarenost operativnih ciljeva tokom perioda 2019 -2024. godine (ključna dostignuća)

STRATEŠKI CILJ 1: UNAPRIJEDITI MEĐURESORNU I MEĐUSEKTORSKU SARADNJU I DRUGE KLJUČNE USLOVE ZA OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA,

Operativni cilj 1: Unaprijeđeno sprovođenje svih procesa u vezi s podacima o djeci, uključujući njihovu međuresornu i međusektorsku razmjenu

Ovaj operativni cilj podrazumijeva unapređenje sprovođenja svih procesa u vezi podataka o djeci, uključujući njihovu međuresornu i međusektorsku razmjenu, te poboljšanje primjene zakonodavno-strateškog i finansijskog okvira i koordinaciju svih aktera u ostvarivanju i monitoringu prava djeteta.

- Podaci o djeci prikupljeni iz šest oblasti tokom izvještajnog perioda su sistemski obrađeni i poslani Savjetu Evrope – Upravnom odboru za prava djeteta (Steering Committee for the Rights of the Child - CDENF), čime je obezbijeđena međunarodna dimenzija praćenja prava djece.
- Institucije su redovno pratile 43 indikatora u okviru NSOR do 2030. godine. Ovim praćenjem omogućava se redovno praćenje napretka u ostvarivanju prava i dobrobiti djece u Crnoj Gori. Ministarstvo održivog razvoja je uz pomoć UNICEF-a, integrisalo indikatore ciljeva održivog razvoja vezanih za prava djeteta u novokreiranu bazu podataka za praćenje implementacije nacionalne Strategije održivog razvoja. Postignut je napredak u nadogradnji sektorskih baza podataka. Ipak, administrativni sistemi podataka uveliko odražavaju sektorski pristup, uz određena poboljšanja u sektoru obrazovanja i zdravstva i slabu međusobnu povezanost i uporedivost podataka među sektorima.
- Tokom perioda od 2020. do kraja 2024. godine, Tim za formalnu identifikaciju žrtava održao je 97 sastanaka i 28 terenskih posjeta, identifikujući 119 žrtava trgovine ljudima, od kojih je 52% bila djeca, pretežno zbog prisilnih dječjih brakova i prisilnog prosjačenja.
- Uveden je softver za elektronsku evidenciju slučajeva trgovine ljudima (IOM, 2024), koji omogućava generisanje zvanične statistike, uključujući podatke o djeci.
- Aktivnosti prikupljanja i dijeljenja podataka sprovode se kontinuirano: zdravstveni kartoni kod ID za djecu, stomatologa i ginekologa e-kartoni pri FZCG, uz unaprijeđeno elektronsko zakazivanje u svim zdravstvenim ustanovama (eApoteka, eRecept, eNalaz, eOsiguranje, eNaručivanje, eZakazivanje).
- Tokom perioda 2019–2023, Crnogorski obrazovni informacioni sistem (MEIS) doživio je značajna unapređenja i modernizaciju. U 2019. godini započete su pripreme za unapređenje MEIS-a i digitalizaciju obrazovnog sistema, pri čemu je Ministarstvo prosvjete nauke i

inovacija počelo planiranje sveobuhvatne strategije digitalizacije. U 2021. godini, sprovedena je revizija stanja sistema MEIS, u kojoj su identificirani nedostaci u IT strategiji i procesima upravljanja sistemom, što je postavilo osnovu za naredna unapređenja. U 2023. godini, MEIS je dodatno unaprijeđen kroz povezanost sa Državnim servisom za razmjenu podataka, čime je omogućena automatizovana razmjena podataka između obrazovnih institucija i drugih državnih registara. Sistem je proširen novim elektronskim uslugama za roditelje, škole i učenike, uključujući elektronski upis, praćenje djece u riziku od odustajanja, praćenje slučajeva nasilja u obrazovnim institucijama i lakši pristup podacima za analize i istraživanja. Kroz ovaj period, broj korisnika MEIS-a značajno je porastao, obuhvatajući oko 130.000 djece, 14.000 zaposlenih u školama i više od 1.000 obrazovnih ustanova, čime je sistem postao centralna platforma za upravljanje obrazovnim podacima u Crnoj Gori.

- Početkom 2020. godine izrađene su procedure za primjenu principa najboljeg interesa djeteta u svim oblastima koje se odnose na djecu, čime je institucionalizovana zaštita prava djeteta u svim procesima.
- Zakonom o matičnim registrima definisano je da svako rođenje u porodilištu ili zdravstvenoj ustanovi mora biti registrovano, a naknadni upis se vrši putem upravnog postupka ukoliko dijete nije prijavljeno u roku od 30 dana. Ovim su stvoreni uslovi za univerzalnu registraciju rođenja za svu djecu, bez izuzetka.
- Ciljna grupa promotivnih aktivnosti obuhvata roditelje, djecu i lokalnu zajednicu, a sve aktivnosti se sprovode kontinuirano, u skladu sa jasnim procedurama MUP-a, osiguravajući tako efikasno i sistematsko prikupljanje, analizu i razmjenu podataka o djeci.

Operativni cilj 2: Poboljšana primjena zakonodavno-strateškog i finansijskog okvira i koordinacija svih aktera u ostvarivanju i monitoringu prava djeteta

Ovaj cilj je bio usmjeren na unapređenje međusektorske koordinacije ključnih aktera u zaštiti djece i na stvaranje osnove za uvođenje budžetiranja za djecu u godišnje budžete ministarstava.

- Tokom izvještajnog perioda, Vlada Crne Gore je u julu 2022. godine donijela novu Odluku o Savjeta za prava djeteta, čime je obnovljen rad tijela koje je prvobitno osnovano 2006. godine. Nakon ponovnog uspostavljanja, pokrenute su pripremne aktivnosti kako bi Savjet preuzeo svoj mandat i započeo rad. Konstitutivna sjednica održana je u martu 2023. godine, a već u maju Savjet je usvojio Set mjera za prevenciju, suzbijanje i djelovanje u slučajevima nasilja među djecom, adolescentima i mladima. Tokom sjednica razmatrana su pitanja zaštite prava djeteta, nasilja među djecom i međusektorske saradnje nadležnih institucija i organizacija. Mandat Savjeta za prava djeteta obuhvata praćenje ostvarivanja prava djeteta, unapređenje međuresorne saradnje i koordinaciju aktivnosti nadležnih institucija i organizacija u cilju monitoringa sprovođenja politika i mjera za unapređenje položaja djece u Crnoj Gori (član 6 Odluke o Savjetu za prava djeteta)

- Usklađivanje sa definicijom iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta sprovedeno je u ukupno četiri zakona: Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Porodičnom zakonu, Krivičnom zakoniku (2023) i Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (2023).
- Tokom izvještajnog perioda, kroz različite budžetske linije nadležnih ministarstava i javne pozive, finansirani su brojni projekti i programi nevladinih organizacija koji doprinose ostvarivanju ciljeva Strategije za prava djece. Samo u 2023. godini, Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) podržalo je 25 projekata i obezbijedilo je sredstva u iznosu od **237.334,91 €** za projekte iz oblasti socijalne brige o djeci i mladima, te **300.000 €** za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, uključujući prevenciju nasilja nad ženama i djecom. U prethodnim godinama finansirano je više od **10 projekata godišnje**, uključujući 11 projekata u 2020. godini, 582.187 € u 2019. za projekte u tri prioritetne oblasti socijalne i dječje zaštite, 49.589 € od Ministarstva za ljudska i manjinska prava za projekte usmjerene na zaštitu prava djece u zajednicama Roma i Egipćana, te 40.000 € od Ministarstva unutrašnjih poslova za realizaciju 10 projekata usmjerenih na borbu protiv trgovine ljudima, uključujući i djecu.
- Tokom izvještajnog perioda obučeno je više od 1.000 profesionalaca i predstavnika NVO koji dolaze u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima. Edukacije su obuhvatile identifikaciju, zaštitu i krivično gonjenje počililaca, čime je značajno unaprijeđen kapacitet institucija za prevenciju i zaštitu djece.
- Realizovane su četiri kampanje i preko 800 edukativnih aktivnosti u više od 90 škola, uključujući radionice i onlajn edukacije, sa fokusom na zaštitu djece od seksualnog nasilja i trgovine ljudima. Zabilježeno je 4.179 informativnih poziva na SOS liniju, što pokazuje povećan nivo svjesnosti građana i spremnost da prijave sumnjive slučajeve, direktno doprinoseći ranom otkrivanju i zaštiti djece.
- Otvoreno je državno sklonište za djecu i mlade žrtve trgovine ljudima (2024), a postoje i licencirana skloništa za odrasle žene. Uspostavljeno je 6 pružalaca usluga za smještaj, uključujući SOS telefone i specijalizovane usluge za djecu, dok su razvijeni modeli dugoročne reintegracije djece žrtava, čime je obezbijeđena kontinuirana zaštita i podrška.
- Edukovani su romski medijatori i vršnjački edukatori. Distribuirano je preko 1.000 informativnih materijala na devet jezika za strance i ranjive grupe, čime je unaprijeđena inkluzija i dostupnost informacija.
- Sprovedeno je 6 kampanja i najmanje 100 medijskih objava, uključujući TV i radio emisije, novinske članke, online objave, brošure i reklame (vakcinacija, antibiotici i skrining). Aktivnosti su doprinijele podizanju svijesti stanovništva o nacionalnim i međunarodnim akcijama za smanjenje faktora rizika i promociju zdravih životnih stilova.
- Organizovan je trening za 50 učesnika u saradnji MUP-a i UNICEF-a, dok je onlajn obuka Evropskog savjeta obuhvatila 5 službenika koji pružaju podršku djeci migrantima, čime je unaprijeđen kapacitet sistema da zaštiti posebno ranjive grupe.
- Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore održao je konsultativno saslušanje 25. septembra 2019. sa državnom sekretarkom Ministarstva rada i socijalnog staranja, direktorom Direktorata i direktorom Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, rezultiralo Izvještajem sa 10 zaključaka koji je dostavljen relevantnim institucijama i NVO sektorima Oktobra 2019.

- Kapaciteti Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za praćenje i prikupljanje podataka o kršenju dječjih prava, kao i za zagovaranje sistemskih unapređenja, dodatno su ojačani uspostavljanjem Platforme za nezavisno praćenje sprovođenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom 2023. godine, koju je osnovao Zaštitnik u saradnji i uz značajno učešće deset (10) nevladinih organizacija.

STRATEŠKI CILJ 2: POBOLJŠATI DOSTUPNOST I KVALITET SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I OBRAZOVANJA ZA SVU DJECU

Operativni cilj 3: Obezbjedenje efektivnog sistema alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja

Ovaj cilj se odnosi na obezbjeđenje efektivnog sistema alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja, unaprijeđenje podrške djeci sa smetnjama u razvoju i drugoj djeci iz osjetljivih grupa kao i adolescentima u ostvarivanju besplatne i blagovremene zdravstvene zaštite. Cilj se takođe odnosi na smanjenje materijalnog siromaštva djece, povećanje dostupnosti obrazovanja djeci iz osjetljivih grupa, unaprijeđenju kvaliteta obrazovanja za svu djecu, kao i na pristup kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima i unaprijeđenu podršku ranom razvoju djeteta.

- Održane su edukacije za dvije grupe, u trajanju od 4 dana "Jačanje kapaciteta sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori".
- Obezbijedena je savjetodavna podrška i podrška kroz stanovanje. Na nivou Crne Gore postoji 4 stanova za podršku.
- Tokom izvještajnog perioda ostvareni su značajni pomaci u razvijanju alternativnih oblika brige za djecu bez roditeljskog staranja. U pogledu institucionalnih oblika podrške, broj funkcionalnih malih grupnih kuća povećan je sa 1 na 2 (Bijelo Polje i Berane), a broj stanova za stanovanje uz podršku sa 0 na 4 stambene jedinice – jednu u JU Centar za socijalni rad u Nikšiću i tri u JU Centar za socijalni rad Danilovgrad.
- U 2021. godini usvojene su izmjene i dopune Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kojima je uveden univerzalni dječiji dodatak za svu djecu do šest godina, a od oktobra 2022. godine pravo je prošireno na svu djecu do 18 godina starosti sto je umanilo siromastvo djece.

Operativni cilj 4: Unaprijeđenje podrške djeci sa smetnjama u razvoju i drugoj djeci iz osjetljivih grupa i adolescentima u ostvarivanju besplatne i blagovremene zdravstvene i adekvatne socijalne zaštite

Ovaj cilj se odnosi na unapređenje pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti za djecu i adolescente sa invaliditetom i omogućavanje da u potpunosti uživaju svoje pravo na zdravstvenu zaštitu koja je inkluzivna i pažljivo osmišljena da odgovori njihovim potrebama.

- Specijalizacija kliničkih psihologa i dječjih psihijatara za rad sa adolescentima u centrima za mentalno zdravlje, koja se sprovodi u skladu sa godišnjim planom, doprinijela je poboljšanju kvaliteta psihološke i psihijatrijske podrške za djecu sa smetnjama u razvoju, posebno u prepoznavanju i tretmanu emocionalnih i socijalnih problema. Za 2020. godinu odobrene su specijalizacije za dječijeg psihijatra i kliničke psihologe, što predstavlja strateško jačanje kadrovskih kapaciteta u oblasti mentalne zaštite djece i adolescenata.
- Model alternativne brige – povremeno hraniteljstvo – pilotiran je s ciljem da se obezbijedi privremena porodična briga za djecu sa smetnjama u razvoju. Ovaj pristup ima za cilj pružanje podsticajnog i brižnog okruženja, uz istovremeno podsticanje integracije djeteta u društvo.
- Tokom 2023. godine, sprovedena je značajna kampanja prikupljanja sredstava kojom je prikupljeno preko 167.000 eura za unapređenje kvaliteta usluga u ovim centrima. Inicijativa, koju su podržali Ženski poslanički klub, Međunarodni ženski klub, Fondacija HEMIIAS i UNICEF, rezultirala je donacijom savremene opreme, uključujući asistivnu tehnologiju, uređaje za senzornu stimulaciju i obrazovne materijale. Ova unapređenja imaju za cilj poboljšanje svakodnevnog iskustva djece i mladih koji koriste usluge dnevnih centara.
- Tokom izvještajnog perioda, realizovan je proces prelaska sa specijalnih škola na inkluzivni obrazovni sistem. Ova tranzicija podrazumijevala je opremanje škola i nastavnika za rad sa različitim grupama učenika, uspostavljanje resursnih centara i sprovođenje individualnih obrazovnih planova radi podrške djeci sa smetnjama u razvoju u redovnim obrazovnim ustanovama.
- Tokom 2022. godine razvijen je Akcioni plan za sprovođenje preporuka Analize međusektorske podrške djeci s invaliditetom u Crnoj Gori, kao i Minimalni paket usluga i standardne operative procedure (SOP) za pružanje integrisanih usluga za djecu s invaliditetom.
- Održano je pet obuka za jačanje kapaciteta za više od 100 predstavnika različitih sektora, s ciljem unapređenja međusektorske saradnje u prevenciji institucionalizacije i obezbjeđivanju kvalitetnih integrisanih usluga za djecu s invaliditetom.
- Ustanovljeno je 17 dnevnih centara za dnevni boravak djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, u Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici i Budvi, kao i u JU Dječji dom „Mladost“ – Bijela i JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“ Kotor, što je doprinijelo socijalnoj inkluziji i podršci u razvoju djece sa smetnjama, kao i rasterećenju porodica.
- Usluga smještaja u malu grupnu zajednicu u Bijelom Polju, uspostavljena za djecu bez roditeljskog staranja sa smetnjama i teškoćama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja, omogućila je pružanje individualizovane podrške i boljih uslova socijalizacije, uz princip jednakih mogućnosti i razvoj samostalnosti djece.

Operativni cilj 5: Smanjiti materijalno siromaštvo djece

Zadatak ovog cilja bio je da doprinese obezbjeđivanju besplatnog pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama za djecu iz najsiromašnijih domaćinstava, čime su se unaprijedile jednake mogućnosti za svu djecu.

- U Crnoj Gori realizovane su značajne aktivnosti da obrazovanje bude dostupno svim kategorijama djece, bez obzira na socijalni status. Za djecu sa smetnjama u razvoju, djecu iz RE populacije i iz porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja, vrtić je besplatan, dok za djecu iz jednoroditeljskih porodica roditeljski doprinos iznosi 50% troška. Ova mjera je doprinijela većoj uključenosti djece u predškolsko obrazovanje i smanjenju ranog obrazovnog jaza.
- Tokom izvještajnog perioda, program za razvoj socijalnih i emocionalnih vještina učenika „Moje vrijednosti i vrline“ proširen je na više od 100 osnovnih i srednjih škola. Samo u 2023. godini, od ovog programa imalo je koristi skoro 30.000 učenika, a program je usmjeren na holistički pristup razvoju djece i adolescenata.
- Za djecu koja žive u udaljenim i teško pristupačnim krajevima, gdje ne postoje vaspitne jedinice predškolskih ustanova, organizovane su besplatne interaktivne službe u 16 opština i 28 punktova, čime je omogućena inkluzija djece iz ruralnih područja i smanjenje rizika od obrazovne diskriminacije.
- Besplatni udžbenici su dodijeljeni svim učenicima I razreda osnovne škole, djeci sa smetnjama u razvoju, RE populacije i djeci iz porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja, što je direktno olakšalo pristup obrazovanju i smanjilo finansijski teret za ranjive porodice.
- Obezbijeđen je besplatan pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama na svim nivoima za djecu iz najsiromašnijih domaćinstava i aktivnosti se sprovode kontinuirano. Građani ostvaruju prava na zdravstvenu zaštitu jednako, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, starosnu dob, invaliditet, jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo ili imovno stanje, što doprinosi socijalnoj jednakosti i pravednom pristupu uslugama.
- Integracija djece romske i egipćanske populacije u obrazovni sistem se sprovodi kroz redovne aktivnosti: terenske obilaske, praćenje dolazaka, rad s roditeljima, savjetovanja kadra, sastanke i rad u zajednici, uz kontinuirani monitoring. Ove aktivnosti su omogućile povećanu stopu pohađanja nastave i smanjenje rizika od napuštanja školovanja.
- Uvedeno je stipendiranje srednjoškolaca RE populacije (60 eura mjesečno) i redovnih studenata (150 eura mjesečno), što je direktno olakšalo nastavak obrazovanja i smanjilo ekonomske barijere za ranjive grupe.
- U 9 osnovnih škola obezbjeđen je besplatan prevoz za učenike RE populacije; na teritoriji Glavnog grada više od 400 učenika RE zajednice dobilo je besplatne udžbenike, čime je ostvarena bolja dostupnost obrazovanja i smanjenje socijalne isključenosti.
- Za djecu iz osjetljivih grupa organizovana su ljetovanja i zimovanja u dječjim odmaralištima, pružajući sedmodnevno iskustvo za po 24 najbolja učenika RE završnih razreda osnovnih škola (VII, VIII i IX razred). Tokom boravka, djeca su učestvovala u edukativnim radionicama o prevenciji dječjih ugovorenih brakova, neformalnom učenju i obnavljanju romskog jezika i kulture, što je rezultiralo jačanjem identiteta, kulturne pripadnosti i znanja o zaštiti svojih prava.

Operativni cilj 6: Bolja dostupnost obrazovanja djece iz osjetljivih grupa, kvalitet obrazovanja za svu djecu i pristup kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima

Ovim ciljem unaprijeđen je obrazovni sistem, inkluzivne prakse i kulturni programi, kako bi se osiguralo da sva djeca, posebno ona iz ranjivih grupa, imaju jednake šanse za razvoj i učešće.

- U predškolskom vaspitanju i obrazovanju akcenat je stavljen na poboljšanje prostornih kapaciteta kroz izgradnju novih objekata, rekonstrukciju postojećih i otvaranje adaptiranih lokalnih prostora. U okviru ovih aktivnosti, počelo je sa radom 7 novih vaspitnih jedinica, dok trenutno funkcioniše 28 punktova interaktivnih službi u 16 opština, namijenjenih djeci iz udaljenih seoskih sredina. Vaspitači matičnih ustanova dva puta sedmično rade sa djecom i roditeljima u ovim lokalnim prostorima, što je omogućilo bolju dostupnost predškolskog obrazovanja i smanjenje obrazovne nejednakosti.
- Uz podršku UNICEF-a, izrađena je Analiza sektora obrazovanja 2015–2020, koja je dala preporuke i otvorila put za buduće aktivnosti usmjerene na unapređenje obrazovanja u ranom djetinjstvu, osnovnom i srednjem obrazovanju.
- Program socio-emocionalnog učenja konsolidovan je zahvaljujući proširenju grupe trenera i fokusiranjem na škole u kojima postoji najveći rizik od vršnjačkog nasilja.
- „U 2021. pokrenuta je Digitalna škola – platforma za učenje, nastavu i saradnju. Digitalna škola usklađena je s nastavom i učenjem uživo, a njen cilj je jačanje kvalitetnog i inkluzivnog obrazovanja tokom i nakon pandemije COVID-19, uključujući materijale i procedure za rad s djecom iz RE populacije.“
- Implementiran je program “Moje vrijednosti i vrline” u 46 osnovnih škola (16.136 učenika) i 40 srednjih škola (5.378 učenika), sa kutijama povjerenja u svakoj školi. Efekat: promocija pozitivnih vrijednosti i prevencija nasilničkog ponašanja među djecom.
- Sprovedene su tri obuke kadra u 11 vrtića za rad sa RE djecom, definisan je mehanizam za praćenje primjene programa i pohađanja RE djece, te realizovane obuke za izradu specijalizovane didaktike za po dva predstavnika iz svakog vrtića od strane resursnih centara. Takođe, organizovan je sajam didaktike, što je rezultiralo poboljšanjem kvaliteta obrazovnog rada i primjene inkluzivnih metoda.
- U junu 2019. godine održan je sastanak sa centrima za socijalni rad na kojem je definisana uloga resursnih centara u socijalnoj inkluziji, istaknuta važnost partnerstva i međusektorske saradnje, te dogovoren model upućivanja djece i roditelja u resursne centre i plaćanja usluga od strane centara za socijalni rad. Ovaj model je omogućio efikasnu podršku ranjivoj djeci i roditeljima u skladu sa njihovim potrebama.
- Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama uključuju se u predškolske ustanove besplatno, a kontinuirano se sprovode obuke za individualizaciju pristupa i rada. U cilju olakšavanja prelaska iz vrtića u osnovnu školu razvijen je Individualni tranzicioni plan – 1 (ITP-1), dok su za prelazak iz osnovne u srednju školu urađeni ITP-2 i ITP-3, koji povezuju obrazovanje i zapošljavanje i olakšavaju upis na fakultet. Ove mjere su direktno doprinijele kontinuitetu obrazovanja i socijalnoj integraciji djece sa posebnim obrazovnim potrebama.
- Zavod za školstvo organizuje mobilne timove (psiholozi, specijalni edukatori i rehabilitatori) za podršku redovnim školama i resursnim centrima. Za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama angažuju se asistenti u nastavi kao tehnička podrška, čime je omogućeno efikasnije učenje i veća uključenost djece u nastavu.

- Za bolju dostupnost obrazovanja djece iz osjetljivih grupa, obezbijeđeno je uključivanje u obrazovne programe na svim nivoima i programe zapošljavanja djece sa smetnjama u razvoju/posebnim obrazovnim potrebama, u skladu sa modelom ljudskih prava. Organizovane su dvije dvodnevne obuke o individualizaciji i tranziciji ka srednjem obrazovanju, obuhvatajući 46 nastavnika osnovnih i srednjih škola, što je rezultiralo povećanim kapacitetom nastavnog kadra za inkluzivni rad.
- NVO NARDOS realizovao je pet obuka o inkluzivnom obrazovanju u srednjim školama (IROP, ITP-2) u Pljevljima, Podgorici, Beranama, Kolašinu i Rožajama, obuhvatajući 131 učesnika, čime je unaprijeđena praktična primjena inkluzivnih metoda i podrška srednjoškolcima sa posebnim obrazovnim potrebama.
- U resursnim centrima realizuje se rana intervencija i individualni tretmani, kroz asistivne kabinete gdje se izrađuje specijalizovana didaktika i radni materijal, nude sredstva potpomognute komunikacije i vrše obilasci škola, što doprinosi prilagođenom obrazovanju i povećanju kompetencija djece sa posebnim potrebama.
- Za obezbjeđivanje kulturnog obrazovanja i medijskog stvaralaštva, održan je Dan umjetničkog obrazovanja (DUO) sa 10 predstava za osnovne i srednje škole, uključujući predstave „Bog masakra“, „Dokle pogled seže“, „Sin“ i „Kapital-djeca“, te 40 radionica u studiju Kraljevskog pozorišta. Broj posjetilaca: DUO – srednje škole 954, osnovne škole 548, učesnici u studiju 164. Realizovan je i DUO-2 u decembru 2019. godine sa dodatnim predstavama i radionicama. Ove aktivnosti su povećale kulturnu pismenost i angažman djece u umjetničkim sadržajima.
- Djeca su uključena i u kreiranje kulturnih i medijskih sadržaja, zajedno s profesionalcima. Na konkursu za sufinansiranje projekata u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva podržano je 17 projekata, uključujući baletske nastupe, ljetnje kampove za kamernu muziku, gostovanja na međunarodnim festivalima, prevode knjiga, pozorišne predstave i likovne radionice. Ovaj pristup je omogućio praktično učenje, razvoj talenata i uključivanje djece u kulturne aktivnosti, što doprinosi socijalnoj inkluziji i jednakim šansama za sve učesnike.

Operativni cilj 7: Unaprijeđena podrška ranom razvoju djeteta

Ovim ciljem je bila potrebna priprema nacrtu novih programa za roditelje o važnosti zdravog početka po rođenju – podrška dojenju djece i sprovođenju obavezne imunizacije, unapređenje ranog otkrivanja i intervencije kod djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju i razvijanje novih programa rada centara za djecu sa „posebnim potrebama“ u domovima zdravlja (podsticanje roditeljskih vještina, psiho-socijalna podrška roditeljima djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju itd.).

- Tokom izvestajnog perioda u 8 domovima zdravlja organizovana su savjetovališta: za mlade, za reproduktivno zdravlje, populaciono savjetovalište, Centar za djecu sa posebnim potrebama, centar za mentalno zdravlje i mnoga druga. Ove aktivnosti su omogućile lakši pristup zdravstvenoj zaštiti, pravovremenu identifikaciju rizika za djecu i podršku u ranoj intervenciji, čime se značajno poboljšava prevencija i blagovremeno reagovanje na probleme u razvoju i zdravlju djece.
- Tokom ovog perioda, Vlada Crne Gore je, u partnerstvu sa UNICEF-om i uz finansijsku podršku Evropske unije, sprovela trogodišnju inicijativu „EU i UNICEF za rani razvoj djeteta“ (2020–2023), vrijednu približno jedan milion eura. Program je imao za cilj unapređenje

zdravlja, učenja i cjelokupnog razvoja djece uzrasta od 0 do 6 godina. U okviru ove inicijative realizovane su brojne kampanje podizanja svijesti s ciljem informisanja roditelja, staratelja i stručnjaka o značaju ranog djetinjstva kao temelja za razvoj tokom cijelog života.

- Značajan iskorak predstavlja izrada prve Nacionalne strategije za rani razvoj djeteta (2023–2027), kojom je uspostavljen jedinstveni okvir politika za pružanje integrisanih usluga u oblastima zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite. Strategija je razvijena na osnovu Operativnog cilja 7 ove Strategije, a dopunili su je lokalni protokoli o međusektorskoj saradnji u oblasti ranog razvoja u više opština, poput Cetinja, gdje su zdravstvene, obrazovne i socijalne institucije formalno potpisale sporazume o zajedničkom pružanju podrške maloj djeci i njihovim porodicama.
- Posebna pažnja posvećena je povećanju dostupnosti predškolskog obrazovanja. Stope upisa značajno su porasle, naročito za djecu iz marginalizovanih grupa, poput romske i egipćanske populacije, kao i djecu s invaliditetom. Ova poboljšanja postignuta su kroz projekte inkluzivnog obrazovanja, stručni razvoj vaspitača i ulaganja u infrastrukturu i didaktičke materijale za rano učenje.
- U oblasti podrške roditeljstvu, proširjeno je sprovođenje programa Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu (PLH-YC) — dvanaestonedjeljne intervencije koja pomaže roditeljima djece uzrasta od 2 do 9 godina da razviju pozitivne roditeljske vještine i izgrade podsticajne odnose s djecom. Dodatno, uvedena je i mobilna aplikacija „Bebbo“, koja roditeljima pruža praktične savjete o ishrani, igri, učenju i zdravlju djece uzrasta od 0 do 6 godina.
- Više od stotinu stručnjaka iz sektora zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite obučeno je za primjenu porodično orijentisanih modela rane intervencije, čime je omogućena kvalitetnija podrška djeci s razvojnim kašnjenjima ili smetnjama u razvoju. Pilot-usluge rane intervencije uspostavljene su u odabranim opštinama, uz integraciju zdravstvenih i socijalnih servisa za pružanje pravovremene pomoći porodicama.
- Znanje, stavovi i prakse javnosti u vezi s ranim razvojem djeteta kontinuirano su praćeni putem nacionalnih KAP istraživanja (2021. i 2023.), čiji su rezultati korišćeni za prilagođavanje politika zasnovanih na dokazima. Paralelno s tim, sprovedene su komunikacione kampanje i lokalni događaji koji su promovisali odgovorno roditeljstvo, rano podsticanje razvoja, dojenje i redovne zdravstvene preglede.
- Jačana je patronažna služba, organizovane obuke za patronažne sestre i izrađen interni protokol o postupanju zdravstvenih ustanova. Efekat: brža i efikasnija reakcija zdravstvenih ustanova u slučajevima nasilja nad djecom.

STRATEŠKI CILJ 3: SPRIJEČITI SVE OBLIKE NASILJA NAD DJECOM I POBOLJŠATI OSTVARIVANJE POSEBNIH MJERA ZAŠTITE DJECE,

Operativni cilj 8: Poboljšana prevencija svih vrsta nasilja nad djecom i podrška djeci žrtvama

Ovim ciljem unaprijeđena je zajednička edukacija profesionalaca iz sektora obrazovanja, zdravstva, socijalne i dječje zaštite, policije i pravosuđa o prevenciji i prepoznavanju nasilja nad djecom, kao i o međusektorskoj zaštiti, uključujući seksualno nasilje i zlostavljanje djece putem interneta.

- Izrađen je program obuke za stručne radnike i saradnike iz domena socijalne i dječje zaštite pod nazivom „Borba protiv trgovine ljudima – identifikacija i upućivanje žrtava trgovine ljudima“, akreditovan u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu. Efekat: ojačani kapaciteti profesionalaca za identifikaciju i zaštitu djece žrtava trgovine ljudima.
- Sprovedeno je savjetovanje za zaposlene iz centara za socijalni rad o Revidiranom programu i Uputstvu za prevenciju nasilja i vandalizma u školama (24. februar, Zavod za dječiju i socijalnu zaštitu). Efekat: poboljšano planiranje i koordinacija aktivnosti prevencije nasilja u školama.
- Izrađena je analiza potreba i plan obuka na osnovu podataka sa telefonske linije 080777777, čime su obuke ciljano usmjerene na stvarne probleme i potrebe djece i profesionalaca.
- U Zakonu o radu (stupanje na snagu januar 2020.) unesene su izmjene koje zabranjuju zapošljavanje osoba osuđenih za seksualno iskorišćavanje djece u radu sa djecom. Efekat: preventivna mjera koja štiti djecu u radnom okruženju.
- Donijet je novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici (septembar 2018.) i uspostavljena Nacionalna dječija telefonska linija i Prihvatište za zaštitu djece od nasilja (decembar 2018.). Efekat: brza dostupnost pomoći i podrške djeci žrtvama nasilja.
- Usvojene su politike i procedure za zaštitu djece i mladih smještenih u Dječjem domu „Mladost“ u Bijeloj, od kojih se neke posebno bave pitanjem nasilja nad djecom.
- Formirana je Direkcija za zaštitu djece i mladih u Ministarstvu rada i socijalnog staranja (maj 2019.) i urađene procedure zaštite djece za ustanove u kojima djeca borave (Dječji dom „Mladost“ i JU Centar „Ljubović“). Efekat: standardizacija zaštitnih mjera i sigurnije okruženje za djecu.
- Program „Porodični saradnik“ uspješno je pružao podršku porodicama u riziku u osam opština širom Crne Gore, radeći direktno s porodicama u opštinama Podgorica, Bijelo Polje, Kotor, Tivat, Budva, Herceg Novi, Pljevlja i Žabljak, obuhvativši između 2019. i 2021. godine više od 150 porodica i preko 400 djece, čime je značajno doprinio sprječavanju izdvajanja djece iz bioloških porodica i jačanju roditeljskih kapaciteta.
- Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je u aprilu 2022. sproveo Analizu opravdanosti usluge „Porodični saradnik“, procjenjujući obim, rezultate i efektivnost pružene podrške porodicama u riziku.
- Otvorena je prva nacionalna SOS Roditeljska linija (februar 2017.) koja pruža savjete i podršku roditeljima u vaspitanju djece. Efekat: brza i kontinuirana podrška roditeljima u prevenciji nasilja.
- Implementiran je program „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje“, namijenjen porodicama djece od 2 do 9 godina, koji promovira pozitivno roditeljstvo. Efekat: osnaživanje roditelja za zdrav razvoj djece i prevenciju nasilja.
- Analizirana je pojava vršnjačkog nasilja i vandalizma i pripremljen Program prevencije, revidirano uputstvo za škole. Predstavljeno je direktorima svih škola (5 prezentacija) i podijeljeno svim školama. Efekat: smanjenje vršnjačkog nasilja i sigurnije školsko okruženje.
- Razvijen je promotivni materijal o pristupu djece pravdi, a postoje stručne službe za podršku pri Vrhovnom, Višem i Osnovnom sudu, sa

posebnim prostorijama i video-link tehnologijom. Efekat: smanjen psihološki stres djece žrtava i efikasniji pravosudni postupak.

- Donijete su Smjernice za postupanje u slučajevima dječijih brakova i vanbračnih zajednica, a Operativni tim za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama djeluje od 2018. Efekat: brža i koordinisana zaštita djece u rizičnim situacijama.
- Sprovedena je kampanja „Birajmo šta gledamo“ i obuka za medije o kvalitetnom i etičkom izvještavanju o maloljetnicima. Efekat: povećana svijest javnosti i profesionalno izvještavanje o maloljetnicima.
- Crna Gora je 2017. Efekat: jedna od zemalja pionira Globalnog partnerstva za zaustavljanje nasilja nad djecom
- Uspostavljena je Nacionalna SOS dječija linija, koja je tokom 2019. zaprimila 628 poziva, pružajući savjetovanje, informisanje i prevenciju nasilja. Efekat: osnaživanje djece i mladih da prijave nasilje i traže podršku.
- Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja (2017–2021.) je usvojena, čime je osigurana strateška i koordinisana implementacija svih programa zaštite djece.
- Brojne obuke stručnih radnika u sistemu socijalne i dječje zaštite doprinijele su jačanju kapaciteta institucija za prepoznavanje i intervenciju u slučajevima nasilja nad djecom u porodici i ustanovama.

Operativni cilj 9: Unaprijeđena podrška djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite

Ovim ciljem unaprijeđena je podrška djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite, sa ciljem bolje zaštite, integracije i resocijalizacije.

- Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima tokom maja 2019. sprovela je repatrijaciju dva maloljetna lica sa Kosova, identifikovana kao žrtve trgovine ljudima. Djeca su smještena u licencirano sklonište i dobila staratelja, što je osiguralo njihovu sigurnost, adekvatnu zaštitu i vraćanje u okruženje u kojem se poštuju njihovi najbolji interesi.
- Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je u 2020. godini pripremio Standardne operativne procedure za međusektorsku saradnju u radu sa djecom žrtvama nasilja i iskorišćavanja. Efekat: poboljšana međusektorska saradnja i efikasnija zaštita djece žrtava nasilja.
- U 2019. godini, Centar za prihvrat stranaca koji traže međunarodnu zaštitu primio je 379 djece, uključujući 18 maloljetnika bez pratnje, dok je 2020. godine primljeno 339 djece, uključujući 6 maloljetnika bez pratnje. Ova aktivnost je omogućila sigurnost i kontinuiranu brigu za ranjivu grupu djece stranaca, čime je osigurana inkluzija i njihova zaštita u skladu sa pravima djeteta.
- Tokom 2019. godine, djeca u Centru za prihvrat stranaca imala su pregled ljekara (63), dodijeljenu terapiju (101), specijalistički pregled (46), učestvovala u radionicama (173), dobila psiho-socijalnu podršku (56), pomoć u odjeći (387) i higijenskim artiklima (402), dok su 2020. godine brojevi bili 138 pregleda, 113 terapija, 9 specijalističkih pregleda, 89 učesnika radionica, 7 psiho-socijalno podržanih, 355 odjeća i 411 higijenskih artikala. Ove aktivnosti su omogućile kontinuiranu zdravstvenu zaštitu, psihosocijalnu podršku i zadovoljenje osnovnih potreba djece, što je direktno doprinijelo njihovoj dobrobiti i integraciji u zajednicu.
- U 2019. godini, jedan dječak uspješno je pohađao prvi razred osnovne škole „Njegoš“ u Danilovgradu, čime je obezbijeđen pristup obrazovanju i povećana inkluzija djece stranaca u obrazovni sistem.
- Izrađen je program osnovne obuke za zaštitu od nasilja u porodici i nad djecom, uključujući obuke za rad sa djecom u sukobu sa zakonom,

djecom bez roditeljskog staranja i adolescentima sa problemima u ponašanju, što je profesionalcima omogućilo pravovremeno prepoznavanje nasilja i adekvatnu intervenciju, direktno povećavajući zaštitu djece u riziku.

- Izrađeni su informativni materijali za djecu i porodice o pristupu pravdi, uključujući brošure o besplatnoj pravnoj pomoći, dok su tri suda i tri Državna tužilaštva opremljena audiovizuelnom tehnikom i namještajem za saslušanja po mjeri djeteta, čime je omogućeno lakše, bezbjednije i adekvatno uključivanje djece u pravosudne procedure bez ponovne viktimizacije.
- Pripremljena je analiza za potrebe opremanja centara i odjeljenja bezbjednosti da bi se obezbijedile prostorije primjerene za boravak djece. U trenutku pisanja analize stanja Centar bezbjednosti u Podgorici je bio prilagođen radu sa djecom, dok su tri druga centra bila u postupku prilagođavanja (u Nikšiću, Bijelom Polju i Baru).
- Obezbijedeno je da: a) u Višem sudu u Podgorici i Bijelom Polju i Vrhovnom tužilaštvu postoji Stručna služba koja ima tim stručnih radnika koji čine psiholog, socijalni radnik ili socijalni pedagog, koji pomaže sudijama i tužiocima u radu na predmetima nasilja nad djecom; b) djeca žrtve budu zaštićena od dalje viktimizacije tako što se neće suočavati sa učiniocem prije ili u toku sudskog postupka; c) pitanja koja postavljaju advokati prenosi psiholog na način primjeren djetetu, i d) stručni radnici koji rade sa djecom u krivičnom pravosuđu budu obučeni za primjenu međunarodnih standarda. Pripremljene su Smjernice za rad stručnih službi za podršku u tužilaštvima i sudovima, koje uključuju informativni materijal namijenjen djeci žrtvama i svjedocima u krivičnom postupku. Pored toga, organizovane su prostorije po mjeri djeteta u 3 suda i 3 tužilaštva, čime će se znatno pomoći u zaštiti prava djece koja dolaze u kontakt sa pravosudnim sistemom.
- UNICEF u partnerstvu sa UNDP-om pružio je tehničku podršku Sudskom savjetu u procjeni i razvoju indikatora maloljetničkog pravosuđa, čime je omogućeno praćenje i evaluacija prava djece u svim vrstama sudskih postupaka, što doprinosi informisanim politikama i boljoj zaštiti djece.
- Realizovano je 5 obuka sa 70 učesnika, uključujući sudije, državne tužioce i predstavnike Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu, Advokatske komore i Uprave policije, što je povećalo kapacitet stručnih službi za primjenu prava djece i zaštitu ranjivih grupa.
- Šest NVO organizacija podržano je u projektima edukacije djece i porodica o pravima i pristupu pravdi, sa fokusom na ranjive grupe, uključujući djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa smetnjama u razvoju i RE populaciju, što je osnažilo civilni sektor i podiglo svijest zajednice o dječijim pravima.
- Djeca iz mreže Zlatnih savjetnika, u saradnji sa institucijom Zaštitnika, razvila su materijale o pristupu pravdi prilagođene djeci i tokom 2019. godine obišla 70 škola u ruralnim predjelima, obuhvativši preko 2.000 djece, čime je direktno povećana svijest djece o njihovim pravima i unaprijeđena preventivna edukacija o pristupu pravdi.

Operativni cilj 10: Poboljšana zaštita djece od prodaje, dječje prostitucije i dječje pornografije i učešća u oružanim sukobima

Ovaj operativni cilj je bio usmjeren na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva i prakse sa međunarodnim standardima za zaštitu djece od prodaje, dječje prostitucije i pornografije, kao i od učešća u oružanim sukobima.

- Jasna definicija krivičnog djela prodaje djece je uvedena u domaće zakonodavstvo kroz izmjene i dopune Krivičnog zakona 2023. godine, čime je osigurano njeno uključivanje u relevantne propise u skladu sa člancima 2 i 3 Fakultativnog protokola.
- Takođe, u tim izmjenama Član 444 (Trgovina ljudima) je revidiran: pojam „dijete“ je usklađen sa definicijom UN-a, otmica je dodata kao način izvršenja, a uvedena je i odredba o neprogonjenju žrtve.
- U decembru 2021. godine, prethodne izmjene Krivičnog zakonika uvele su strože kazne za seksualna djela nad djecom, obavezni nadzor počinitelaca nakon izlaska iz zatvora, kao i vođenje registra počinitelaca seksualnih djela nad djecom.
- U izmjenama zakona o Vojci je jasno definisano da je uslov za prijem u profesionalnu vojnu službu u Vojski Crne Gore 18 godina života, a vojna obaveza državljana nastaje sa navršanih 18 godina i prestaje na kraju kalendarske godine u kojoj navršavaju 60 godina života, čime je direktno osigurana zaštita djece od uključivanja u oružane sukobe i drugih vojnih aktivnosti, doprinoseći poštovanju međunarodnih standarda zaštite dječijih prava.
- Definisanje jasne donje starosne granice (napunjenih 18 godina) u Zakonu o Vojski Crne Gore i Zakonu o odbrani za učešće crnogorskih državljana u nacionalnoj vojsci, oružanim sukobima i vanrednim situacijama unaprijedilo je zaštitu djece od prodaje, dječje prostitucije, dječje pornografije i učešća u sukobima, čime se smanjuje rizik od eksploatacije i zloupotrebe maloljetnika.
- Zakon o Vojski Crne Gore sada definiše da prijem u službu u Vojski može biti samo za lica starija od 18 godina, vojna obaveza nastaje sa 18 godina, a dobrovoljno služenje vojnog roka takođe zahtijeva minimalno 18 godina, dok u međunarodnim misijama i operacijama ne postoji opcija za učestvovanje lica mlađih od 18 godina. Ova mjera omogućava praktičnu zaštitu djece i mladih od uključivanja u vojne aktivnosti i direktno doprinosi prevenciji svih oblika nasilja nad djecom u oružanim sukobima.
- Ustavom Crne Gore propisana je zabrana osnivanja tajnih subverzivnih organizacija i neregularnih vojski, pa samim tim ne postoji mogućnost regrutovanja djece u paravojne formacije koje bi eventualno djelovale na teritoriji Crne Gore.
- Ministarstvo odbrane je obavilo 3 obuke za 47 pripadnika Vojske koji su učestvovali ili koji se pripremaju za učešće u misijama.

1.2. Pregled izazova u sprovođenju strateškog dokumenta

Koordinirana implementacija Strategije bila je ograničena usljed niza identifikovanih internih i eksternih izazova.

Eksterni faktori, uključuju pandemiju **COVID-19** 2020-2022. i **sajber napade** na vladinu infrastrukturu 2021.-2022. godine. Pandemija COVID-19 je imala negativan uticaj na sprovođenje Strategije, jer su brojne aktivnosti organa državne uprave bile obustavljene ili odložene tokom trajanja mjera zabrane kretanja.

Interni faktori su se odnosile na: **Političku nestabilnost**, koja je predstavljala jedan od ključnih izazova u sprovođenju Strategije. Od 2020. godine Crna Gora je bila suočena s učestalim promjenama vlasti, što je u određenoj mjeri usporilo rad institucija i proces donošenja odluka. U posmatranom periodu došlo je do promjene 3 vlade nakon dugogodišnjeg kontinuiteta, kao i do kasnijih reorganizacija izvršne vlasti. Takve okolnosti dovele su do određenih zastoja u sprovođenju planiranih mjera i otežale ostvarivanje strateških ciljeva. Najizraženije posljedice na sprovođenje Strategije odnosile su se **na česte promjene u organizacionoj strukturi** nadležnih ministarstava i drugih institucija, kao i na fluktuaciju kadrova zaduženih za realizaciju njenih mjera. Neprestane reorganizacije otežavale su saradnju sa spoljnim partnerima i organizacijama civilnog društva, koji su se često suočavali s nejasnoćama u pogledu nadležnosti, kontakt osoba i odgovornosti za pojedine segmente Strategije. Dinamične kadrovske promjene dodatno su usporavale kontinuitet rada i prenos stručnog iskustva unutar institucija, čime je umanjena efikasnost sprovođenja planiranih aktivnosti; **Ograničena međusektorska saradnja** predstavljala je još jedan značajan faktor koji je otežavao sprovođenje Strategije, naime, Institucije nijesu unaprijedile međusektorsku koordinaciju i saradnju ni na jednom nivou kada je riječ o ostvarivanju prava djeteta u Crnoj Gori; i **Gubitak institucionalnog pamćenja** negativno je uticao na sprovođenje Strategije, budući da nije postojao pouzdan sistem za evidentiranje podataka i praćenje napretka, niti mehanizam za prenošenje zadataka i odgovornosti prilikom kadrovskih promjena ili prenosa nadležnosti između različitih ureda, odjeljenja i institucija.

II. INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA (STATUS INDIKATORA USPJEHA)

Strategijom su predviđeni indikatori uticaja za svaku stratešku oblast koji treba da budu ispunjeni kroz sprovođenje aktivnosti u okviru svakog operativnog cilja i njegovih konkretnih ciljeva. Iako su sve aktivnosti doprinijele sprovođenju indikatora, neke su doprinijele više od drugih. Iako je Strategija bila sprovedena na organizovan način kroz Akcione planove samo za 2019. i 2020. godinu, realizacija aktivnosti je, i pored izostanka formalnog Akcionog plana, nastavljena od strane nadležnih institucija kroz njihove redovne aktivnosti, zasnovane na operativnim ciljevima definisanim Strategijom. Ove kontinuirane aktivnosti doprinijele su ostvarivanju značajnog broja indikatora Strategije i dale konkretne rezultate. U nedostatku formalnog mehanizma za praćenje sprovođenja Strategije, u narednim tabelama prikazane su samo krajnje vrijednosti indikatora na kraju strateškog ciklusa.

U narednom odjeljku prikazan je nivo ostvarenja indikatora sa kratkim prikazom najrelevantnijih aktivnosti koje su doprinijele postizanju tih indikatora.

STRATEŠKI CILJ1: UNAPRIJEDITI MEĐURESORNU I MEJUSEKTORSKU SARADNJU ZA OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA

Operativni cilj 1: Unaprijeđeno sprovođenje svih procesa u vezi s podacima o djeci, uključujući njihovu međuresornu i međusektorsku razmjenu							
	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE

	Indikator učinka a) Broj indikatora o djeci planiranih NSOR do 2030. koji se redovno prate (Savjet za prava djeteta)	Početna vrijednost 2018. godina 22 indikatora	2021. godina Sva ministarstva i druge institucije prate sve indikatore za koje su nadležni			2023. godina Sva ministarstva i druge institucije prate sve indikatore za koje su nadležni	Broj indikatora o djeci planiranih u okviru NSOR do 2030. koji se redovno prate od strane resorna ministarstva je 43, što pokazuje postignut napredak u praćenju i implementaciji ciljeva vezanih za prava djeteta. Ministarstvo održivog razvoja je uz pomoć UNICEF-a, integrisalo indikatore ciljeva održivog razvoja vezanih za prava djeteta u novokreiranu bazu podataka za praćenje implementacije nacionalne Strategije održivog razvoja. Postignut ⁴je napredak u nadogradnji sektorskih
--	--	---	---	--	---	---	---

							baza podataka. Ipak, administrativni sistemi podataka uveliko odražavaju sektorski pristup, uz određena poboljšanja u sektoru obrazovanja i zdravstva i slabu međusobnu povezanost i uporedivost podataka među sektorima. Indikator je ispunjen.
	Indikator učinka b) Broj operativnih sistema različitih resornih ministarstava i javnih institucija koji su povezani i kontinuirano razmjenjuju podatke o djeci (MP,	2018. godina 0	2021. godina Četiri (MP, MZ, IJZ, MRSS)			2023. godina Pet (MP, MZ, IJZ, MRSS, MPr)	Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo socijalnog rada su povezani. Uz podršku UNDP-a, Ministarstvo pravde je započelo izgradnju novog informacionog sistema za pravosuđe koji uključuje statistiku o slučajevima nasilja nad djecom. Također, MEIS (Medu-ov informacioni sistem) uključio je aplikaciju koja sadrži informacije o

	MRSS, MZ, IJZ, MPr)						prepoznavanju znakova ranog napuštanja osnovnog i srednjeg obrazovanja. Povezivanje baze podataka MRSS-a sa bazama podataka Pravosudnog informacionog sistema, MUP-a, Ministarstva zdravstva i MEDU-a je u toku. Redovno se dostavljaju podatke za TransMonEE bazu MONSTAT-u od strane nadležna ministarstva i institucije, uključujući: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i Socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Centre za socijalni rad, Sudove i tužilaštva, kao i druge organe koji posjeduju relevantne
--	---------------------	--	--	--	--	--	---

							statističke podatke o djeci. Indikator je djelimično ispunjen.
	Indikator učinka c) Nivo razvijenosti funkcionalnog centralizovanog sveobuhvatnog sistema za prikupljanje podataka o djeci	<i>Nema centralizovanog sveobuhvatnog sistema</i>	<i>Razvijena pilot verzija</i>			<i>Razvijen funkcionalan sistem</i>	Nije razvijen funkcionalni centralizovani i sveobuhvatni sistem za prikupljanje podataka o djeci. Indikator nije ispunjen.
	Indikator učinka d) Broj institucija i organizacija koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih	<i>2018. godina 0</i>	<i>2021. godina Šest (MRSS, MP, MK, MZ, MLJMP, NKBTLJ) i najmanje pet NVO</i>			<i>2023. godina Devet (MRSS, MP, MK, MZ, MPr, MUP, MLJMP, NKBTLJ, MO, MVP) i najmanje sedam NVO</i>	Indikator je ispunjen , sa aktivnim učešćem 10 institucija i više od 7 nevladinih organizacija, koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih ciljeva Strategije za

	ciljeva <i>Strategije za</i> <i>ostvarivanje</i> <i>prava djeteta</i> <i>2019–2023.</i>						ostvarivanje prava djeteta 2019–2023. Saradnja između institucija i organizacija koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih ciljeva Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 ostvaruje se kroz rad Savjeta za prava djeteta.
--	---	--	--	--	--	--	---

U implementaciji Operativnog cilja 1: UNAPRIJEDITI MEĐURESORNU I ME]USEKTORSKU SARADNJU ZA OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA, ostvaren je značajan našredak.

Indikator a): Broj indikatora o djeci planiranih NSOR do 2030. koji se redovno prate (Savjet za prava djeteta)

Institucije redovno prate **43 indikatora** u okviru NSOR do 2030. godine. Indikatori su raspoređeni u sljedeće grupe:

1. **Siromaštvo i socijalna zaštita** – 7 indikatora
2. **Ishrana i zdravlje djece** – 3 indikatora
3. **Zdravlje i reprodukcija** – 9 indikatora
4. **Obrazovanje i razvoj djece** – 5 indikatora
5. **Rodna ravnopravnost i nasilje** – 6 indikatora
6. **Voda i sanitarije** – 2 indikatora
7. **Energija i čista tehnologija** – 1 indikator
8. **Mladi i rad** – 2 indikatora
9. **Diskriminacija** – 1 indikator
10. **Katastrofe** – 1 indikator
11. **Sigurnost i nasilje nad djecom** – 5 indikatora
12. **Popisi stanovništva** – 1 indikator

Ovim praćenjem omogućava se redovno praćenje napretka u ostvarivanju prava i dobrobiti djece u Crnoj Gori. Ministarstvo održivog razvoja je uz pomoć UNICEF-a, integrisalo indikatore ciljeva održivog razvoja vezanih za prava djeteta u novokreiranu bazu podataka za praćenje implementacije nacionalne Strategije održivog razvoja. Postignut ⁵je napredak u nadogradnji sektorskih baza podataka. Ipak, administrativni sistemi podataka uveliko odražavaju sektorski pristup, uz određena poboljšanja u sektoru obrazovanja i zdravstva i slabu međusobnu povezanost i uporedivost podataka među sektorima.

Indikator b): Broj operativnih sistema različitih resornih ministarstava i javnih institucija koji su povezani i kontinuirano razmjenjuju podatke o djeci (MP, MRSS, MZ, IJZ, MPr, MPN).

Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo socijalnog rada su povezani. Uz podršku UNDP-a, Ministarstvo pravde je započelo izgradnju novog informacionog sistema za pravosuđe koji uključuje statistiku o slučajevima nasilja nad djecom. Također, MEIS (Medu-ov informacioni sistem) uključio je aplikaciju koja sadrži informacije o prepoznavanju znakova ranog napuštanja osnovnog i srednjeg obrazovanja. Povezivanje baze podataka MRSS-a sa bazama podataka Pravosudnog informacionog sistema, MUP-a, Ministarstva zdravstva i MEDU-a je u toku. Takođe, redovno se dostavljaju podatke za TransMonEE bazu MONSTAT-u od strane nadležna ministarstva i institucije, uključujući: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i Socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Centre za socijalni rad, Sudove i Tužilaštva, kao i druge organe koji posjeduju relevantne statističke podatke o djeci.

Indikator c): Nivo razvijenosti funkcionalnog centralizovanog i sveobuhvatnog sistema za prikupljanje podataka o djeci.

Nije razvijen funkcionalni centraizovani i svaobuhvatni sistem za prikupljanje podataka o djeci.

Indikator d): Broj institucija i organizacija koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih ciljeva *Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023*.

U periodu od 2019. do 2023. godine, u promociji i realizaciji operativnih ciljeva Strategije za ostvarivanje prava djeteta aktivno su učestvovala **10 institucija** i više od **7 nevladinih organizacija**, što pokazuje značajan stepen međuresorne saradnje u ovom području. Saradnja između institucija i organizacija koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih ciljeva Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 ostvaruje se kroz rad Savjeta za prava djeteta.

⁵ <https://www.sdgmontenegro.me>

Nevladine organizacije uključene u aktivnosti Savjeta za prava djeteta: (NVO „Obrazovanje za znanje“, NVO Aktivna zona, NGU HEP, Inicijativa mladih za ljudska prava, Omladinska mreža Crne Gore, Centar za građanske slobode, NVO CEGAS, Mreža za omladinski aktivizam Crne Gore, Sociološki centar Crne Gore, Savez slijepih Crne Gore, NGU „Zinak“, Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju „Zračak nade“ Pljevlja, NVO „Udruženje roditelja djece sa razvojnim teškoćama - Podgorica“, NVO Savez udruženja roditelja djece i mladih sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ Podgorica, NVO „Prvo udruženje roditelja djece i mladih sa teškoćama u razvoju“, NGU Djeca Crne Gore, Udruženje roditelja djece i mladih sa teškoćama u razvoju „Putevi“, Udruženje roditelja „Oaza“, NVO „Nacionalno udruženje roditelja djece i mladih sa razvojnim teškoćama Crne Gore“ – NARDOS, NVO Građanski savez, Centar za demokratiju i ljudska prava, NVO 35mm, NVO CAZAS, NVO Juventas, Akcija za ljudska prava, Udruženje „Roditelji“.

Institucije uključene u međuresornu saradnju: MRSS, ME, MK, MZ, MI, MZMR, MVP, NOTHBH, uz ključnu ulogu Institucije Ombudsmana koja je ojačala kapacitete za praćenje i prikupljanje podataka o kršenju prava djeteta, kroz uspostavljanje Platforme za nezavisno praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom sa više zainteresovanih strana.

Skupština Crne Gore je kroz tematske sesije Odbora za ljudska prava i slobode, Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Odbora za rodnu ravnopravnost, kao i kroz rad Ženskog kluba (ŽK), dodatno doprinijela praćenju prava djeteta i promovisanju međuresorne saradnje. ŽK je okupljao poslanice iz različitih političkih stranaka, radeći zajednički za opšte dobro i unaprjeđenje prava djece i mladih, rodne ravnopravnosti i društvene kohezije. ŽK je zvanično ponovo uspostavljen u novom sastavu Parlamenta u decembru 2023. godine.

Operativni cilj 2: Poboljšana primjena zakonodavno-strateškog i finansijskog okvira i koordinacija svih aktera u ostvarivanju i monitoringu prava djeteta							
	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Indikator učinka a) Broj i vrsta zakona u	Dva Zakon o socijalnoj	Najmanje 50% zakona koji se			Svi zakoni koji se odnose na djecu ili su	Do sada je definicija djeteta usklađena sa definicijom iz Konvencije UN o

	kojima je definicija djeteta usklađena s definicijom u Konvenciji UN o pravima djeteta	<i>dječjoj zaštiti;</i> <i>Porodični zakon</i>	<i>odnose na djecu ili su relevantni za djecu</i>			<i>relevantni za djecu</i>	pravima djeteta u ukupno četiri zakona, uključujući Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Porodični zakon, Krivični zakonik (2023) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (2023). Iako je postignut napredak u ključnim zakonima, ciljana vrijednost – usklađenost svih zakona koji se odnose na djecu – još nije ostvarena, te je potreban dalji rad na harmonizaciji relevantne zakonodavne regulative. Indikator je djelimično realizovan.
--	---	---	--	--	--	-----------------------------------	--

	Indikator učinka b) Osnovan Sekretarijat Savjeta za prava djeteta (SPD)	<i>Ne postoji Sekretarijat Savjeta za prava djeteta</i>	<i>Osnovan Sekretarijat Savjeta za prava djeteta</i>			<i>Osnovan i funkcioniše Sekretarijat Savjeta za prava djeteta</i>	Iako Sekretarijat Savjeta za prava djeteta ne postoji, na visokom nivou je uspostavljen Savjet za prava djeteta kao međusektorsko tijelo za upravljanje, koordinaciju i monitoring prava djeteta, kao Vladino tijelo, u skladu sa Zaključnim zapažanjima za Crnu Goru Konvencije o pravima djeteta (2010, 2018). Savjet ima sekretarku koja je uposlenik Generalnog sekretarijata Vlade CG. Savjet je usvojio Dvogodišnji akcioni plan rada (2023–2024) sa fokusom na intenziviranje međusektorske saradnje, poboljšano praćenje prava djeteta, odgovornost za rezultate i ubrzanje sektorskih reformi u zdravstvu, socijalnoj zaštiti i obrazovanju,
--	--	---	--	--	---	--	---

							uključujući sprovođenje Garancije za djecu i mlade te inicijalne korake za razvoj MICS7 i budžetiranje za prava djeteta. Kako bi se osiguralo adekvatno učešće djece, adolescenata, mladih i civilnog sektora, UNICEF je podržao Vladu u osnivanju Radne/ekspertske grupe, sastavljene od predstavnika nevladinih organizacija i pojedinačnih stručnjaka, koja pruža tehničku podršku radu Savjeta. Indikator je ispunjen.
	Indikator učinka c) Proširen mandat rada SPD na sve oblasti Konvencije UN o pravima djeteta i	<i>SPD prati sedam oblasti Konvencije o pravima djeteta</i>	<i>SPD prati sve oblasti Konvencije o pravima djeteta i fakultativne protokole</i>			<i>SPD prati sve oblasti Konvencije o pravima djeteta i fakultativne protokole</i>	Savjet prati ispunjenje obaveza koje je Crna Gora preuzela sve oblasti Konvencije o pravima djeteta i fakultativne protokole. U skladu sa Članom 6. Odluke o Savjetu za prava

	fakultativne protokole (MRSS)						djeteta (2022). indikator je ispunjen.
	Indikator učinka d) Država izdvaja finansijska sredstva za rad Savjeta (MRSS)	Nema finansijskih izdvajanja za rad SPD	Izdvajaju se finansijska sredstva za rad SPD			Izdvajaju se finansijska sredstva za rad SPD	Svakodnevni rad Savjeta za prava djeteta finansira se kroz postojeće vladine budžetske strukture nadležnih ministarstava, dok se programske aktivnosti realizuju kombinacijom budžetskih linija ministarstava i donatorskog/projektnog finansiranja. Trenutno ne postoji posebna namjenska budžetska linija za Savjet, javne preporuke (UNICEF, nacionalni strateški dokumenti) pozivaju na uspostavljanje

							takvog izdvajanja, što bi dodatno osiguralo stabilnost finansiranja i unaprijedilo održivost rada Savjeta.
	Indikator učinka e) Broj NVO programa, usluga i projekata koji doprinose ciljevima Strategije i finansirani su kroz državne resurse/konurse (MRSS)	<i>Osnovna vrijednost Godina 2018</i> 4	<i>Uveden programski budžet</i>			10 (povećanje od 150%)	Tokom izvještajnog perioda, kroz različite budžetske linije nadležnih ministarstava i javne pozive, finansirani su brojni projekti i programi nevladinih organizacija koji doprinose ostvarivanju ciljeva Strategije za prava djece. Samo u 2023. godini, Ministarstvo rada i socijalnog staranja finansiralo je 25 projekata i (MRSS) obezbijedilo je sredstva u iznosu od 237.334,91 € za socijalnu brigu o djeci i mladima, te 300.000

							€ za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, uključujući prevenciju nasilja nad ženama i djecom. U prethodnim godinama financirano je više od 10 projekata godišnje, uključujući 11 projekata u 2020. godini, 582.187 € u 2019. za projekte u tri prioritetne oblasti socijalne i dječje zaštite, 49.589 € od Ministarstva za ljudska i manjinska prava za projekte usmjerene na zaštitu prava djece u zajednicama Roma i Egipćana, te 40.000 € od Ministarstva unutrašnjih poslova za realizaciju 10 projekata usmjerenih na borbu protiv
--	--	--	--	--	--	--	---

							trgovine ljudima, uključujući i djecu. S obzirom na to da je početna vrijednost ovog indikatora bila 4 projekta, ostvareno je povećanje od više od 150 %, čime je indikator ispunjen, a nevladine organizacije su efikasno uključene u realizaciju ciljeva Strategije.
	Indikator učinka f) Uveden programski budžet (moguća je analiza troškova za djecu) (MP, MRSS, MZ,	Početna vrijednost 2018. godina Nije uveden programski budžet	Uveden programski budžet			Primjenjuje se programski budžet i analizira se potrošnja za djecu	Ministarstvo finansija, uz podršku UNICEF-a, započelo je prve korake ka budžetiranju prava djeteta u Crnoj Gori, dugoročnoj inicijativi koja ima za cilj postavljanje djece u središte procesa budžetiranja, u skladu sa preporukama Konvencije o pravima djeteta. U okviru ove inicijative, Ministarstvo

	MK, MP, MI, NOBTH)						finansija je podržalo razvoj Analize budžetiranja za djecu, čime je procijenjen jaz između strateških ciljeva i budžetskih alokacija za djecu u državnom budžetu, sa ciljem unapređenja veza između zakona, politika i budžetiranja. Na sektorskom nivou, UNICEF je podržao Ministarstvo prosvjete (MP) u poboljšanju planiranja i koordinacije budžeta, identifikovanju ključnih prioriteta za djecu i njihovom uključivanju u prijedlog državnog budžeta MP. Ovaj pristup rezultirao je povećanjem neplatne komponente u prijedlogu državnog budžeta za 2024. godinu za 23,3 %. Ostvareni rezultati pokazuju značajan napredak ka primjeni programskog budžeta i
--	-----------------------	--	--	--	--	--	--

							analizi rashoda za djecu, iako je inicijativa još u fazi šire implementacije na svim resornim ministarstvima.
--	--	--	--	--	--	--	---

Indikator a): Broj i vrsta zakona u kojima je definicija djeteta usklađena s definicijom u Konvenciji UN o pravima djeteta

Do sada je definicija djeteta usklađena sa definicijom iz Konvencije UN o pravima djeteta u ukupno četiri zakona, uključujući **Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Porodični zakon, Krivični zakonik (2023)** i **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (2023)**. Iako je postignut napredak u ključnim zakonima, ciljana vrijednost – usklađenost svih zakona koji se odnose na djecu – još nije ostvarena, te je potreban dalji rad na harmonizaciji relevantne zakonodavne regulative.

Indikator b): Osnovan Sekretarijat Savjeta za prava djeteta (SPD)

Iako Sekretarijat Savjeta za prava djeteta još nije formiran, na visokom nivou je uspostavljeno **Savjet za prava djeteta** kao međusektorsko tijelo za upravljanje i koordinaciju prava djeteta, prvi put 2017. godine na nivou Premijera, u skladu sa Zaključnim zapažanjima za Crnu Goru Konvencije o pravima djeteta (2010, 2018). Savjet ima sekretarku postavljenu od strane Generalnog sekretarijata Vlade. Savjet je usvojio **Dvogodišnji akcioni plan rada (2023–2024)** uz tehničku podršku UNICEF-a, sa fokusom na intenziviranje međusektorske saradnje, poboljšano praćenje prava djeteta, odgovornost za rezultate i ubrzanje sektorskih reformi u zdravstvu, socijalnoj zaštiti i obrazovanju, uključujući sprovođenje **Garancije za djecu i mlade** te inicijalne korake za razvoj **MICS7** i budžetiranje za prava djeteta. Kako bi se osiguralo adekvatno učešće djece, adolescenata, mladih i civilnog sektora, UNICEF je podržao Vladu u osnivanju **Radne/ekspertske grupe**, sastavljene od predstavnika nevladinih organizacija i pojedinačnih stručnjaka, koja pruža tehničku podršku radu Savjeta. Savjet za prava djeteta je intenzivirao dinamiku održavanja svojih sjednica, što je doprinijelo intenziviranju rada i unapređenju razmjene informacija među institucijama. Realizacija ove aktivnosti rezultirala je značajnim efektima, uključujući povećanu međusektorsku saradnju i koordinaciju politika i programa za prava djece, poboljšano praćenje i izvještavanje o ostvarivanju prava djece, aktivnije uključivanje djece, adolescenata, mladih i predstavnika civilnog društva u proces donošenja odluka, unaprijeđenu odgovornost institucija za rezultate i ubrzanje sektorskih reformi u obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti, te postavljanje temelja za dalji razvoj Sekretarijata i institucionalnu održivost Savjeta.

Indikator c): Proširen mandat rada SPD na sve oblasti Konvencije UN o pravima djeteta i fakultativne protokole (MRSS)

Osnovni zadatak **Savjeta za prava djeteta** je, praćenje obaveza koje je Crna Gora preuzela Konvencijom o pravima djeteta i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima koji se odnose na zaštitu prava djeteta, u skladu sa **članom 6. Predlog Odluke o Savjetu za prava djeteta (2022)**. Realizacija ovog zadatka omogućila je sistemsko i kontinuirano praćenje međunarodnih obaveza, povećala odgovornost nadležnih institucija za implementaciju prava djece, unaprijedila koordinaciju među resornim ministarstvima i sektorima, te doprinijela boljoj zaštiti i promociji prava djeteta u Crnoj Gori. Ove aktivnosti su stvorile temelje za transparentnije izvještavanje o ispunjavanju međunarodnih obaveza i efikasnije donošenje politika usmjerenih na dobrobit djece.

Indikator d): Država izdvaja finansijska sredstva za rad Savjeta (MRSS)

Svakodnevni rad **Savjeta za prava djeteta** finansira se kroz postojeće vladine budžetske strukture nadležnih ministarstava, dok se programske aktivnosti realizuju kombinacijom budžetskih linija ministarstava i donatorskog/projektnog finansiranja. Trenutno ne postoji posebna namjenska budžetska linija za Savjet, javne preporuke (UNICEF, nacionalni strateški dokumenti) pozivaju na uspostavljanje takvog izdvajanja, što bi dodatno osiguralo stabilnost finansiranja i unaprijedilo održivost rada Savjeta.

Indikator e): Broj NVO programa, usluga i projekata koji doprinose ciljevima Strategije i finansirani su kroz državne resurse/konkurse (MRSS)

Tokom izvještajnog perioda, kroz različite budžetske linije nadležnih ministarstava i javne pozive, finansirani su brojni projekti i programi nevladinih organizacija koji doprinose ostvarivanju ciljeva Strategije za prava djece. Samo u 2023. godini, Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) podržalo je 25 projekata i obezbijedilo je sredstva u iznosu od **237.334,91 €** za projekte iz oblasti socijalne brige o djeci i mladima, te **300.000 €** za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, uključujući prevenciju nasilja nad ženama i djecom. U prethodnim godinama finansirano je više od **10 projekata godišnje**, uključujući 11 projekata u 2020. godini, 582.187 € u 2019. za projekte u tri prioritetne oblasti socijalne i dječje zaštite, 49.589 € od Ministarstva za ljudska i manjinska prava za projekte usmjerene na zaštitu prava djece u zajednicama Roma i Egipćana, te 40.000 € od Ministarstva unutrašnjih poslova za realizaciju 10 projekata usmjerenih na borbu protiv trgovine ljudima, uključujući i djecu.

S obzirom na to da je početna vrijednost ovog indikatora bila **4 projekta**, ostvareno je povećanje od više od **200 %**, čime je indikator **ispunjen**. Realizacija ovih projekata imala je značajne efekte, uključujući unapređenje dostupnosti i kvaliteta usluga za djecu, jačanje kapaciteta nevladinih organizacija za pružanje podrške u ključnim socijalnim i zaštitnim oblastima, te poboljšanu međusektorsku koordinaciju u implementaciji ciljeva Strategije. Iako je značajan iznos sredstava bio opredijeljen za projekte nevladinih organizacija u oblasti zaštite djece, ipak u budućnosti je potrebno povećati ova sredstva kako bi se postigle još značajnije rezultate.

Indikator f): Uveden programski budžet (moguća je analiza troškova za djecu) (MP, MRSS, MZ, MK, MP, MI, NOBTH)

Ministarstvo finansija, uz podršku UNICEF-a, započelo je prve korake ka **budžetiranju prava djeteta u Crnoj Gori**, dugoročnoj inicijativi koja ima za cilj postavljanje djece u središte procesa budžetiranja, u skladu sa preporukama Konvencije o pravima djeteta. U okviru ove inicijative, Ministarstvo finansija je podržalo razvoj **Analize budžetiranja za djecu**, čime je procijenjen jaz između strateških ciljeva i budžetskih alokacija za djecu u državnom budžetu, sa ciljem unapređenja veza između zakona, politika i budžetiranja. Na sektorskom nivou, UNICEF je podržao Ministarstvo prosvjete (MP) u poboljšanju planiranja i koordinacije budžeta, identifikovanju ključnih prioriteta za djecu i njihovom uključivanju u prijedlog državnog budžeta MP. Ovaj pristup rezultirao je povećanjem neplatne komponente u prijedlogu državnog budžeta za 2024. godinu za **23,3 %**.

Realizacija ovih aktivnosti već ima značajne efekte, uključujući poboljšanu transparentnost i praćenje troškova usmjerenih na djecu, jačanje kapaciteta resornih ministarstava za strateško planiranje i budžetiranje, bolju koordinaciju sektorskih politika, te mogućnost da se buduće budžetske odluke temelje na jasnijoj procjeni potreba i prioriteta djece. Ovi rezultati postavljaju temelje za dalju punu implementaciju programskog budžeta i analizu rashoda za djecu na nacionalnom nivou.

STRATEŠKI CILJ II: POBOLJŠATI DOSTUPNOST I KVALITET SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I OBRAZOVANJA ZA SVU DJECU

Operativni cilj 3. Obezbijeđen efektivan sistem alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja

	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Indikator učinka a) Broj djece bez roditeljskog staranja smještene u ustanove dječje zaštite (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 100	<i>Smanjen broj djece smještene u ustanove za najmanje 10%</i>			Smanjen broj djece smještene u ustanove za najmanje 20%	Tokom izvještajnog perioda, broj djece bez roditeljskog staranja smještene u ustanovama za brigu o djeci smanjen je sa početne vrijednosti od 100 djece za najmanje 20 %, što je ciljana vrijednost indikatora. Konkretno, brojke pokazuju kontinuirani pad: 2022. godine broj smještene djece iznosio je 82, dok je 2023. godine smanjen na 71 dijete, što predstavlja ukupno smanjenje od 30 %. Ovaj rezultat potvrđuje uspješnu implementaciju mjera usmjerenih na

							deinstitucionalizaciju, unapređenje alternativne brige i podršku porodicama, doprinoseći kvalitetnijem životu djece i smanjenju njihovog smještaja u institucijama. Indikator je ispunjen.
	Indikator učinka b) Drugi oblici podrške i broj djece bez roditeljskog staranja – korisnika tih oblika podrške (nesrodničkog hraniteljstva; nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku; male grupne kuće;	Početna vrijednost 2018. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 49 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 4 Broj funkcionalnih malih grupnih kuća – 1 Broj stanova za stanovanja uz podršku – 0	2021. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 60 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 10 Broj funkcionalnih malih grupnih			2023. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 60 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 10 Broj funkcionalnih	Tokom izvještajnog perioda ostvareni su značajni pomaci u razvijanju alternativnih oblika brige za djecu bez roditeljskog staranja. Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva povećan je sa početnih 49 na 82, dok je broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku povećan sa 4 na 9. U pogledu institucionalnih oblika podrške, broj funkcionalnih malih grupnih kuća povećan

	stanovanje uz podršku) (MRSS)		kuća – ukupno 2 Broj stanova za stanovanja uz podršku – najmanje 4			malih grupnih kuća – ukupno 3 Broj stanova za stanovanja uz podršku – najmanje 6	je sa 1 na 2 (Bijelo Polje i Berane), a broj stanova za stanovanje uz podršku sa 0 na 4 stambene jedinice – jednu u JU Centar za socijalni rad u Nikšiću i tri u JU Centar za socijalni rad Danilovgrad. Ovi rezultati pokazuju da su ciljevi indikatora premašeni u oblastima hraniteljstva, dok se u oblasti stanovanja uz podršku očekuje dalji razvoj kako bi se dostigao cilj od najmanje 6 stambenih jedinica. Indikator je djelimično realizovan.
	Indikator učinka c) Broj licenciranih pružalaca usluga socijalne i dječije zaštite za djecu bez	Početna vrijednost 2018. godine 20	2021. godina – najmanje 30			Najmanje 40	U izvještajnom periodu zabilježen je postepen, ali nedovoljno stabilan rast broja licenciranih pružalaca usluga socijalne zaštite za djecu bez roditeljskog staranja.. Tokom posljednjih pet godina broj licenciranih

	roditeljskog staranja (prema vrstama usluga po vrsti pružaoca usluge						pružalaca kretao se sljedećim tempom: 2019. – 19, 2020. – 14, 2021. – 23, 2022. – 25, te 2023. – 23. Iako ciljna vrijednost nije dostignuta, evidentan je određeni napredak u razvoju i diversifikaciji usluga, naročito u oblasti alternativnih oblika brige i podrške djeci bez roditeljskog staranja. Indikator je djelimično ispunjen.
--	--	--	--	--	--	--	---

Indikator a): Broj djece bez roditeljskog staranja smještene u ustanove dječje zaštite (TRANSMONEE)

Tokom izvještajnog perioda, broj djece bez roditeljskog staranja smještene u ustanovama za brigu o djeci smanjen je sa početne vrijednosti od 100 djece za najmanje 20 %, što je ciljana vrijednost indikatora. Konkretno, brojke pokazuju kontinuirani pad: 2022. godine broj smještene djece iznosio je 82, dok je 2023. godine smanjen na 71 dijete, što predstavlja ukupno smanjenje od 30 %. Ovaj rezultat potvrđuje uspješnu implementaciju mjera usmjerenih na deinstitutionalizaciju, unapređenje alternativne brige i podršku porodicama, doprinoseći kvalitetnijem životu djece i smanjenju njihovog smještaja u institucijama. Efekti ovih aktivnosti uključuju povećanu dostupnost i kvalitet usluga u zajednici, jačanje kapaciteta porodica i lokalnih servisa za podršku djeci, te smanjenje rizika od dugotrajne institucionalizacije i socijalne izolacije djece.

Indikator b). Drugi oblici podrške i broj djece bez roditeljskog staranja -- korisnika tih oblika podrške (nesrodničkog hraniteljstva; nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku; male grupne kuće; stanovanje uz podršku) (MRSS).

Tokom izvještajnog perioda ostvareni su značajni pomaci u razvijanju alternativnih oblika brige za djecu bez roditeljskog staranja. Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva povećan je sa početnih 49 na 82, dok je broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku povećan sa 4 na 9. U pogledu institucionalnih oblika podrške, broj funkcionalnih malih grupnih kuća povećan je sa 1 na 2 (Bijelo Polje i Berane), a broj stanova za stanovanje uz podršku sa 0 na 4 stambene jedinice – jednu u JU Centar za socijalni rad u Nikšiću i tri u JU Centar za socijalni rad Danilovgrad.

Ovi rezultati pokazuju da su ciljevi indikatora premašeni u oblastima hraniteljstva, dok se u oblasti stanovanja uz podršku očekuje dalji razvoj kako bi se dostigao cilj od najmanje 6 stambenih jedinica. Ostvarene promjene doprinose većoj dostupnosti i kvalitetu alternativnih oblika brige, jačanju kapaciteta hraniteljskih porodica i lokalnih servisa, te smanjenju institucionalizacije djece, čime se unapređuje njihova socijalna inkluzija i dobrobit.

Indikator c): Broj licenciranih pružalaca usluga socijalne i dječije zaštite za djecu bez roditeljskog staranja (prema vrstama usluga po vrsti pružaoca usluge)

U izvještajnom periodu zabilježen je postepen, ali nedovoljno stabilan rast broja licenciranih pružalaca usluga socijalne zaštite za djecu bez roditeljskog staranja. Početna vrijednost indikatora iznosila je 20, dok je ciljna vrijednost bila najmanje 40 licenciranih pružalaca. Tokom posljednjih pet godina broj licenciranih pružalaca kretao se sljedećim tempom: 2019. – 19, 2020. – 14, 2021. – 23, 2022. – 25, te 2023. – 23. Iako ciljna vrijednost nije dostignuta, evidentan je određeni napredak u razvoju i diversifikaciji usluga, naročito u oblasti alternativnih oblika brige i podrške djeci bez roditeljskog staranja.

Ostvareni pomaci doprinose povećanju kvaliteta usluga, jačanju stručnih kapaciteta pružalaca, te boljem teritorijalnom pokrivanju usluga socijalne zaštite. Međutim, potrebno je dodatno ulaganje u proces licenciranja i kontinuiranu podršku postojećim i novim pružaocima usluga kako bi se obezbijedila održivost sistema i dostigao planirani obuhvat.

Operativni cilj 4: Unaprijeđena podrška djeci sa smetnjama u razvoju i drugoj djeci iz osjetljivih grupa i adolescentima u ostvarivanju besplatne i blagovremene zdravstvene i adekvatne socijalne zaštite

	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Indikator učinka a) Formiran i vodi se registar djece sa smetnjama u razvoju u javnom zdravstvu (MZ, IJZ)	Nije formiran registar	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> Formiran registar	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> Registar se kontinuirano vodi		Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina registar se kontinuirano vodi	Crna Gora trenutno ne posjeduje zvanični nacionalni registar posebno za djecu sa smetnjama u razvoju. Iako pojedine institucije vode vlastite evidencije korisnika, one nisu centralizovane niti standardizovane. Preduzete su inicijative koje predstavljaju prve korake ka rješavanju problema. Sredinom juna 2021. godine, UNDP je pokrenuo trogodišnji projekat reformi usmjeren na uspostavljanje jedinstvenog tijela za procjenu invaliditeta i usvajanje

							standardizovane metodologije, čime se kreće ka pravednijem i efikasnijem sistemu za utvrđivanje statusa osoba s invaliditetom. Pored toga, Crna Gora je preduzela korake ka usklađivanju s međunarodnim standardima, uključujući implementaciju Vodiča za djelovanje SZO o invaliditetu u novembru 2023. godine, s ciljem osiguranja jednakog pristupa zdravstvenim uslugama za osobe s invaliditetom. Iako su ovi koraci značajni, indikator trenutno nije ispunjen jer nacionalni registar za djecu sa invaliditetom još uvijek nije uspostavljen.
--	--	--	--	--	--	--	--

	Indikator učinka b) Broj i vrsta integriranih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice (MZ, MRSS, MP)	Početna vrijednost 2018. godina Početna vrijednost 2018. godina 0	2021. godina Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina najmanje 2			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Najmanje 4	Do 2023. godine Uspostavljeno je 2 integriranih usluga, čime je indikator je delimčino ispunjen. 1. Male grupne kuće koje omogućavaju personalizovanu stambenu njegu, inkluzivno obrazovanje sa resursnim centrima i individualizovanim planovima, te 17 dnevnih centara za djecu s razvojnim teškoćama koji pružaju cjelodnevnu njegu, terapijske aktivnosti, obrazovne i rekreativne programe.
--	--	---	--	--	---	--	---

	Indikator učinka c) NILJ23. MDG4.1.1. Stopa mortaliteta odojčadi (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)	Početna vrijednost 2017. godina 1,3%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Do 1%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Manje od 1%	Početna vrijednost indikatora za 2017. godinu iznosila je 1,3%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope smrtnosti dojenčadi na ispod 1%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa smrtnosti dojenčadi iznosila je 2,1% , što znači da ciljna vrijednost nije postignuta.
	Indikator učinka d) NILJ24. MDG4.1.2, Stopa mortaliteta djece do pet godina starosti (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)	Početna vrijednost 2017. godina 2,7%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina 2%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Manje od 2%	Početna vrijednost indikatora za 2017. godinu iznosila je 2,7%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope smrtnosti djece do 5 godina na ispod 2%. Prema podacima za 2023. godinu,

							stopa smrtnosti djece do 5 godina iznosila je 2,7%, što znači da ciljna vrijednost nije ostvarena.
	Indikator učinka e) NILJ28 MDG4.2.1. Udio jednogodišnjaka vakcinisanih protiv boginja (%) (IJZ)	Početna vrijednost 2017. godina 57,83% (MMR1)	Ciljna Vrijednostna polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina 75%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina 95%	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 57,83% (MMR1), dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila 95%. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Crne Gore, u 2023. godini samo 22% djece rođene te godine primilo je prvu dozu vakcine protiv malih boginja, zaušnjaka i rubeole (MMR). Ovo predstavlja značajan pad u odnosu na prethodne godine: 48% za djecu rođenu 2022., 67% za 2021. i

							76% za 2020. godinu. Indikator nije ispunjen
	Indikator učinka f) NILJ29 MDG4.2.2. Udio djece vakcinisane sa BCG, DTP, OPV i vakcinom protiv	Početna vrijednost 2017. godina 73,45% – hepatitis B; 86,64% – DTaP-IPV- Hib vakcinom i 93,3% – BCG	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Najmanje 95%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Preko 95%	Ciljna vrijednost za 2023. godinu bila je pokrivenost vakcinacijom preko 95% za sve navedene vakcine. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Crne Gore, pokrivenost u 2023. godini iznosila je:

	hepatitisa B (%) (IJZ)						BCG – oko 67%, DTP – 98,1%, OPV – 93,7%, Hepatitis B – 73%. Ovi podaci pokazuju da, iako je pokrivenost DTP vakcinom značajno poboljšana, a OPV vakcinacijom relativno visoka, cilj indikatora nije postignut zbog niske pokrivenosti BCG vakcinom i vakcinom protiv hepatitisa B.
	Indikator učinka g) Stopa nataliteta kod adolescentica (uzrasta 10-14 godina; uzrasta 15-19 godina) na 1.000 žena u toj starosnoj grupi (MONSTAT)	Osnovna vrijednost Godina 2015. 11,12%	<i>Ciljana vrijednostna polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> 75%			Ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta Godina 2023 Manje od 3%	Početna vrijednost za starosnu grupu 15–19 godina u 2015. godini iznosila je 11,12%, dok za mlađe od 15 godina ne postoji zvanična osnovna linija, pretpostavlja se da je blizu nule. Ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta

							za 2023. godinu bila je smanjenje stope nataliteta kod adolescentica na ispod 3%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa nataliteta iznosila je 0,3 za uzrast ispod 15 godina i 9,0 za uzrast 15–19 godina, dok Svjetska banka navodi stopu fertiliteta adolescenata 15–19 godina od 0,94%, što ukazuje da je cilj indikatora premašeno za mlađe adolescentice i značajno smanjeno kod starijih adolescenata.
--	--	--	--	--	--	--	---

Indikator a): Formiran i vodi se registar djece sa smetnjama u razvoju u javnom zdravstvu (MZ, IJZ)

Crna Gora trenutno ne posjeduje zvanični nacionalni registar posebno za djecu sa invaliditetom. Iako pojedine institucije vode vlastite evidencije korisnika, one nisu centralizovane niti standardizovane, što predstavlja značajan izazov u kreiranju politika i

pružanju adekvatnih usluga. Uspostavljanje takvog registra dugogodišnji je cilj, prvi put definisan u Strategiji za integraciju osoba sa invaliditetom iz 2008. godine, ali napredak je otežan institucionalnom fragmentacijom i nedostatkom koordinacije među relevantnim organima. Posebno je važno istaći da je Direkcija za zaštitu i ravnopravnost osoba sa invaliditetom, koja je trebala pružiti podršku u ovom procesu, raspuštena, ostavljajući prazninu u liderstvu i odgovornosti.

Uprkos ovim izazovima, preduzete su inicijative koje predstavljaju prve korake ka rješavanju problema. Sredinom juna 2021. godine, UNDP je pokrenuo trogodišnji projekat reformi usmjeren na uspostavljanje jedinstvenog tijela za procjenu invaliditeta i usvajanje standardizovane metodologije, čime se kreće ka pravednijem i efikasnijem sistemu za utvrđivanje statusa osoba s invaliditetom. Pored toga, Crna Gora je preduzela korake ka usklađivanju s međunarodnim standardima, uključujući implementaciju Vodiča za djelovanje SZO o invaliditetu u novembru 2023. godine, s ciljem osiguranja jednakog pristupa zdravstvenim uslugama za osobe s invaliditetom.

Iako su ovi koraci značajni, indikator trenutno nije ispunjen jer nacionalni registar za djecu sa invaliditetom još uvijek nije uspostavljen.

Indikator b): Broj i vrsta integrisanih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice (MZ, MRSS, MP)

Do 2023. godine u Crnoj Gori je uspostavljeno 2 različitih integrisanih usluga, čime je indikator delimično ispunjen. Pružaju se sljedeće integrisane usluge:

UNICEF je podržao razvoj usluga podrške porodicama s ciljem pružanja rane intervencije i podrške djeci s razvojnim teškoćama i njihovim porodicama, fokusirajući se na personaliziranu pomoć i uključivanje djece u zajednicu.

Osnovane su male grupne kuće koje pružaju stambenu njegu u okruženju zasnovanom na zajednici, omogućavajući personalizovanu pažnju i njegu za djecu s invaliditetom.

Do 2023. godine osnovano je 17 dnevnih centara koji pružaju cjelodnevnu njegu, medicinski nadzor, socijalizaciju, pristup senzornim sobama i terapijskoj opremi, obrazovne i rekreativne aktivnosti, besplatan prijevoz i obroke. Ovi centri pružaju usluge za preko 400 djece i mladih, čime se poboljšava njihov razvoj i integracija u zajednicu.

Dodatno, u 2023. godini pokrenuta je značajna kampanja prikupljanja sredstava koja je prikupila preko 167.000 eura za modernizaciju opreme u dnevnim centrima, uključujući asistivnu tehnologiju i edukativne materijale. Ovi rezultati jasno pokazuju da

je Crna Gora ne samo ispunila cilj indikatora, već i unaprijedila kvalitet i dostupnost integriranih usluga za djecu s invaliditetom i njihove porodice, jačajući inkluziju i socijalnu podršku.

Efekti ovih aktivnosti uključuju poboljšanje dostupnosti i kvaliteta usluga za djecu s invaliditetom, jačanje kapaciteta porodica i lokalnih pružalaca usluga, povećanu socijalnu inkluziju i participaciju djece u zajednici, te unapređenje njihovih životnih i obrazovnih mogućnosti. Dodatna sredstva prikupljena kroz kampanju 2023. godine omogućila su modernizaciju opreme, uključujući asistivnu tehnologiju i senzorne sobe, što direktno doprinosi boljem svakodnevnom iskustvu djece i mladih korisnika.

Indikator c): NILJ23. MDG4.1.1. Stopa mortaliteta odojčadi (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)

Početna vrijednost indikatora za 2017. godinu iznosila je 1,3%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope smrtnosti dojenčadi na ispod 1%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa smrtnosti dojenčadi iznosila je **2,1%**, što znači da ciljna vrijednost nije postignuta. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za dodatnim mjerama u području zdravstvene zaštite novorođenčadi i dojenčadi, uključujući unapređenje prenatalne i perinatalne njege, jačanje kapaciteta zdravstvenih radnika, poboljšanje pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama i podršku porodicama. Iako cilj nije ostvaren, kontinuirani napor u zdravstvenom sistemu i inicijative usmjerene na prevenciju i ranu intervenciju pružaju osnovu za dalji napredak u smanjenju smrtnosti dojenčadi.

Indikator d): NILJ24. MDG4.1.2, Stopa mortaliteta djece do pet godina starosti (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)

Početna vrijednost indikatora za 2017. godinu iznosila je 2,7%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope smrtnosti djece do 5 godina na ispod 2%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa smrtnosti djece do 5 godina iznosila je **2,7%**, što znači da ciljna vrijednost nije ostvarena. Ovaj rezultat ukazuje na potrebu za dodatnim mjerama i intervencijama u oblasti zdravstvene zaštite djece, uključujući poboljšanje prenatalne i postnatalne njege, jačanje kapaciteta zdravstvenih radnika, bolju dostupnost i kvalitet zdravstvenih usluga, kao i kontinuiranu edukaciju roditelja i zajednice. Iako cilj nije postignut, kontinuirani napor zdravstvenog sistema stvaraju osnovu za dalji napredak u smanjenju smrtnosti djece.

Indikator e): NILJ28. MDG4.2.1. Udio jednogodišnjaka vakcinisanih protiv boginja (%) (IJZ)

Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 57,83% (MMR1), dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila 95%. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Crne Gore, u 2023. godini samo 22% djece rođene te godine primilo je prvu dozu vakcine protiv malih boginja, zaušnjaka i rubeole (MMR). Ovo predstavlja značajan pad u odnosu na prethodne godine: 48% za djecu rođenu 2022., 67% za 2021. i 76% za 2020. godinu.

Ovi podaci ukazuju na ozbiljan izazov u postizanju dovoljne pokrivenosti vakcinacijom i održavanju kolektivnog imuniteta, što zahtijeva hitnu intervenciju kroz intenziviranje imunizacijskih kampanja, poboljšanje logistike i distribucije vakcina, edukaciju roditelja i zdravstvenih radnika, te jačanje nadzora i praćenja imunizacije kako bi se spriječilo širenje ospica i osigurala zaštita djece.

Indikator f): NILJ29 MDG4.2.2. Udio djece vakcinisane sa BCG, DTP, OPV i vakcinom protiv hepatitisa B (%) (IJZ)

Ciljna vrijednost za 2023. godinu bila je pokrivenost vakcinacijom preko 95% za sve navedene vakcine. Prema podacima Instituta za javno zdravlje Crne Gore, pokrivenost u 2023. godini iznosila je: BCG – oko 67%, DTP – 98,1%, OPV – 93,7%, Hepatitis B – 73%.

Ovi podaci pokazuju da, iako je pokrivenost DTP vakcinom značajno poboljšana, a OPV vakcinacijom relativno visoka, cilj indikatora nije postignut zbog niske pokrivenosti BCG vakcinom i vakcinom protiv hepatitisa B. Stabilna pokrivenost hepatitisom B tokom šest godina ukazuje na potrebu za dodatnim mjerama u edukaciji roditelja, unapređenju logistike isporuke vakcina i vođenju evidencije, dok smanjenje BCG vakcinacije može signalizirati izazove u neonatalnoj imunizaciji ili administrativnoj koordinaciji.

Ostvareni naponi u imunizaciji DTP vakcinom i OPV vakcinom pokazuju da sistem pruža djelimičnu zaštitu, ali je potrebno dodatno unapređenje kako bi se postigla sveobuhvatna zaštita i cilj od preko 95% pokrivenosti za sve vakcine.

Indikator g): Stopa nataliteta kod adolescentica (uzrasta 10-14 godina; uzrasta 15-19 godina) na 1.000 žena u toj starosnoj grupi (MONSTAT) Početna vrijednost za starosnu grupu 15–19 godina u 2015. godini iznosila je 11,12%, dok za mlađe od 15 godina ne postoji zvanična osnovna linija, pretpostavlja se da je blizu nule. Ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila je smanjenje stope nataliteta kod adolescentica na ispod 3%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa nataliteta iznosila je 0,3 za uzrast ispod 15 godina i 9,0 za uzrast 15–19 godina, dok Svjetska banka navodi stopu fertiliteta adolescenata 15–19 godina od 0,94%, što ukazuje da je cilj indikatora premašeno za mlađe adolescentice i značajno smanjeno kod starijih adolescenata. Ostvareni rezultati rezultat su kontinuiranih mjera i aktivnosti različitih sektora: Ministarstvo zdravlja pružalo je usluge seksualnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući savjetovanje, pristup kontracepciji, prevenciju i skrining spolno prenosivih

infekcija, te izgradnju kapaciteta zdravstvenih radnika i poboljšanje praćenja podataka. Ministarstvo obrazovanja integrisalo je seksualno obrazovanje u nastavni plan i programe, osnažujući nastavnike za prevenciju rodno zasnovanih rizika i ranih trudnoća, dok je Ministarstvo rada i socijalne zaštite pružalo ciljanu socijalnu podršku i upravljanje slučajevima ranjivih adolescenata, uključujući trudne maloljetnice i mlade majke.

Ove koordinisane aktivnosti dovode do smanjenja stope adolescentne trudnoće, unapređuju zdravstvenu i socijalnu zaštitu mladih i jačaju međusektorsku saradnju u prevenciji rane trudnoće, što direktno doprinosi ostvarivanju ciljeva održivog razvoja i zaštiti prava djece.

Operativni cilj 5: Smanjeno materijalno siromaštvo djece							
	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE

	Indikator učinka a) Stopa rizika od siromaštva djece (MONSTAT)	Početna vrijednost 2017. godina 31,7%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Do 30%			Ciljna Vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Do 28%	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 31,7%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope djece u riziku od siromaštva na 28%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa djece u riziku od siromaštva iznosila je 28,4%, što pokazuje da je cilj indikatora skoro u potpunosti ostvaren.
--	--	---	--	--	---	---	--

	Indikator učinka b) Stopa materijalne deprivacije djece tokome godine (MONSTAT)	Početna vrijednost 2017. godina mater. depriv. – 38,2% izrazita mater. depriv. – 18,2% ekstremna mater. depriv. – 8,4%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Dostići stanje iz 2014. mater. depriv. – 38,2% (2017) izrazita mater. depriv. – 16,4% (2014) ekstremna mater. depriv. – 7,6% (2014)			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Dostići stanje iz 2013. mater. depriv. – 33,7% (2013) izrazita mater. depriv. – 12,4% (2013) ekstremna mater. depriv. – 6,9% (2013)	Početna vrijednost u 2017. godini iznosila je: materijalna deprivacija – 38,2%, značajna materijalna deprivacija – 18,2% i teška materijalna deprivacija – 8,4%. Ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta (na osnovu 2013. godine) bila je: materijalna deprivacija – 33,7%, značajna materijalna deprivacija – 12,4% i teška materijalna deprivacija – 6,9%. Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, stopa značajne materijalne deprivacije među djecom iznosila je 12,3%, što pokazuje da je cilj indikatora postignut.
--	---	---	--	--	---	---	--

	Indikator učinka c) Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti tokom godine (AROE) (MONSTAT)	Početna vrijednost 2017. godina 40,1%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Do 39%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Do 38%	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 40,1%, dok je ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope rizika na 38%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti iznosila je 38,2%, što pokazuje da je cilj

							indikatora gotovo u potpunosti ostvaren.
--	--	--	--	--	--	--	--

Indikator učinka a): Stopa rizika od siromaštva djece (MONSTAT)

Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 31,7%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope djece u riziku od siromaštva na 28%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa djece u riziku od siromaštva iznosila je 28,4%, što pokazuje da je cilj indikatora skoro u potpunosti ostvaren.

Ostvareni rezultat ukazuje na pozitivne pomake u smanjenju siromaštva među djecom, što je posljedica različitih politika socijalne zaštite, obrazovanja i socijalnih programa usmjerenih na podršku ranjivim porodicama i unapređenje socioekonomskih uslova djece.

Indikator učinka b): Stopa materijalne deprivacije djece tokome godine (MONSTAT)

Početna vrijednost u 2017. godini iznosila je: materijalna deprivacija – 38,2%, značajna materijalna deprivacija – 18,2% i teška materijalna deprivacija – 8,4%. Ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta (na osnovu 2013. godine) bila je: materijalna deprivacija – 33,7%, značajna materijalna deprivacija – 12,4% i teška materijalna deprivacija – 6,9%.

Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, stopa značajne materijalne deprivacije među djecom iznosila je 12,3%, što pokazuje da je cilj indikatora postignut.

Indikator učinka c): Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti tokom godine (AROPE) (MONSTAT) Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 40,1%, dok je ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila smanjenje stope rizika na 38%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti iznosila je 38,2%, što pokazuje da je cilj indikatora gotovo u potpunosti ostvaren. Ostvareni rezultat ukazuje na stabilan napredak u smanjenju socijalne isključenosti i rizika od siromaštva, što odražava djelotvorne politike socijalne zaštite, podrške porodicama i mjere za unapređenje životnih uslova najranjivijih grupa. U 2021. godini usvojene su izmjene i dopune Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kojima je uveden univerzalni dječiji dodatak za svu djecu do šest godina, a od oktobra 2022. godine pravo je prošireno na svu djecu do 18 godina starosti što je umanilo siromastvo djece.

Operativni cilj 6: Bolja dostupnost obrazovanja djece iz osjetljivih grupa, kvalitet obrazovanja za svu djecu i pristup kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima

	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Pokazatelj učinka a) Procenat obuhvaćenost i predškolskim obrazovanje m (ME)	<i>Početna vrijednost Godina 2018. 48%</i>	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina 60%			<i>Ciljna vrijednost na kraju implementacij e strateškog dokumenta Godina 2023. 75%</i>	Početna vrijednost indikatora u 2018. godini iznosila je 48%, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila je povećanje procenta djece u predškolskom obrazovanju na 75%. Prema podacima za 2023. godinu, stopa obuhvata djece uzrasta od 3 do 6 godina predškolskim obrazovanjem u Crnoj Gori i iznosi 78% što pokazuje da je cilj indikatora skoro

							u potpunosti ostvaren.
	Pokazatelj Indikator učinka b) Stopa pohađanja osnovnog obrazovanja (MP)	Početna vrijednost 2018. godina (161) 99,5	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 100%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina 100%	Početna vrijednost u 2017. godini iznosila je: (161) 99,5 Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, Stopa upisa osnovnog obrazovanja je bila 101,6% što pokazuje da je cilj indikatora postignut.

	Pokazatelj učinka c) Broj srednjoškolaca (MP)	<i>Osnovna vrijednost</i> <i>Godina 2018.</i> <i>27.798</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> <i>Najmanje 28.000</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> <i>Najmanje 28.500</i>	Početna vrijednost indikatora u 2018. godini iznosila je 27.798 dok je ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila je najmanje 28.500 srednjoškolaca. Prema podacima za 2023. godinu, broj srednjoškolaca je bio 31 605, što pokazuje da je cilj indikatora gotovo u potpunosti ostvaren.
	Pokazatelj učinka d) Broj djece sa smetnjama u razvoju u obrazovanju, po nivoima	<i>Osnovna vrijednost</i> <i>Godina 2018</i> <i>Ukupno: 4.892</i> <i>Predškolsko obrazovanje: 727</i> <i>Osnovne škole: 3.368</i> <i>Srednje škole: 797</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> <i>Ukupno: najmanje 5.150</i> <i>Predškolsko</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> <i>Ukupno: najmanje 5.350</i> <i>Najmanje 850</i>	Cilj indikatora nije ostvaren

	obrazovanja (ME)		vaspitanje i obrazovanje: najmanje 800 Osnovne škole: 3.500 Srednje škole: najmanje 850			djece Osnovne škole: 3.600 Srednje škole: najmanje 900	
	Pokazatelj učinka e) Broj romske i egipćanske djece u obrazovanju, po obrazovnom nivou (ME)	Osnovna vrijednost Godina 2018 Ukupno: 2.061 (1.091 M+970 Ž) Predškolska djeca: 126 (76 M+50 Ž) Osnovna škola: 1.799 (941 M+818 Ž) Srednja škola: 136 (74 M+62 Ž)	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Ukupno: više od 2.200 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje: više od 150 Osnovne škole: najmanje 1.900 Srednje škole: više od 150			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Ukupno: više od 2.400 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje: više od 200 Osnovne škole: najmanje 2.000 Srednje škole: više od 200	Početna vrijednost indikatora u 2018. godini iznosila je Ukupno: 2.061 (1.091 M+970 Ž) Predškolska djeca: 126 (76 M+50 Ž) Osnovna škola: 1.799 (941 M+818 Ž) Srednja škola: 136 (74 M+62 Ž). Prema podacima iz 2023. godine bilo je: predškolska djeca: 800, Osnovna škola: 2.000 i srednja škola: 200. Ukupno 3.000. Cilj indikatora je ostvaren
	Pokazatelj učinka f) Rezultati PISA testa (ME)	Osnovna vrijednost Godina 2015 (Čitanje – 427; Matematika – 418; Prirodne nauke – 411)	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina (Čitanje – 437; Matematika –			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina (Čitanje – 450; Matematika –	Početna vrijednost indikatora u 2015. godini iznosila je (Čitanje – 427; Matematika - 418; Prirodne nauke – 411) a ciljna

			425; Nauka – 420)			450; Nauka – 450)	vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta iznosila je 2023. godina (Čitanje – 450; Matematika – 450; Nauka – 450) Prema rezultatima PISA testa za 2022. godinu, učenici u Crnoj Gori postigli su rezultate ispod prosjeka OECD-a u matematici, čitanju i prirodnim naukama. Konkretno, prosječni rezultati su bili: Matematika : 406 bodova (OECD prosjek: 472); Čitanje: 405 bodova (prosjeck OECD-a: 476); Nauka: 403 boda (prosjeck OECD-a: 485). Ovi rezultati ukazuju na pad u poređenju sa osnovnim
--	--	--	-------------------	--	--	-------------------	--

							vrijednostima iz 2015. Cilj indikatora nije ostvaren
	Indikator učinka g) NID39. Procenat djece koja su napustila (drop out) osnovno obrazovanje u Crnoj Gori (MP)	Početna vrijednost 2018. godina 0,17%	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Manje od 0,12%			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Manje od 0,10%	Cilj indikatora nije ostvaren

Indikator a): Procenat obuhvaćenosti predškolskim obrazovanjem (ME)

Početna vrijednost u 2018. godini iznosila je 48%, dok je ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta bila 75%. Prema godišnjem izvještaju UNICEF-ove kancelarije za 2023. godinu, stopa obuhvata djece uzrasta od 3 do 6 godina predškolskim obrazovanjem u Crnoj Gori iznosi 78%, što znači da je cilj premašen. Indikator je ispunjen.

Ovo povećanje obuhvata odražava značajan napredak u pristupu ranom i predškolskom obrazovanju, posebno kroz širenje mreže javnih i privatnih predškolskih ustanova, ulaganja u infrastrukturu i programe podrške roditeljima, čime se doprinosi većoj inkluziji i ravnopravnim mogućnostima za svu djecu.

Indikator b): Stopa pohađanja osnovnog obrazovanja

Početna vrijednost u 2018. godini iznosila je 99,5%, dok je ciljna vrijednost bila 100%. Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, stopa upisa u osnovno obrazovanje iznosi 101,6%, što ukazuje na potpuno ostvarenje i čak blago premašivanje ciljne vrijednosti.

Ovaj rezultat potvrđuje stabilan sistem osnovnog obrazovanja u Crnoj Gori i gotovo potpunu uključenost djece školskog uzrasta u obrazovni proces, što doprinosi jednakim obrazovnim mogućnostima i smanjenju rizika od ranog napuštanja školovanja.

Početna vrijednost u 2018. godini iznosila je 27.798 učenika, dok je ciljna vrijednost bila najmanje 28.500. Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, broj učenika srednjih škola u Crnoj Gori iznosi 31.605, čime je ciljna vrijednost premašena.

Ovaj rezultat ukazuje na stabilan trend upisa i zadržavanja učenika u srednjem obrazovanju, što doprinosi unapređenju obrazovnog obuhvata, boljoj obrazovnoj strukturi mladih i povećanju njihovih mogućnosti za dalje obrazovanje i zapošljavanje.

Indikator c) Broj učenika srednjih škola

Početna vrijednost u 2018. godini iznosila je 27.798 učenika, dok je ciljna vrijednost bila najmanje 28.500. Prema podacima MONSTAT-a za 2023. godinu, broj učenika srednjih škola u Crnoj Gori iznosi 31.605, čime je ciljna vrijednost premašena.

Ovaj rezultat ukazuje na stabilan trend upisa i zadržavanja učenika u srednjem obrazovanju, što doprinosi unapređenju obrazovnog obuhvata, boljoj obrazovnoj strukturi mladih i povećanju njihovih mogućnosti za dalje obrazovanje i zapošljavanje.

Indikator d): Broj djece s invaliditetom u obrazovanju, po nivoima obrazovanja

Iako nedostaju potpuni dezagregirani podaci za sve nivoe obrazovanja, dostupne informacije ukazuju na porast broja djece s invaliditetom uključenih u obrazovni sistem. Prema izvještaju UNICEF-a *„Za svako dijete, svako pravo“ (2024)*, broj djece s invaliditetom u predškolskim ustanovama povećao se za 27%, na ukupno 204 djece. Takođe je zabilježen porast broja učenika s invaliditetom u osnovnim školama, dok za srednje škole podaci nijesu dostupni.

Tokom perioda implementacije, sprovedeni su brojni programi i inicijative koje su doprinijele unapređenju inkluzivnog obrazovanja:

- U saradnji Ministarstva prosvjete, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja i UNICEF-a, realizovan je pilot projekat “Rana intervencija usmjerena na porodicu – PORI” u Bijelom Polju i Kotoru, s ciljem ranog prepoznavanja razvojnih teškoća i podrške porodicama.
- Model saradnje između vrtića i dnevnih centara razvijen je u Pljevljima, Golubovcima i Kotoru, a nakon pilot faze obuhvatio je još osam opština.
- Obuke o ranoj intervenciji akreditovane su od strane Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, a uključeno je preko 220 djece kroz dodatnu stručnu podršku.
- Uvedeni su DAISY udžbenici kao inovativno rješenje za inkluzivno obrazovanje, prepoznato na međunarodnom nivou (Zero Project 2020).

Ove aktivnosti predstavljaju važan korak ka stvaranju inkluzivnog i pristupačnog obrazovnog sistema, koji omogućava svoj djeci, uključujući djecu s invaliditetom, jednake šanse za učenje i razvoj.

Indikator e): Broj romske i egipćanske djece u obrazovanju, po obrazovnom nivou

Nema dostupnih apsolutnih podataka o broju učenika po obrazovnim nivoima. Prema Ministarstvu obrazovanja i UNICEF-u, oko 91% djece romske i egipćanske populacije bilo je upisano u osnovno obrazovanje, dok je samo 27% nastavilo školovanje u srednjem obrazovanju.

Tokom perioda 2020–2023. sprovedene su brojne mjere i programi usmjereni na povećanje obuhvata romske i egipćanske djece obrazovanjem i sprječavanje napuštanja škole.

Posebno se ističu aktivnosti Ministarstva prosvjete:

- Mobilna služba za podršku inkluzivnom obrazovanju, koja obuhvata 24 člana i realizuje terenski rad sa djecom, roditeljima i nastavnicima;
- Platforma za digitalno učenje i saradnju, razvijena uz podršku UNICEF-a, s materijalima i procedurama za rad s djecom RE populacije;
- Dodatna stručna podrška u 11 opština (Podgorica, Nikšić, Ulcinj, Cetinje, Tivat, Kotor, Bijelo Polje, Rožaje, Berane, Pljevlja, Golubovci);
- Angažovanje 26 školskih medijatora koji povezuju škole i zajednice;
- Model „Indeks za inkluziju”, kojim su škole ohrabrene da planiraju aktivnosti za povećanje upisa i smanjenje osipanja učenika.

Sprovođenje ciljano usmjerenih mjera i programa, poput angažovanja školskih medijatora, rada mobilne službe za podršku inkluzivnom obrazovanju i digitalnih platformi za učenje, doprinijelo je većem obuhvatu romske i egipćanske djece osnovnim obrazovanjem i unaprijedilo saradnju između škola, roditelja i lokalnih zajednica. Ove mjere su povećale povjerenje roditelja u obrazovni sistem i poboljšale redovnost pohađanja nastave. Takođe, prisustvo medijatora i stručne podrške omogućilo je ranije

prepoznavanje i prevenciju napuštanja škole. Ipak, niska stopa upisa u srednje obrazovanje ukazuje na potrebu za daljim jačanjem mjera tranzicije iz osnovnog u srednje obrazovanje, naročito kroz stipendiranje, mentorsku podršku i jačanje motivacije mladih iz RE zajednice.

Indikator broj f): Rezultati PISA testa

Indikator nije ispunjen. Prema rezultatima PISA testa za 2022. godinu, učenici u Crnoj Gori postigli su prosječne rezultate ispod prosjeka OECD-a u svim praćenim oblastima: matematika – 406 bodova (OECD prosjek 472), čitanje – 405 bodova (OECD prosjek 476) i prirodne nauke – 403 boda (OECD prosjek 485). U poređenju sa osnovnom vrijednošću iz 2015. godine (matematika 418, čitanje 427, prirodne nauke 411), rezultati pokazuju pad, što ukazuje da ciljana vrijednost od 450 bodova po oblasti nije postignuta. Iako je razlika između učenika s najboljim i najslabijim rezultatima ostala relativno stabilna, veći broj učenika i dalje postiže rezultate ispod osnovnog nivoa vještina u čitanju, što ukazuje na potrebu za dodatnim mjerama u obrazovanju i unapređenju kvaliteta nastave.

Nepostizanju cilja, sprovedene reforme i programi u obrazovanju doprinijeli su jačanju nastavničkih kompetencija kroz obuke i profesionalni razvoj, unapređenju nastavnih planova i uključivanju inovativnih metoda u nastavu. Takođe, razvijeni su pilot projekti za podršku učenicima s poteškoćama u učenju, što je poboljšalo pristup kvalitetnom obrazovanju za ranjive grupe i stvorilo osnovu za dalje sistematsko unapređenje obrazovnih rezultata u narednim godinama.

Indikator g): Procenat djece Roma i Egipćana koja napuštaju osnovno obrazovanje u Crnoj Gori

Uprkos nedostatku zvaničnih podataka, u Crnoj Gori su sprovedene značajne strateške inicijative s ciljem smanjenja stope napuštanja škole među djecom Roma i Egipćana. Ministarstvo obrazovanja i nauke vodi politike inkluzivnog obrazovanja, nadzire obuke nastavnika i osigurava programe dopunske nastave. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava podržava angažovanje romskih medijatora koji olakšavaju komunikaciju između škola i zajednica, dok Ministarstvo rada i socijalne zaštite pruža socijalnu podršku, stipendije i prevoz za učenike. Lokalni nivoi vlasti doprinose implementacijom lokalnih programa podrške obrazovanju i angažovanjem zajednice. Ove aktivnosti doprinose jačanju pristupa obrazovanju, smanjenju rizika od ranog napuštanja škole i unapređenju inkluzije djece Roma i Egipćana u obrazovni sistem, čime se stvara osnova za buduće smanjenje stope napuštanja osnovnog obrazovanja.

Operativni cilj 7: Unaprijeđena podrška ranom razvoju djeteta

	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Broj pedijataru u državi, po nivoima zdravstvene zaštite (IJZ)	<i>Početna vrijednost 2017. godina 153 ukupno 97 – prim. zdrav. zašt. 56 na višim nivoima zdravene zaštite</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Preko 100 u prim. zdrav. zašt. Preko 60 na višim nivoima zdravene zaštite</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Preko 110 u prim. zdrav. zašt. Preko 75 na višim nivoima zdravstvene zaštite</i>	Cilj indikatora nije ostvaren.

	Pokazatelj učinka b) Broj centara za djecu sa „posebnim potrebama“ (MH)	<i>Početna vrijednost 2017. godina</i> <i>8 centara za djecu sa „posebnim potrebama“</i>	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Najmanje 9 centara za djecu sa „posebnim potrebama“u domovima zdravlja			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> <i>2023. godina</i> <i>Najmanje 10 centara za djecu sa „posebnim potrebama“u domovima zdravlja</i>	Početna vrijednost u 2017. godini iznosila je: 8 centara za djecu sa „posebnim potrebama.“ Prema podacima za 2023. godinu, bilo je su 8 centara koji imaju odjele koji pružaju podršku i rade s djecom s posebnim potrebama. Cilj indikatora nije ostvaren.
--	---	--	---	--	---	--	---

	Pokazatelj učinka c) Broj male djece (predškolskog uzrasta) u hraniteljskim porodicama (djeca bez invaliditeta i djeca sa invaliditetom) (MRSS, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu)	Početna vrijednost 2017. godina Ukupno 17 (0–2 godine: 8 3–6 godina: 9) 2018. godina 4 djece sa smetnjama u razvoju	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja 2021. godina Za 25% više na ukupnom nivou i po grupama djece			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Za 50% više na ukupnom nivou i po grupama djece	Početna vrijednost indikatora u 2018. godini iznosila je 4 djece sa smetnjama u razvoju. Prema podacima u 2023. godine bilo je 8 djece sa smetnjama u razvoju u hraniteljskim porodicama, što je za 100 % više. Indikator je djelimično ispunjen.
--	---	---	--	--	---	--	---

Indikator a) Broj pedijatara u zemlji, po nivou zdravstvene zaštite

Prema podacima za 2023. godinu, broj pedijatara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti iznosi 81, što je ispod cilja od preko 110 predviđenog za kraj implementacije strateškog dokumenta. Podaci za pedijatre na višim nivoima zdravstvene zaštite nisu dostupni. Iako cilj nije dostignut, sprovedene su aktivnosti koje doprinose jačanju kapaciteta pedijatara u zemlji. UNICEF i relevantna ministarstva nastavili su s edukacijom i obukama pedijatara, unapređenjem dostupnosti zdravstvenih usluga za djecu i podrškom u organizaciji sekundarne i tercijarne zaštite. Ove aktivnosti doprinose poboljšanju kvaliteta zdravstvene zaštite za djecu i jačanju sistema primarne zaštite, postavljajući temelje za postepeno povećanje broja pedijatara u narednim godinama.

Indikator b): Broj centara za djecu sa „posebnim potrebama“ (MH)

Prema dostupnim podacima za 2023. godinu, identificirano je osam centara ili odsjeka u zdravstvenim ustanovama koji pružaju podršku djeci sa posebnim potrebama, što je isto kao i početna vrijednost iz 2017. godine. Cilj za kraj implementacije strateškog dokumenta bio je najmanje deset centara. Iako cilj nije dostignut, postojeći centri i odsjeki kontinuirano pružaju specijalizovanu podršku djeci sa posebnim potrebama, što doprinosi jačanju zdravstvene zaštite i socijalne uključenosti ove djece. Rad centara i odsjeka omogućava ranu identifikaciju i intervenciju, koordinaciju sa roditeljima i obrazovnim institucijama, te poboljšava kvalitet života djece sa posebnim potrebama u lokalnim zajednicama.

Indikator c) Broj male djece (predškolskog uzrasta) u hraniteljskim porodicama (djeca bez invaliditeta i djeca sa invaliditetom) (MRSS, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu)

Prema dostupnim podacima za 2023. godinu, u hraniteljskim porodicama smješteno je 11 djece uzrasta od 0 do 3 godine, dok je broj djece s invaliditetom za sve uzraste iznosio 9. Iako cilj od povećanja broja male djece u hraniteljskim porodicama za 50% u odnosu na osnovnu vrijednost iz 2017. godine nije postignut, zabilježeni podaci pokazuju nastavak korišćenja hraniteljskih porodica za brigu o djeci, uključujući djecu sa invaliditetom. Ovi podaci ukazuju na potrebu za dodatnim aktivnostima u promociji hraniteljstva, osnaživanju porodica i pružanju podrške kako bi se povećao broj djece u ovom obliku alternativne brige, čime se doprinosi smanjenju institucionalizacije i poboljšanju razvoja djece.

STRATEŠKI CILJ III: *SPRIJEČITI SVE OBLIKE NASILJA NAD DJECOM I POBOLJŠATI OSTVARIVANJE POSEBNIH MJERA ZAŠTITE DJECE***Operativni cilj 8: Unaprijeđena podrška ranom razvoju djeteta**

	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Indikator učinka a) Broj evidentiranih slučajeva zlostavljanja djece (svi oblici nasilja i zanemarivanj a) od strane/prijavlj enih: a.1. sektora/u zdravstva a.2. centara/ima za socijalni rad a.3. policije/i a.4. tužilaštva/u a.5. obrazovanja/ u (MZ/IJZ, MRSS,	<i>Početna vrijednost 2018. godina</i> <i>Ne prati se (pratiće se od 2019. godine)</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> <i>Broj evidentiranih / prijavljenih slučajeva zlostavljanja djece u svakom sektoru veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> <i>Broj evidentiranih / prijavljenih slučajeva zlostavljanja djece u svakom sektoru veći za najmanje 20% u odnosu na 2019.</i>	Cilj indikatora nije ostvaren.

	MUP/Uprava policije, tužilaštva, MP)						
	Indikator učinka b) Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju (svi oblici nasilja i zanemarivanja) kojima su pružene mjere podrške u okviru: b.1. zdravstvene zaštite b.2. socijalne i dječje zaštite b.3. policije	<i>Početna vrijednost 2018. godina</i> <i>Ne prati se (prati se od 2019. godine)</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> <i>Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju kojima su pružene mjere podrške u svim sektorima veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> <i>Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju kojima su pružene mjere podrške u svim sektorima veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.</i>	Cilj indikatora nije ostvaren.

	b.4. pravosuđa b.5. obrazovanja (MZ/IJZ, MRSS, MUP/Uprav a policije, tužilaštva, MP)						
	Pokazatelj učinka c) NID17. Broj sudskih postupaka (krivičnih, prekršajnih i zaštitnih mjera) u kojima je počinilac proglašen krivim ili za koje su izrečene zaštitne mjere u	<i>Osnovna vrijednost Godina 2017</i> <i>Ukupan broj krivičnih djela protiv djece tokom godine – 258</i>	<i>Početna vrijednost 2018. godina</i> <i>Ne prati se (pratiće se od 2019. godine)</i>			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina</i> <i>Povećan za najmanje 20%</i>	Cilj indikatora nije ostvaren.

odnosu na djecu žrtve nasilja, u poređenju sa ukupnim brojem sudskih postupaka u kojima su počinio i/ili žrtva imali djecu na godišnjem nivou; (MONSTAT, TRANSMON EE baza podataka)							
--	--	--	--	--	--	--	--

Indikator a): Broj registrovanih slučajeva zlostavljanja djece (sve vrste nasilja i zanemarivanja) prijavljenih od strane/kome:

a.1. Zdravstveni sektor, a.2. Centri za socijalni rad, a.3.Policija , a.4. Tužilaštvo a.5. Obrazovanje(MZ/ZZJZ, MRSS, MUP/Uprava policije, Tužilaštvo, ME).

Status ispunjenosti indikatora pokazuje da prikupljanje podataka o registrovanim slučajevima zlostavljanja djece još uvijek nije potpuno obuhvatno, s obzirom na to da su dostupni podaci za 2023. godinu uglavnom iz Centara za socijalni rad (266 prijava) i obrazovnog sektora (166 prijava), dok podaci iz policije, tužilaštva i zdravstvenog sektora nisu dostupni. Ciljna vrijednost predviđala je povećanje broja prijavljenih slučajeva za najmanje 20% u odnosu na 2019. godinu, što trenutno nije moguće kvantitativno potvrditi zbog nedostatka cjelovitih podataka. Ipak, sprovedene kampanje za podizanje svijesti i Okvir za podršku roditeljstvu doprinose

jačanju preventivnih mehanizama i stvaranju sistema ranog prepoznavanja i prijave nasilja nad djecom, što predstavlja pozitivan efekt u pogledu unapređenja zaštite djece. Takođe, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu izradio je Standardne operativne procedure za međusektorsku saradnju u radu sa djecom žrtvama nasilja i eksploatacije, koje su doprinijele unapređenju procesa identifikacije, prijavljivanja i postupanja u slučajevima nasilja nad djecom.

Indikator b): Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju (sve vrste nasilja i zanemarivanja) kojima su pružene mjere podrške u okviru: b.1. Zdravstvene zaštite b.2. Socijalna i dječja zaštita b.3. Policija b.4. Pravosuđe b.5. Obrazovanje (MZ/ZZJZ, MRSS, MUP/Uprava policije, Tužilaštvo

Status ispunjenosti indikatora pokazuje da prikupljanje podataka o registrovanim slučajevima zlostavljanja djece još uvijek nije u potpunosti obuhvaćeno, s obzirom na to da su dostupni podaci za 2023. godinu uglavnom iz Centara za socijalni rad. Ciljna vrijednost predviđala je povećanje broja dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju kojima su pružene mjere podrške u svim sektorima veći za najmanje 10% u odnosu na 2019, što trenutno nije moguće u potpunosti kvantitativno potvrditi zbog nedostatka cjelovitih podataka. Ipak dostupni podatci Ministarstva rada i socijalnog staranja za 2023. godine pokazuju da kroz prihvatilište-sklonište za smještaj djece žrtava ili svjedoka zlostavljanja, zanemarivanja, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojih postoji opasnost da će postati žrtve kao usluga za pomoć i podršku djeci i mladima sa različitim traumatskim iskustvima zanemarivanja i zlostavljanja u porodici, sa ciljem da se saniraju posljedice traume, uz uvažavanje individualnosti svakog djeteta, kao i njegovog prava na participaciju i dostojanstven život u zajednici, svakom djetetu obezbijeđen je multidisciplinarni pristup koji se sprovodi od strane stručnih radnika i saradnika na poslovima njege. U decembru 2023. godine u prihvatilištu je bilo 5 djece, od čega su dva djeteta bili dječaci, a tri djevojčice. U tom smislu ističe se potreba za preciznijim definisanjem i sistematskim prikupljanjem podataka, kako bi se moglo pouzdano pratiti pružanje mjera zaštite djece žrtava nasilja od strane svih sektora.

Indikator c) Broj sudskih postupaka (krivičnih, prekršajnih i zaštitnih mjera) u kojima je počinitelj proglašen krivim ili za koje su izrečene zaštitne mjere u odnosu na djecu žrtve nasilja, u poređenju sa ukupnim brojem sudskih postupaka u kojima su počinio i/ili žrtva imali djecu na godišnjem nivou; (MONSTAT, TRANSMONEE baza podataka)

Status ispunjenosti ovog indikatora pokazuje da, iako osnovna vrijednost iz 2017. godine (ukupan broj krivičnih djela protiv djece – 258) nije adekvatno definisana i indikator je problematičan, ciljna vrijednost predviđala je povećanje za najmanje 30% do 2023. godine. Prema dostupnim podacima, broj djece žrtava krivičnih djela počinjenih od strane osuđenih osoba u 2023. godini iznosi 115.

Iako baza TRANSMONEE ne pruža dodatne podatke za potpunu analizu, ovaj rezultat ukazuje na djelimičnu ostvarenost indikatora i ističe potrebu za preciznijim definisanjem i prikupljanjem podataka kako bi se mogao pouzdano pratiti efekat mjera zaštite djece žrtava nasilja.

Operativni cilj 9: Unaprijeđena podrška djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite							
	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE
	Indikator učinka a) Broj neriješenih zahtjeva osoba mlađih od 18 godina za ostvarivanje statusa stranca (MUP)	<i>Početna vrijednost 2018. godina</i> <i>Ukupno: 3</i> <i>Po polu: 2 dječaka i 1 djevojčica</i> <i>Oblik eksploatacije: prisilno prosjačenje</i>	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Riješeni svi zahtjevi koji su primljeni do kraja 2018.			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina</i> <i>Riješeni svi zahtjevi koji su primljeni u periodu 2019–2022.</i>	Cilj indikatora nije ostvaren.

	Indikator učinka b) Broj djece potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima, po polu i obliku eksploatacije kojima je država pružila zaštitu (Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima)	Početna vrijednost 2018. godina Ukupno: 3 Po polu: 2 dječaka i 1 djevojčica Oblik eksploatacije: prisilno prosjačenje	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Broj djece kojima je država pružila zaštitu povećan najmanje za 30%				Početna vrijednost u 2017. godini iznosila je: Ukupno: 3, po polu: 2 dječaka i 1 djevojčica. Oblik eksploatacije: prisilno prosjačenje. Prema podacima za 2023. godinu, broj djece kojima je država pružila zaštitu je povećan za 333% (Ukupno: 13, 8 ženskih, 5 muških). Cilj indikatora je ostvaren.
--	--	---	--	--	---	--	---

Indikator učinka c) Ukupan broj krivičnih djela protiv djece u toku godine (TRANSMON EE)	Početna vrijednost 258 (2017. godina)	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 200			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 150	Cilj indikatora nije ostvaren
Indikator učinka d) Ukupan broj krivičnih djela počinjenih od strane djece ili uz učešće djece (TRANSMON EE)	Početna vrijednost Ukupno 490 (2017. godina)	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 450			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 400	cilj indikatora nije ostvaren.

	Indikator učinka e) Ukupan broj djece počinitelaca krivičnih djela tokom godine (TRANSMON EE)	Početna vrijednost Ukupno 317 (2017)	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 280			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 250	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 317 dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta za 2023. godinu bila 250. Prema podacima MONSTAT-a u 2023. godini bilo je samo 123 djece počinitelaca krivičnih djela. Ovo predstavlja značajan pad u odnosu na početnu vrijednost. Indikator je ispunjen.
	Indikator učinka f) Ukupan broj djece koja su bila pritvarana u toku godine	Početna vrijednost Ukupno 243 (2017) Dječaci – 233 Djevojčice – 10	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 200			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta Manje od 200	Cilj indikatora nije ostvaren

	(po polu) (TRANSMON EE)						
	Pokazatelj učinka g) Broj djece počinilaca krivičnih djela kojima su izrečene alternativne mjere, tj. protiv kojih je krivični postupak obustavljen (Stručna služba Vrhovnog tužilaštva)	<i>Osnovna vrijednost Ukupno za 2017. godinu: 119</i>	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Ukupan broj djece povećan za najmanje 10%</i>			<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Ukupan broj djece povećan za najmanje 20%</i>	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 119. Tokom 2023. godine, osnovna državna tužilaštva izrekla ukupno 63 alternativne mjere, i to: 36 upozorenja i 27 vaspitnih naloga. Cilj indikatora nije ostvaren

Indikator a): Broj neriješenih zahtjeva podnesenih od strane osoba mlađih od 18 godina za status stranca

Početna vrijednost indikatora iz 2018. godine iznosila je 146 neriješenih zahtjeva podnesenih od strane osoba mlađih od 18 godina za status stranca. Cilj na kraju implementacije strateškog dokumenta bio je da svi zahtjevi podneseni u periodu 2019–2022 budu

riješeni. Podaci o tačnoj realizaciji za 2023. godinu nisu dostupni, pa se status indikatora ne može precizno kvantifikovati, ali evidentni napori MUP-a u rješavanju zahtjeva ukazuju na pozitivan trend smanjenja nerešenih slučajeva.

Indikator b): Broj potencijalnih žrtava djece i žrtava trgovine ljudima, po polu i vrsti eksploatacije, kojima država pruža zaštitu

Početna vrijednost indikatora iz 2018. godine iznosila je 3 potencijalne ili stvarne žrtve trgovine ljudima (2 dječaka i 1 djevojčica), dok je cilj do kraja implementacije strateškog dokumenta bio povećanje broja djece kojima država pruža zaštitu za najmanje 30%. Prema dostupnim podacima za 2023. godinu, broj djece kojoj je država pružila zaštitu povećan je na 13 (8 djevojčica i 5 dječaka), što predstavlja povećanje od 333% u odnosu na početnu vrijednost.

Ovaj rezultat ukazuje na značajan napredak u identifikaciji i zaštiti djece žrtava trgovine ljudima, uz primjenu smjernica za procesuiranje dječijih brakova, obuke pravosudnih i policijskih službenika, unapređenje kapaciteta centara i odjeljenja bezbjednosti te osiguravanje zaštite djece u kontaktu s pravosudnim sistemom.

Dodatno, Ministarstvo unutrašnjih poslova, zajedno sa UNICEF-om i Centrom za romske inicijative, pripremilo je Smjernice za identifikaciju i procesuiranje dječijih brakova, dok su SOS linija za žene i djecu žrtve nasilja u Podgorici, Udruženje za preventivnu pedijatriju Crne Gore i UNICEF organizovali obuku za predstavnike pravosuđa koji postupaju u krivičnim slučajevima, kao i za pružaoce socijalnih usluga, na temu seksualnog nasilja i eksploatacije djece.

Pored toga, usvojene su politike i procedure za zaštitu djece i mladih koji borave u Dječijem domu „Mladost“ u Bijeloj, od kojih se neke posebno odnose na nasilje nad djecom. Aktivnosti izgradnje kapaciteta za policijske službenike fokusirale su se na nasilje u porodici i maloljetničku delinkvenciju. Nadalje, organizirana je stručna misija o nasilju u porodici i maloljetničkoj delinkvenciji, što je dovelo do jačanja kapaciteta policijskih inspektora. Organiziran je i okrugli sto za policijske inspektore, predstavnike prekršajnih sudova, tužilaca, institucije Ombudsmana i nevladinih organizacija.

Izrađena je analiza za opremanje centara i odjeljenja sigurnosti kako bi se osigurali objekti prilagođeni djeci. U vrijeme izrade analize stanja, Centar sigurnosti u Podgorici je već bio prilagođen za rad sa djecom, dok su tri druga centra (u Nikšiću, Bijelom Polju i Baru) bila u procesu adaptacije.

Što se tiče sudova, osigurano je da: a) Viši sudovi u Podgorici i Bijelom Polju, kao i Vrhovno tužilaštvo, imaju Stručnu službu sa timom stručnih radnika, uključujući psihologa, socijalnog radnika ili socijalnog pedagoga, koji će pomagati sudijama i tužiocima u rješavanju slučajeva nasilja nad djecom; b) djeca žrtve budu zaštićena od daljnje viktimizacije tako što se ne suočavaju sa počiniocem prije ili tokom suđenja; c) pitanja koja postavljaju advokati djetetu prenosi psiholog na način primjeren djetetu; i d) stručno osoblje koje radi sa djecom u krivičnopravnom sistemu bude obučeno za primjenu međunarodnih standarda.

Pripremljene su smjernice za rad stručnih službi podrške u tužilaštvima i sudovima, koje uključuju informativne materijale za djecu žrtve i svjedoke u krivičnim postupcima. Štaviše, organizirane su sobe prilagođene djeci u tri suda i tri tužilaštva, što značajno doprinosi zaštiti prava djece koja dolaze u kontakt s pravosudnim sistemom.

Indikator c): Ukupan broj krivičnih djela protiv djece tokom godine (TRANSMONEE)

Početna vrijednost indikatora iz 2017. godine iznosila je 258 krivičnih djela protiv djece, dok je cilj do kraja implementacije strateškog dokumenta bio smanjenje ovog broja na manje od 150. Podaci za 2023. godinu nisu dostupni u bazi TRANSMONEE, što otežava kvantitativnu procjenu ostvarenosti cilja.

Ipak, u okviru mjera iz strateškog dokumenta, sprovedene su brojne aktivnosti usmjerene na prevenciju krivičnih djela protiv djece i jačanje sistema zaštite, uključujući: razvoj smjernica i protokola za rad s djecom žrtvama krivičnih djela, obuke policijskih službenika i pravosudnog osoblja, te unapređenje saradnje između relevantnih institucija i nevladinih organizacija.

S obzirom na to da nije moguće kvantitativno potvrditi smanjenje broja krivičnih djela ispod postavljenog cilja, indikator se trenutno ne može ocijeniti kao ispunjen, ali su provedene aktivnosti postavile temelje za unapređenje zaštite djece u Crnoj Gori.

Indikator d): Ukupan broj djece počilaca krivičnih djela tokom godine (TRANSMONEE)

Umanjenje broja maloljetnika lišenih slobode sa 243 u 2017. godini na svega 7 u 2023. godini pokazuje značajan napredak u oblasti zaštite djece u sukobu sa zakonom. Ovaj rezultat ukazuje na povećanu primjenu alternativnih mjera prema maloljetnicima, kao i na unapređenje preventivnih i rehabilitacionih programa koji doprinose smanjenju potrebe za pritvorom. Istovremeno, jačanje usluga socijalne zaštite i saradnje između pravosudnih organa, centara za socijalni rad i nevladinog sektora doprinijelo je boljoj zaštiti prava djece. Napredak u ovoj oblasti odražava i primjenu principa minimalnog ograničenja slobode, što doprinosi boljoj socijalnoj integraciji maloljetnika i smanjenju rizika od ponovnog uključivanja u delinkventno ponašanje. Ovi efekti ukazuju na značajno unapređenje sistema pravde za djecu i izgradnju inkluzivnijeg i zaštitničkog okruženja u Crnoj Gori.

Indikator e): Ukupan broj krivičnih djela počinjenih od strane djece ili u koja su umiješana djeca (TRANSMONEE)

U odnosu na početnu vrijednost od 317 djece počinilaca krivičnih djela u 2017. godini, broj je u 2023. smanjen na 123 (MONSTAT), čime je ciljna vrijednost (<250) u potpunosti ostvarena. Ovaj napredak rezultat je reformi pravosuđa prilagođenog djeci, sprovedenih uz podršku UNICEF-a i Vlade Norveške, koje su doprinijele boljoj zaštiti djece, prevenciji prestupništva i uspostavljanju prostora prilagođenih djeci u pravosudnim institucijama. Aktivnosti su uspješno doprinile povećanju znanja i razumijevanja stručnjaka o pristupu pravdi i primjeni standarda dječje-prilagođenog pravosuđa za svu djecu u kontaktu sa zakonom — ne samo za djecu uključenu u krivične postupke. One su dodatno pružili podršku Ministarstvu pravde u procesu revizije krivičnog zakonodavstva i izradi analize usklađenosti nacionalnog krivičnog prava sa standardima Ujedinjenih nacija (UN), Evropske unije (EU) i Savjeta Evrope (CoE) iz perspektive djece počinilaca, žrtava i svjedoka krivičnih djela.

Indikator f): Ukupan broj djece koja su bila pritvorena tokom godine (po spolu) (TRANSMONEE)

Početna vrijednost indikatora iznosila je ukupno 243 djece u pritvoru (2017), od čega 233 dječaka i 10 djevojčica. Sama po sebi, ova početna vrijednost indikatora je izuzetno visoka, a njegova validnost je upitna. Ipak, krajnja vrijednost indikatora za 2023. godinu bila je očekivana da pokaže smanjenje broja djece u pritvoru, sa ciljanom vrijednošću na kraju sprovođenja strateškog dokumenta — manje od 200 djece. Prema podacima iz Izveštaja Državnog tužilaštva za 2023. godinu, registrovano je samo 12 prijavljenih maloletnih izvršilaca krivičnih dela, što sugeriše da je, sa tako malim brojem, upotreba pritvora za decu znatno ispod ciljnog praga od 200. Nadalje, nakon izmjena Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, pristup zasnovan na pravima djeteta značajno je unaprijedio položaj maloljetnika u krivičnom postupku, obezbjeđujući veće uvažavanje njihovog najboljeg interesa i doprinoseći daljem smanjenju primjene pritvora.

Neophodno je da Uprava za izvršenje krivičnih sankcija vodi i redovno objavljuje podatke o pritvoru razvrstane po uzrastu i polu, kako bi se mogao utvrditi tačan broj djece u pritvoru. Ovakvi razvrstani podaci su od ključnog značaja za informisano kreiranje budućih javnih politika zasnovanih na pouzdanim i uporedivim podacima.

Indikator g): Broj djece počinitelja krivičnih djela kojima su izrečene alternativne mjere, tj. protiv kojih je krivični postupak obustavljen (Stručna služba Vrhovnog tužilaštva)

Početna vrijednost indikatora za 2017. godinu iznosila je 119 djece počinitelja krivičnih djela kojima su izrečene alternativne mjere ili protiv kojih je krivični postupak obustavljen. Ciljna vrijednost za kraj implementacije strateškog dokumenta predviđala je povećanje ukupnog broja djece koja koriste ove mjere za najmanje 20%. Iako indikator u obliku apsolutnog broja nije idealan (zbog varijacija u broju djece počinitelja, bolje bi bilo pratiti postotak), dostupni podaci pokazuju kontinuiranu primjenu alternativnih mjera tokom 2019–2023. godine. Konkretno, osnovna državna tužilaštva su 2019. godine izrekla 63 alternativne mjere, 2020. godine 99, 2021. godine 117, 2022. godine 59, dok je 2023. godine izrečeno ukupno 50 alternativnih mjera, uključujući različite vaspitne naloge i upozorenja. Ovi podaci ukazuju na održavanje prakse primjene alternativnih mjera i napore tužilaštava u promicanju rehabilitacije i reintegracije djece počinitelja, iako nije dostignut formalni cilj indikatora u pogledu povećanja broja za 20% u odnosu na osnovnu vrijednost.

Operativni cilj 10:							
	NAZIV INDIKATORA UČINKA	POČETNA VRIJEDNOST 2018. godina	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2021. GODINE	TREND	CILJNA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE	OSTVARENA VRIJEDNOST NA KRAJU 2023. GODINE

Indikator učinka a) Broj i vrsta sprovedenih prethodnih preporuka Komiteta UN za prava djeteta u vezi s Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i Fakultativnim protokolom o učešću djece u oružanim sukobima	Početna vrijednost 0	Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta Sprovedene sve preporuke			Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta Sprovedene sve preporuke	Početna vrijednost indikatora u 2017. godini iznosila je 0, dok je ciljna vrijednost na kraju implementacije strateškog dokumenta djelimično ispunjena sa 5 sprovedenih preporuka od ukupno 8.
--	----------------------	--	--	---	---	--

Indikator a): Broj i vrsta sprovedenih prethodnih preporuka Komiteta UN za prava djeteta u vezi s Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i Fakultativnim protokolom o učešću djece u oružanim sukobima

Početna vrijednost iznosila je 0, dok je cilj bio da se sve preporuke Komiteta UN-a za prava djeteta u vezi sa Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, te Fakultativnim protokolom o učešću djece u oružanim sukobima, u potpunosti implementiraju. Do sada je realizovano 5 od 8 preporuka. Konkretno, implementirane su: osiguranje eksplicitne definicije krivičnog djela prodaje djece u Krivičnom zakoniku iz 2023. godine; krivično gonjenje svih djela obuhvaćenih protokolima;

uspostavljanje mehanizama zaštite prava djece žrtava, uključujući marginalizovane grupe; razvoj i implementacija programa za zaštitu, rehabilitaciju i socijalnu integraciju djece žrtava; te izmjene Zakona o odbrani i Zakona o Vojsci Crne Gore u cilju zabrane učešća djece mlađe od 18 godina u neprijateljstvima. Neispunjene preporuke odnose se na eksteritorijalnu jurisdikciju i kriminalizaciju regrutacije djece mlađe od 18 godina od strane nedržavnih oružanih grupa. Indikator je djelomično ispunjen.

Implementirane mjere doprinijele su jačanju zakonskog okvira zaštite djece od trgovine, eksploatacije i uključivanja u oružane sukobe, poboljšanju zaštite i podrške djece žrtava, uključujući romsku, egipćansku i izbjegličku populaciju, te pružanju osnovnog pravnog i psihosocijalnog oslonca stručnjacima i institucijama koje rade sa djecom.

2.1.Osvrt na doprinos Strategije dostizanju prioriteta postavljenih u krovnim strateškim dokumentima

Ciljevi, mjere i aktivnosti Strategije za ostvarivanje prava djeteta (2019–2023) usklađeni su sa strateškim dokumentima koji uređuju javne politike na nacionalnom nivou, uključujući Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore.

Strategija je u skladu sa preporukama iz dokumenata Evropskog parlamenta i Savjeta relevantnih za Poglavlje 23, kao i sa Izvještajem o napretku Evropske komisije za Crnu Goru iz 2019. godine. U ovom izvještaju posebno je naglašena potreba za boljom koordinacijom i praćenjem politika koje se odnose na djecu, te za harmonizovanim prikupljanjem podataka o pravima i pitanjima djece. Takođe, ukazano je na potrebu dodatnih napora u borbi protiv prinudnih dječjih brakova i dječjeg prosjačenja, posebno u romskoj zajednici, kao i u ukupnoj borbi protiv nasilja nad djecom. Izvještaj takođe naglašava potrebu ubrzanja procesa deinstitutionalizacije, razvoja hraniteljstva i unapređenja dostupnosti i kvaliteta usluga dječje i socijalne zaštite, uključujući inkluzivno obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju.

Strategija je izrađena u skladu sa Preporukama Komiteta za prava djeteta iz 2018. godine i temelji se na Konvenciji o pravima djeteta, iz koje su proizašli operativni ciljevi. Ciljevi Strategije usklađeni su sa više preporuka koje je Vladi Crne Gore uputio Komitet Ujedinjenih nacija za prava djeteta u svojim Zaključnim zapažanjima o objedinjenim drugim i trećim periodičnim izvještajima Crne Gore (Komitet za prava djeteta UN, 2018). Ovo se posebno odnosi na sljedeće oblasti: potrebu za usvajanjem sveobuhvatnog strateškog dokumenta o pravima djeteta; koordinaciju prava djeteta – Savjet, prikupljanje podataka; nasilje nad djecom; djecu lišenu roditeljskog staranja; djecu s invaliditetom; obrazovanje; i posebne mjere zaštite. Time je doprinijela ispunjavanju obaveza Crne Gore prema Konvenciji, kao i prema Prvom fakultativnom protokolu o učešću djece u oružanim sukobima i Drugom fakultativnom protokolu o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji.

Kroz sve aktivnosti u okviru operativnih ciljeva, Strategija je doprinosila i ispunjavanju obaveza iz Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe (Lanzarote konvencija), posebno kroz operativne ciljeve 3.8 – unaprijeđena prevencija svih oblika nasilja nad djecom i podrška djeci žrtvama, te 3.10 – unaprijeđena zaštita djece od prodaje, dječje prostitucije i pornografije, kao i od učešća u oružanim sukobima.

Strategija je takođe usklađena sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i preporukama Komiteta za prava osoba sa invaliditetom. Poseban doprinos ostvaren je kroz aktivnosti u okviru operativnih ciljeva 2.3 – efikasan sistem alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja, 2.4 – unaprijeđena podrška djeci sa smetnjama u razvoju i drugoj djeci iz ranjivih grupa, 2.6 – povećana dostupnost obrazovanja za djecu iz ranjivih grupa, kvalitet obrazovanja za svu djecu i pristup kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima, te 2.7 – unaprijeđena podrška ranom razvoju djeteta.

Važno je istaći da je Strategija izrađena u skladu i preporuke CEDAW komiteta o Crnoj Gori, od 2017. koje se odnose na: intenziviranje napora za podizanje svijesti o štetnom uticaju dječjih i/ili prisilnih brakova na zdravlje, razvoj i obrazovanje djevojčica; identifikaciju, spašavanje i zaštitu žrtava prisilnog zajedničkog života ili dječjeg i/ili prisilnog braka i onih izloženih seksualnoj eksploataciji nakon braka; kao i potrebu za podizanjem minimalne starosne granice za brak na 18 godina.

Strategija je doprinijela i ostvarivanju ciljeva krovnih strateških dokumenata, uključujući:

Nacionalnu strategiju održivog razvoja do 2030. godine (NSOR) – Strategija doprinosi realizaciji prioriteta i strateških ciljeva NSOR-a, posebno unapređenju stanja ljudskih resursa, jačanju socijalne inkluzije, unapređenju zdravlja građana svih uzrasta, smanjenju nejednakosti u zdravlju, obezbjeđivanju inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja, te promovisanju aktivnog odnosa ključnih aktera prema održivosti razvoja.

Komunikacionu strategiju 2018–2020 – Strategija je u skladu sa komunikacionim prioritetima, uključujući promociju prava djeteta i unapređenje obrazovanja, zdravlja i socijalne zaštite.

Sektorske strategije i planovi, kao što su:

- Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2018–2022, kroz unapređenje kvaliteta sistema, deinstitutionalizaciju, standarde zaštite i socijalnu inkluziju;
- Strategija prevencije i zaštite djece od nasilja 2017–2021, kroz unapređenje zakonodavstva, institucionalnog okvira, prevenciju nasilja i izgradnju otpornosti djece;
- Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2016–2020, kroz povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem, posebno djece iz ranjivih grupa;
- Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019–2025, kroz smanjenje barijera u obrazovanju i unapređenje jednakog pristupa, te jačanje kapaciteta nastavnika;
- Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2016–2020, kroz inkluziju djece u obrazovni i socijalni sistem, prevenciju nasilja i dječjeg prosjačenja;
- Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom 2017–2021, kroz širenje inkluzivnih socijalnih i dječjih usluga, podršku samostalnom životu i promociju jednakosti;
- Strategija reforme pravosuđa 2014–2018, kroz zaštitu djece od svih oblika nasilja, besplatnu pravnu pomoć i prilagođeno pravosuđe za djecu;
- Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019–2024, kroz prevenciju, zaštitu žrtava i jačanje međusektorske koordinacije u zaštiti djece.

2.2 Osvrt na doprinos Strategije postizanju ciljeva rodne ravnopravnosti

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021–2025 uspostavlja sveobuhvatan okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, sa vizijom društva u kojem sve osobe, bez obzira na pol i rodni identitet, imaju jednake mogućnosti i uživaju u dobrobitima društva. Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 je komplementarna sa Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, uključujući uvođenje rodno odgovornih sadržaja u nastavu, edukaciju kadrova za podsticanje rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva, te unapređenje mjera za očuvanje reproduktivnog zdravlja žena i djevojčica.

Strategija se povezuje i sa Akcionim planom za sprovođenje Rezolucije 1325 UN o ženama, miru i bezbjednosti 2019–2022, posebno kroz mjere zaštite žena žrtava trgovine ljudima i podizanje svijesti djece o štetnim posljedicama dječjih brakova.

Važno je istaći da su u analizi stanja, pored preporuka Komiteta za prava djeteta iz 2018. godine, uključene i preporuke CEDAW komiteta o Crnoj Gori iz 2017. godine, koje se odnose na: intenziviranje napora za podizanje svijesti o štetnom uticaju dječjih i/ili prisilnih brakova na zdravlje, razvoj i obrazovanje djevojčica; identifikaciju, spašavanje i zaštitu žrtava prisilnog zajedničkog života ili dječjeg i/ili prisilnog braka, kao i onih izloženih seksualnoj eksploataciji nakon braka; te potrebu za podizanjem minimalne starosne granice za sklapanje braka na 18 godina.

Iako Strategija uključuje rod u određenim aktivnostima, većina strateških ciljeva i mjera ostaje rodno neutralna. Specifične aktivnosti koje se bave razlikama među djevojčicama i dječacima nisu u dovoljnoj mjeri istaknute, što je naročito primjetno u oblastima reproduktivnog zdravlja, obrazovanja, prevencije rodno zasnovanog nasilja i drugih oblika eksploatacije djece.

III. TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA POSLEDNJU GODINU SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

STRATEŠKI CILJ I:	UNAPRIJEDITI MEĐURESORNU I MEĐUSEKTORSKU SARADNJU I DRUGE KLJUČNE USLOVE ZA OSTVARIVANJE PRAVA DJETETA		
Operativni cilj 1:	Unaprijeđeno sprovođenje svih procesa u vezi s podacima o djeci, uključujući njihovu međuresornu i međusektorsku razmjenu		
Indikator učinka a) Broj indikatora o djeci planiranih NSOR do 2030. koji se redovno prate (Savjet za prava djeteta)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 22 indikatora ²	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Sva ministarstva i druge institucije prate sve indikatore za koje su nadležni	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Sva ministarstva i druge institucije prate sve indikatore za koje su nadležni
Indikator učinka b) Broj operativnih sistema različitih resornih ministarstava i javnih institucija koji su povezani i kontinuirano razmjenjuju podatke o djeci (MP, MRSS, MZ, IJZ, MPr)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 0	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Četiri (MP, MZ, IJZ, MRSS)	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Pet (MP, MZ, IJZ, MRSS, MPr)
Indikator učinka c)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i>	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i>

² 2 MP – 7; MRSS – 5; IJZ – 5; MUP – 1; NKBTLJ – 1; samo MONSTAT – 3. Ima indikatora koje prate i iskazuju i MONSTAT i druge institucije.

Nivo razvijenosti funkcionalnog centralizovanog i sveobuhvatnog sistema za prikupljanje podataka o djeci		Nema centralizovanog i sveobuhvatnog sistema			2021. godina Razvijena pilot verzija		2023. godina Razvijen funkcionalan, centralizovan i sveobuhvatan sistem			
Indikator učinka d) Broj institucija i organizacija koje ostvaruju međuresornu saradnju u promociji i realizaciji svih operativnih ciljeva <i>Strategije za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023.</i>		Početna vrijednost 2018. godina 0			Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Šest (MRSS, MP, MK, MZ, MLJMP, NKBT LJ) i najmanje pet NVO		Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Devet (MRSS, MP, MK, MZ, MPr, MUP, MLJMP, NKBT LJ, MO, MVP) i najmanje sedam NVO			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1 Redovno prikupljanje i dijeljenje podataka, koji pokrivaju sve oblasti Konvencije i njene opcione protokole između relevantnih resora i korišćenje za politike, programe i projekte	Broj oblasti u kojima se redovno prikupljaju i dijele podaci o djeci; Broj i vrsta ovako zasnovanih politika, programa i projekata	MZ, MP, MRSS, MUP, MPr, MLJMP, NKBT LJ, IJZ, MONSTAT	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U drugoj polovini januara podaci iz relevantnih resora su prikupljeni (iz šest oblasti) i poslani Savjetu Evrope –		Redovna sredstva	MRSS-Sredstva nisu utrošena	Redovna budžetska sredstva	Informacije se kontinuirano prikupljaju i dijele

					Upravnom odboru za prava djeteta Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima identifikovao je dvije žrtve trgovine ljudima Ministarstvo zdravlja aktivnost sprovodi u kontinuitetu Ministarstvo unutrasnjih poslova razmijenilo je dostupne podatke sa relevantnim institucijama u vezi informisanja stalnog Komiteta prava djeteta (CDENF), kao i Sekretarijata komiteta SE (Lanzarot komiteta) o postupanja naše				
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

					države u zaštiti djece pogođene izbjegličkom krizom					
1.2. Unapređivanje pojedinačnih sistema za prikupljanje podataka o djeci i monitoring stanja na nivou svakog resora kod kojeg je to potrebno – priprema i planiranje	Broj pojedinačnih informacionih sistema ministarstava i javnih institucija koji će biti unaprijeđeni	MRSS, MZ, MP ³	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U Ministarstvu rada i socijalnog staranja, kao i centrima za socijalni rad, već pet godina koristi se Informacioni sistem socijalnog staranja (ISSS) - Socijalni karton. jedinstvena baza prijava nasilja. Centri za socijalni rad dužni su da prijave kroz bazu podataka nasilje u porodici koje zaprima Uprava policije, i povratno. nasilje. Ova jedinstvena baza podataka funkcioniše od	Redovna sredstva	243.800,00 eura UNDP-207.800,00 MRSS-36.000,00	Redovno	Nastaviti prikupljanje podataka	

3 Za Ministarstvo pravde, pogledati aktivnost 9.4.

					2019. godine između CSR i UP, ali u budućnosti je planirano da budu uvezani i sudovi za prekršaje i tužilaštvo.					
1.3. Pобоljšanje nezavisnog monitoringa prava djeteta – izmjene i dopune Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda (eksplicitno definisanje mandata Zamjenika i Odjeljenja za prava djeteta i izdvajanje odgovarajućih resursa)	Broj i vrsta nadležnosti Zamjenika i Odjeljenja definisanih mandatom; Obim/iznos ljudskih, materijalnih i finansijskih sredstava za sprovođenje mandata	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Vlada, Skupština Crne Gore	I kvartal 2020.	III kvartal 2020.	NIJE RALIZOVANO	IV KVARTAL 2021	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetiranje	Ojačati kadrovske kapacitete, uraditi izmjene i dopune Zakona o Zaštitniku
Operativni cilj 2:		Pобоljšana primjena zakonodavno-strateškog i finansijskog okvira i koordinacija svih aktera u ostvarivanju i monitoringu prava djeteta								
Indikator učinka a) Broj i vrsta zakona u kojima je definicija djeteta usklađena s definicijom u Konvenciji UN o pravima djeteta		<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 2 Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Porodični zakon		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Najmanje 50% zakona koji se odnose na djecu ili su relevantni za djecu		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Svi zakoni koji se odnose na djecu ili su relevantni za djecu				
Indikator učinka b) Osnovan Sekretarijat Savjeta za prava djeteta (SPD)		<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ne postoji Sekretarijat Savjeta za prava djeteta		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina				

		Osnovan Sekretarijat Savjeta za prava djeteta	Osnovan i funkcionira Sekretarijat Savjeta za prava djeteta
Indikator učinka c) Proširen mandat rada SPD na sve oblasti Konvencije UN o pravima djeteta i fakultativne protokole (MRSS)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina SPD prati sedam oblasti ⁴ Konvencije o pravima djeteta	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina SPD prati sve oblasti Konvencije o pravima djeteta i fakultativne protokole	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina SPD prati sve oblasti Konvencije o pravima djeteta i fakultativne protokole
Indikator učinka d) Država izdvaja finansijska sredstva za rad Savjeta (MRSS)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Nema finansijskih izdvajanja za rad SPD	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Izdvajaju se finansijska sredstva za rad SPD	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Izdvajaju se finansijska sredstva za rad SPD
Indikator učinka e) Broj NVO programa, usluga i projekata koji doprinose ciljevima Strategije i finansirani su kroz državne resurse/konkurse (MRSS)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 4	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 8 (povećanje za 100%)	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina 10 (povećanje za 150%)
Indikator učinka f) Uveden programski budžet (omogućena analiza potrošnje za djecu) (MP, MRSS, MZ, MK, MPr, MUP, NKBTLJ)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Nije uveden programski budžet	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Uveden programski budžet	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Primjenjuje se programski budžet i analizira se potrošnja za djecu

⁴ Savjet za prava djeteta pretežno prati sljedeće oblasti Konvencije o pravima djeteta: Opšti principi Konvencije; Građanska prava i slobode; Porodično okruženje i alternativna briga; Smetnje u razvoju, primarna zdravstvena i socijalna zaštita; Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti; Nasilje nad djecom i Posebne mjere zaštite.

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planiranja	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
2.1. Analiza zakona koji se odnose na djecu ili su relevantni za djecu i izrada liste zakona u kojima definicija djeteta nije usklađena s definicijom iz Konvencije	Pripremljena odgovarajuća lista zakona	MPr, MP, MZ, MRSS, MLJMP, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	III KVARTAL 2021 (Kasni se zbog pandemije COVID-19)	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Uraditi analizu zakona koji se odnose na djecu ili su relevantni za djecu i izrada liste zakona u kojima definicija djeteta nije usklađena s definicijom iz Konvencije
2.2.Sprovođenje aktivnosti prevencije diskriminacije djece (potpuna primjena svih zakona o zabrani diskriminacije; kampanje o toleranciji za različitost i o	Broj prijavljenih slučajeva diskriminisane djece u pristupu pravima u obrazovnom sistemu,	MUP, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, MP, MZ,	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Timovi za inkluziju (psiholog, pedagog, defektolog) organizovani u školama za		Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Održati koninuitet

podjednakoj vrijednosti oba pola, kažnjavanje počinitelaca	zdravstvenom sistemu, sistemu socijalne i dječje zaštite, pristupu pravdi	MRSS, MPr			integriranim odjeljenjima organizovali su 14 radionica na kojima se promoviše jednakost i nediskriminacija U cilju prevencije diskriminacije djece Ministarstvo unutrašnjih poslova je u saradnji sa UNHCR-om organizovalo radionice o apatridiji na 3 lokacije u Crnoj Gori.					
2.3. Izrada jasnih i operativnih procedura za primjenu principa najboljeg interesa djeteta u svim oblastima koje se tiču djece (svim pravosudnim	Broj i vrsta (oblast) izrađenih operativnih procedura koje se redovno primjenjuju	MP, MZ, MUP, MPR, MZ, MRSS, MLJMP,	I kvartal 2020.		NIJE REALIZOVANO	MFSS III kvartal 2021	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetiranje	Izrada jasnih i operativnih procedura za primjenu principa najboljeg interesa djeteta u svim oblastima

postupcima i javnim politikama)		NKBLJT, IJZ, MONSTAT		IV kvartal 2020.						koje se tiču djece (svim pravosudnim postupcima i javnim politikama)
2.4. Obezbjedivanje uslova za registrovanje rođenja svakog djeteta	Sva djeca rođena na teritoriji Crne Gore su registrovana	MUP, MZ	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U potpunosti su stvoreni uslovi za ostvarivanje prava univerzalne registracije prijave rođenja, za svu djecu bez izuzetka Ministarstvo zdravlja je dostavilo informaciju Aktivnost se sprovodi u kontinuitetu na osnovu jasnih procedura MUP-a		Redovna sredstva		Redovno budžetirane	Nastaviti sa realizacijom aktivnostima

2.5. Kontinuirano jačanje uloge Savjeta za prava djeteta (proširivanje mandata na sve oblasti Konvencije i fakultativnih protokola, međuresorna koordinacija, povećanje vidljivosti rada Savjeta)	Broj i vrsta koordinacionih aktivnosti Savjeta: a) predviđenih mandatom i b) Obim ljudskih, materijalnih i finansijskih resursa za rad Savjeta	MRSS	IV kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	MFSS III kvartal 2021.	20.000 EUR godišnje	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Kontinuirano jačanje uloge Savjeta za prava djeteta
2.6. Jačanje institucionalne strukture Savjeta za prava djeteta	Formiranje i rad Sekretarijata Savjeta za prava djeteta	MRSS	IV kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO		Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Nastaviti sa realizacijom aktivnostima
2.7. Promocija osnovnih principa Konvencije i njenih Fakultativnih protokola	Broj sprovedenih promotivnih aktivnosti; Broj i vrsta ciljnih grupa u promotivnim aktivnostima (roditelji, djeca, lokalna zajednica itd.)	NKBLJT, MZ, MUP, MP, MRSS, MPR, IJZ, MONSTAT, Savjet za prava djeteta	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Organizovan trening za 50 učesnika, u organizaciji MUP-a uz podršku UNICEF-a i online obuka u organizaciji Evropskog savjeta za 5 službenika koji pružaju		5.000 EUR		Redovna budžetska	Nastaviti sa realizacijom aktivnostima

					podršku djeci migrantima.				a sredstva	
2.8. Sistematsko uključivanje NVO u primjenu Konvencije i fakultativnih protokola (obuke, radionice, okrugli stolovi, izrada planova i programa, razvijanje usluga, izrada javnih politika)	Broj NVO uključenih u primjenu Konvencije i fakultativnih protokola	MLJMP, NKBLJT, MUP, MP, MRSS, MZ, MPR, IJZ, MONSTAT	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO NVO organizacijama je 2019. godine od strane Ministarstva proslijeđen poziv Savjeta Evrope za podnošenje prijave/grantova za projekte o podizanju svijesti o prevenciji i borbi protiv seksualne eksploatacije i zlostrebe djece na internetu koji je realizovan u okviru evropskog projekta End Online Child Sexual Exploitation and Abuse		4.000 EUR (2.000 EUR/godišnje)	Za podršku projektima NVO u 2019 godini MUP je izdvojio 52 670eura . U 2020. godini MUP je izdvojio 40 000 EUR		Nastaviti saradnju

					Načelnik Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima u svojstvu predavača uzeo je učešće na treningu za predstavnike medija o trgovini ljudima, koji je organizovan od strane Društva profesionalnih novinara Crne Gore u saradnji sa Centrom za ženska prava, u sklopu projekta „Balkans ACT (Against the Crime of Trafficking)Now!”, 13-14. juna o.g. u Petrovcu; Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, uz podršku UNICEF-a,				
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					organizovalo je dva treninga, u trajanju po dva dana, o primjeni međunarodnih standarda u oblasti zdravstvene i dječije zaštite kao podršku naporima u pomoći djeci i porodicama, migrantima i izbjeglicama, za 50 učesnika. Ministarstvo zdravlja zrađene i odobrene sektorske analize za unapređenje mentalnog zdravlja, zdravih stilova života i prevencije upotrebe droga i demencije, kojima će se raspisati javni pozivi za realizaciju projekata NVO				
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

2.9. Jačanje kontrolne uloge Skupštine u monitoringu prava djeteta	Broj i vrsta aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode u vezi s ovom Strategijom	Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Predsjednik i članovi Odbora za ljudska prava i slobode posjetili su Javnu ustanovu Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, 17. oktobra 2019. godine. Pored članova Odbora, u posjeti su, po pozivu Odbora, učestvovali predstavnici Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Cilj ove posjete bio je da se učesnici direktno uvjere u		Redovna sredstva		Redovno budžetirane	Nastaviti sa realizacijom aktivnostima
---	--	---	--------------------------	-------------------------	---	--	-------------------------	--	----------------------------	---

					način na koji funkcioniše Ustanova, odnos zaposlenih prema korisnicima i da se institucija ohrabri zbog svih napora koje preduzima u ostvarenju humane misije Programa saradnje između Vlade Crne Gore i UNICEF-a (2017-2021), održanom u Podgorici 8. novembra 2019. godine U cilju unapređenja prava djeteta u Crnoj Gori Odbor za ljudska prava i slobode ostvaruje kvalitetnu, kontinuiranu saradnju sa NVO „Centar za prava djeteta“. Takođe, Odbor za ljudska				
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

					prava i slobode ima prepoznatu, kvalitetnu saradnju sa Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, Predsjednik i članovi Odbora za ljudska prava i slobode organizovali su Posjetu Upravi za izvršenje krivičnih sankcija-Maloljetničkom zatvoru i Odjeljenju za žene, 2. marta 2020.				
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

STRATEŠKI CILJ II: POBOLJŠATI DOSTUPNOST I KVALITET SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I OBRAZOVANJA ZA SVU DJECU

Operativni cilj 3:	Obezbijeden efektivan sistem alternativne brige za djecu bez roditeljskog staranja		
Indikator učinka a) Broj djece bez roditeljskog staranja smještene u ustanove dječje zaštite ⁵ (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 100	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina

5 Dječji dom „Mladost” u Bjeloj, JU Ljubović” (broj djece bez roditeljskog staranja), Mala grupna zajednica u Bijelom Polju i djeca u institucijama u Srbiji i BiH.

					Smanjen broj djece smještene u ustanove za najmanje 10%		Smanjen broj djece smještene u ustanove za najmanje 20%			
Indikator učinka b) Drugi oblici podrške i broj djece bez roditeljskog staranja -- korisnika tih oblika podrške (nesrodničkog hraniteljstva; nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku; male grupne kuće; stanovanje uz podršku) (MRSS)			<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 49 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 4 Broj funkcionalnih malih grupnih kuća – 1 Broj stanova za stanovanja uz podršku – 0		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 60 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 10 Broj funkcionalnih malih grupnih kuća – ukupno 2 Broj stanova za stanovanja uz podršku – najmanje 4		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva – 60 Broj djece korisnika nesrodničkog hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku – 10 Broj funkcionalnih malih grupnih kuća – ukupno 3 Broj stanova za stanovanja uz podršku – najmanje 6			
Indikator učinka c) Broj licenciranih pružalaca usluga socijalne zaštite za djecu bez roditeljskog staranja (prema vrstama usluga, po vrsti pružaoca usluge)			<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 20		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Najmanje 30		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Najmanje 40			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planiranja	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

3.1. Analiza potreba i mogućnosti za uspostavljanje usluga podrške u zajednici za biološke porodice u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz porodice	Sprovedena analiza i definisane preporuke za razvoj usluga	ZSDJ	IV kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je uz finansijsku pomoć UNICEF-a sproveo Analizu potreba i mogućnosti za uspostavljanje usluga podrške u zajednici za biološke porodice u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz porodice. Izveštaj sa preporukama je objavljen na sajtu Zavoda.	I kvartal 2021 (analiza je u toku)	15.000 EUR	15.000 EUR	Redovno budžetirane	Uraditi analiza potreba i mogućnosti za uspostavljanje usluga podrške u zajednici za biološke porodice u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz porodice
3.2. Uspostavljanje Centra za hraniteljstvo u Dječjem domu „Mladost” u Bijeloj (za procjenu hranitelja, jačanje kapaciteta hraniteljskih porodica, promociju hraniteljstva itd.)	Razvijen funkcionalan Centar za hraniteljstvo	MRSS	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	MFSS IV kvartal 2021. godine	20.000 EUR	Nisu utrošena sredstva		Uspostaviti Centra za hraniteljstvo u Dječjem domu „Mladost” u Bijeloj (za procjenu hranitelja, jačanje kapaciteta hraniteljskih porodica,

										promociju hraniteljstva itd.)
3.3. Razvijanje, akreditacija i sprovođenje programa obuke za hraniteljstvo prilagođenog potrebama Crne Gore	Razvijen i akreditovan program obuke za hraniteljstvo, Broj sprovedenih programa obuke; Broj polaznika	ZSDZ	I kvartal 2021.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Održane su edukacije za dvije grupe, u trajanju od 4 dana "Jačanje kapaciteta sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori".		20.000 EUR (2020. godina - sprovođenje)	20.000,00 eura	Budžet je definisan kroz EU Projekat	Nastaviti sa realizacijom aktivnostima
3.4. Obezbjediivanje intenzivnije podrške djeci koja izlaze iz sistema od strane države kroz stanovanje uz podršku i savjetovanje (od strane Dječjeg doma „Mladost“)	Najmanje jedan stan za stanovanje uz podršku i savjetovanje	MRSS	II kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Obezbijedena je savjetodavna podrška i podrška kroz stanovanje. Na nivou CG postoji 6 stanova za podršku.		50.000 EUR	Utrošeno 22.616,64		Nastaviti sa realizacijom aktivnostima
3.5. Uspostavljanje žalbenih mehanizama za uslugu hraniteljstva i za druge usluge za djecu bez roditeljskog staranja	Uspostavljen žalbeni mehanizam za usluge: hraniteljstvo, mala grupna	MRSS	IV kvartal 2019.	III kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	MFSS III kvartal 2021. godine	1.000 EUR	Nisu utrošena	Redovno budžetirane	Uspostaviti žalbenih mehanizama za uslugu hraniteljstva i za druge

	zajednica/kuća, stanovanje uz podršku i izrađeni flajeri i evaluacioni listići						sredstva		usluge za djecu bez roditeljskog staranja
Operativni cilj 4:		Unaprijeđena podrška djeci sa smetnjama u razvoju i drugoj djeci iz osjetljivih grupa i adolescentima u ostvarivanju besplatne i blagovremene zdravstvene i adekvatne socijalne zaštite							
Indikator učinka a) Formiran i vodi se registar djece sa smetnjama u razvoju u javnom zdravstvu (MZ, IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Nije formiran registar		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Formiran registar		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Registar se kontinuirano vodi			
Indikator učinka b) Broj i vrsta integrisanih usluga ⁶ za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice (MZ, MRSS, MP)		<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 0		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Najmanje 2		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Najmanje 4			
Indikator učinka c) NILJ23. MDG4.1.1. Stopa mortaliteta odojčadi (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 1,3%		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Do 1%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Manje od 1%			
Indikator učinka d) NILJ24. MDG4.1.2, Stopa mortaliteta djece do pet godina starosti (na 1.000 živorođene djece) (MONSTAT i IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 2,7%		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 2%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Manje od 2%			
Indikator učinka e) NILJ28 MDG4.2.1. Udio jednogodišnjaka vakcinisanih protiv boginja (%) (IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 57,83% (MMR1)		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 75%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina 95%			

6 Integrisane usluge – usluge podrške, u ovom slučaju za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice, koje su uspostavljene i realizuju se kroz saradnju zdravstvene zaštite, socijalne i dječje zaštite i obrazovanja. Preporuka za ove usluge je dobijena u: Irimija, R., Kirjaćesku, D. I Vasić, S., Analiza podrške i multisektorskog odgovora na potrebe djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, Pluriconsult, 2018.

Indikator učinka f) NILJ29 MDG4.2.2. Udio djece vakcinisane sa BCG, DTP, OPV i vakcinom protiv hepatitisa B (%) (IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 73,45% – hepatitis B; 86,64% – DTaP-IPV-Hib vakcinom i 93,3% – BCG			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Najmanje 95%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Preko 95%			
Indikator učinka g) SDG3.7.2. Stopa nataliteta kod adolescenata (uzrast 10–14 godina; uzrast 15–19 godina) na 1.000 žena u toj starosnoj grupi (MONSTAT)		<i>Početna vrijednost</i> 2015. godina 11,12%			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Manje od 7%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Manje od 3%			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovara juće obrazloženje)	Sredstva planiranja	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.1. Ispitivanje potreba i utvrđivanje prioriteta za uspostavljanje novih savjetova lišta za adolescente u oblastima: reproduktivnog zdravlja, upotrebe psihoaktivnih supstanci i mentalnog zdravlja	Broj i vrsta utvrđenih prioriteta; Broj i lokacija (mjesto) planiranih savjetova lišta	MZ	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Uspostaviti savjetova lišta

4.2. Specijalizacija kliničkih psihologa i dječjih psihijatara za rad s adolescentima u centrima za mentalno zdravlje (u skladu s planom za svaku godinu)	Broj i struktura specijaliziranih	MZ	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Sprovodi u kontinuitetu Odobrene specijalizacije za dječjeg psihijatra i kliničkih psihologa		90.000 EUR		Redovno budžetirane	Obezbjediti i u narednom periodu specijalizacije za dječje psihijatre
4.3. Obezbjedjivanje podrške roditeljima djece sa smetnjama u razvoju kroz usluge koje omogućavaju ostanak djece u porodici (pomoć u kući, programi roditeljstva, predah-usluge i sl.)	Broj usluga za djecu sa smetnjama u razvoju koje omogućavaju njihov ostanak u porodici; Broj korisnika u svakoj od usluga	MRSS	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Uglavnom jeste u vidu Dневnih centara, savjetodavno-edukativnih usluga, usluge porodični saradnik		100.000 EUR (50.000/go dišnje)	390.000,00 eur	Redovno budžetirane	Nastaviti i još unaprijediti podršku roditeljima djece sa smetnjama u razvoju
4.4. Obezbjedjivanje isključivog rada dnevnih boravaka/centara s djecom sa smetnjama u razvoju (bez mladih/odraslih korisnika)	Najmanje 5 postojećih dnevnih centara radi isključivo s djecom	MRSS	I kvartal 2020	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju obezbjeđuje se smještaj u ustanovu socijalne i dječje zaštite ili porodični smještaj-hraniteljstvo, pravo na dodatak za djecu i pravo na pomoć u vaspitanju i obrazovanju. Pravo na pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim		20.000,00 EUR	1. Za Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Golubovci (izgradnja i opremanje) utošeno je 50.608,85 eura; 2. Za Dnevni centar za	Redovno budžetirane	Unaprijediti rad Dневnih centara i otvoriti još Dневnih centara ukoliko se pokaže potreba

					obrazovnim potrebama obuhvata troškove smještaja u ustanovu i troškove prevoza. Do sada je osnovano 17 dnevnih centara u okviru kojih se pruža usluga dnevnog boravka djeci i mladima sa smetnjama i teškoćama u razvoju i to: u Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima, Herceg Novom, Plavu, Ulcinju, Cetinju, Beranama, Mojkovcu, Rožajama, Danilovgradu, Podgorici, i Budvi, a usluga dnevnog boravka se obezbjeđuje i u sklopu JU Dječji dom „Mladost”– Bijela i JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“ Kotor. Evidentirano je 269 korisnika usluge dnevnog boravka (djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju). U cilju adekvatnije zaštite djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja, njihove		djecu u Tivtu (opremanje) utrošeno je 21,354.55 eura.		
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					socijalizacije i integracije u zajednicu na principima jednakih mogućnosti, a u skladu s njihovim sposobnostima, uspostavljena je usluga smještaja u malu grupnu zajednicu u Bijelom Polju.				
Operativni cilj 5:		Smanjeno materijalno siromaštvo djece							
Indikator učinka a) Stopa rizika od siromaštva djece (MONSTAT)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 31,7%		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Do 30%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Do 28%			
Indikator učinka b) Stopa materijalne deprivacije djece tokome godine (MONSTAT)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina mater. depriv. – 38,2% izrazita mater. depriv. – 18,2% ekstremna mater. depriv. – 8,4%		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Dostići stanje iz 2014. mater. depriv. – 38,2% (2017) izrazita mater. depriv. – 16,4% (2014) ekstremna mater. depriv. – 7,6% (2014)		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Dostići stanje iz 2013. mater. depriv. – 33,7% (2013) izrazita mater. depriv. – 12,4% (2013) ekstremna mater. depriv. – 6,9% (2013)			
Indikator učinka c) Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti tokom godine (AROPE) (MONSTAT)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 40,1%		<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Do 39%		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Do 38%			

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovara juće obrazloženje)	Sredstva planiranja	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
5.1. Obezbjedivanje besplatnog pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama na svim nivoima za djecu iz najsiromašnijih domaćinstava	Broj i vrste podrški besplatnom pristupu obrazovanju i zdravstvu; Broj djece korisnika svake vrste podrške i ukupno na godišnjem nivou	MP, MZ	III kvartal 2019. (nastavak pružanja već razvijenih vrsta podrške.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U Crnoj Gori se čine značajane aktivnosti da obrazovanje bude dostupno, jednako za svu djecu. Za djecu sa smetnjama u razvoju, RE populacije, iz porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja je vrtić besplatan, a za djecu iz jednoroditeljskih porodica trošak je u iznosu od 50%.		50.000 EUR	Utrošeno: 594.000,000 Mjesečna sredstva koja se izdvajaju na nivou države za ovu namjenu su oko 33.000 €, a zavise od broja djece i dana pohađanja	Redovno budžetirane	Obezbjediti i besplatne udžbenike za decu iz najsiromašnijih domaćinstava

					Besplatni udžbenici dodjeljuju se za sve učenike I razreda osnovne škole, učenike sa smetnjama u razvoju, RE populacije, iz porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja. U ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu građani su jednaki, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, starosnu dob, invaliditet, jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo.					
5.2. Izrada i usvajanje plana sprovođenja preporuka iz analize o	Sačinjen plan sprovođenja preporuka	MRSS, MP, MZ,	II kvartal 2020.		NIJE REALIZOVANO	IV kvartal 2021. (pandemij	5.000 EUR	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Izraditi i usvojiti plana sprovođenja

multidimenzionom siromaštvu djece (koje se očekuju do kraja 2019.)		ME, MF, ZSDZ, ZZZCG		IV kvartal 2020.		a virusa COVID-19)				preporuka iz analize o multidimenzionom siromaštvu djece (koje se očekuju do
--	--	---------------------	--	------------------	--	--------------------	--	--	--	--

Operativni cilj 6.		Povećana dostupnost obrazovanja djeci iz osjetljivih grupa, kvalitet obrazovanja za svu djecu i pristup kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima		
Indikator učinka a) Procenat obuhvata predškolskim obrazovanjem (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 48% ⁷	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 60%	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina 75%	
Indikator učinka b) Stopa pohađanja osnovnog obrazovanja (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 99,5% ⁸	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina 100%	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina 100%	
Indikator učinka c) Broj srednjoškolaca (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i>	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i>	

7 U 2018, prema podacima iz MEIS baze, predškolsko obrazovanje pohađalo je 21.410 djece, u odnosu na ukupno 44.566 djece predškolskog uzrasta (od rođenja do polaska u školu), prema podacima TRANSMONEE baze.

8 U 2018, prema podacima iz MEIS baze, osnovnu školu ukupno je pohađalo 67.495 djece, u odnosu na ukupno 67.864 djece odgovarajućeg uzrasta, prema podacima TRANSMONEE baze.

	27.798	2021. godina Najmanje 28.000	2023. godina Najmanje 28.500
Indikator učinka d) Broj djece sa smetnjama u razvoju u obrazovanju, po nivoima obrazovanja (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ukupno: 4.892 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje: 727 Osnovne škole: 3.368 Srednje škole: 797	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Ukupno: najmanje 5.150 Predškolsko vaspitanje i obrazovanje: najmanje 800 Osnovne škole: 3.500 Srednje škole: najmanje 850	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Ukupno: najmanje 5.350 Najmanje 850 djece Osnovne škole: 3.600 Srednje škole: najmanje 900
Indikator učinka e) Broj romske i egipćanske djece u obrazovanju, po nivoima obrazovanja (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ukupno: 2.061 (1.091 M+970 Ž) Predškolsko: 126 (76 M+50 Ž) Osnovna škola: 1.799 (941 M+818 Ž) Srednja škola: 136 (74 M+62 Ž)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Ukupno: više od 2.200 Predškolsko: više od 150 Osnovna škola: najmanje 1.900 Srednja škola: više od 150	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Ukupno: više od 2.400 Predškolsko: više od 200 Osnovna škola: najmanje 2.000 Srednja škola: više od 200
Indikator učinka f) PISA postignuće (MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2015. godina (Čitanje – 427; Matematika – 418;	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina (Čitanje – 437;	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina (Čitanje – 450;

		Nauka – 411)			Matematika – 425; Nauka – 420)		Matematika – 450; Nauka – 450)			
Indikator učinka g) NID39. Procenat djece koja su napustila (drop out) osnovno obrazovanje u Crnoj Gori (MP)		Početna vrijednost 2018. godina 0,17%			Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta 2021. godina Manje od 0,12%		Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta 2023. godina Manje od 0,10%			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
6.1. Integracija djece romske i egipćanske populacije u: a) rano, b) osnovno i c) srednje obrazovanje	Broj i vrsta aktivnosti na integraciji u svaki nivo obrazovanja;	MP	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Sprovodi se integracija RE djece kroz konkretne redovne aktivnosti: terenski obilasci, praćenje dolazaka, rad s roditeljima, savjetovanja kadra, sastanci, rad u zajednici i monitoring mehanizma i sl.. Uvedeno je stipendiranje srednjoškolaca RE populacije, koji su		52.000 EUR a) 6.000 EUR/god išnje b) 14.000 EUR/god išnje (prevoz, udžbenici,	Planirano 30.000 € Utrošeno 6.000 € iz donacije UNICEF-a za razvoj mehanizma koji se sada	Redovno budžetirane	Nastaviti sa integracijom romske i egipćanske djece

					redovni učenici (60 eura mjesečno) i redovnih studenata (150 eura mjesečno). U 9 osnovnih škola obezbjeđen je prevoz za učenike RE populacije.		medijatori i) c) 6.000 EUR/godišnje (stipendije)	primjenjuje kao redovna aktivnost. 14.000 EUR/godišnje (prevoz, udžbenici, medijatori) c) 6.000 EUR/godišnje (stipendije)		
6.2. Obezbeđivanje besplatnih udžbenika za djecu Rome i Egipćane – učenike I, II i III razreda osnovne škole	Broj djece koja su dobila besplatne udžbenike na godišnjem nivou	MP	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Besplatni udžbenici dodjeljuju se za sve učenike Re populacije.		16.000 EUR (8.000 EUR/godišnje)	Utrošeno: 16.000 EUR (8.000 EUR/godišnje)	Redovno budžetiranje	Održati podršku
6.3. Organizovanje ljetovanja i zimovanja u	Broj djece korisnika	MLJMP			REALIZOVANO		20.000 EUR	5000-za	Redovna	U cilju motivisanj

dječjim odmaralištima za učenike Rome i Egipćane	ljetovanja na godišnjem nivou		III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	Sedmodnevno zimovanje/ljetovanje za po 24 najbolja učenika RE završnih razreda osnovnih škola (VII, VIII i IX razred). U okviru sedmodnevnih ljetovanja i zimovanja, djeca su svakodnevno pohađala edukativne radionice o prevenciji i suzbijanju dječjih ugovorenih brakova, neformalno učenje i obnavljanje romskog jezika i kulture. Ljetovanja ZA 2020 nije bilo moguće realizovati usled pandemije Covid-19, prateći preporuke NKT-a.	(10.000 EUR/go dišnje)	zimovanja	budžetska sredstva	a RE učenika/ca za redovnim pohađanjem nastave i nastavkom školovanja, predlaže se kontinuirano realizovanje aktivnosti.
6.4. Kontinuirano razvijanje ranog i predškolskog učenja	Broj i vrste aktivnosti u razvijanju ranog i predškolskog učenja	MP	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U predškolskom vaspitanju i obrazovanju akcenat je na poboljšanju prostornih kapaciteta – izradnjom novih objekata i rekonstruisanjem	Ministarstvo prosvjete- 72.000 EUR	Planirano 1.000.000 € po objektu 10.000.000 € obezbij	Redovno budžetirane	Unaprijediti predškolsko učenje

					postojećih i/ili otvaranjem u adaptiranim lokalnim prostorima. Počelo je sa radom 5 Vaspitnih jedinica na nivou CG. „Trenutno mam 28 punktova interaktivnih službi u 16 opština (za decu u udaljenim seoskim sredinama gdje ne postoje objekti vrtića) na način da vaspitači matične ustanove odlaze u lokalni prostor uprličen za ove svrhe i dva puta sedmično rade s djecom i roditeljima. Isto ima karakter poboljšanja jednakih šansi i kvaliteta. Sprovedene 3 obuka kadra 11 vrtića za rad sa RE djecom, definisan mehanizam za praćenje primjene programa i pohađanja RE djece – sproveden monitoring. Realizovana obuka za izradu specijalizovane didaktike po dva	(36.000 EUR/go dišnje)	eđeno iz kredita CEB-a. Do sada utrošen o iz kredita CEB-a 4.668.41 €.		
--	--	--	--	--	--	------------------------	--	--	--

					predstavnik svakog vrtića od strane kadra resursnih centara i sprovedeni obilasci u cilju podrške vaspitačima. Takođe i sajam didaktike.					
6.5. Unapređenje kompetencija zaposlenih i modela rada	Broj i vrste programa za unapređenje kompetencija; Broj zaposlenih – korisnika programa	MP	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021. (PANDEMIJA VIRUSA COVID-19)	32.500 EUR (10.000 EUR/2019; 22.500 EUR/2020)	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Primijeniti model vođenje – neposredno u praksi nakon obuka
6.6. Unapređenje inicijalnog obrazovanja kadra	Broj i vrste izmjena programa inicijalnog obrazovanja kadra	Univerzitet	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	5.000 EUR	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Unaprijediti inicijalno obrazovanje kadra
6.7. Razvijanje modela saradnje između resora u promociji i podršci inkluzivnom obrazovanju	Broj i vrste aktivnosti realizovanih kroz saradnju	MP, MZ	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO U junu 2019. godine održan je sastanak sa centrima za socijalni rad. Tom prilikom definisana je uloga resursnih centara u socijalnoj inkluziji.		Planirano ukupno 25000	MP Utrošak 3.300 i	Redovno budžetirane	Podsticati više usluga zdravstvenog i socijalne zaštite i razumijevanje

					Crnogorski obrazovni sistem za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama kao prvi izbor i imperativ postavlja inkluzivno obrazovanje. U predškolske ustanove ova djeca se uključuju besplatno. U cilju prilagođavanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama urađen je program prelaska iz vrtića u osnovnu školu.). Zavod za školstvo organizuje ra mobilnih timova čiji su članovi psiholozi, specijalni edukatori i rehabilitatori redovnih škola i resursnih centara. Za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama škole angažuju asistente u nastavi kao tehničku podršku. U cilju unapređenja rada sa djecom sa posebnim		2190 eura iz budžeta ZzŠ Redovna sredstva - zarade Do sada utrošeno 2400 eura od UNICEF		inkluzivnog koncepta
--	--	--	--	--	--	--	--	--	----------------------

					obrazovanim potrebama izrađeni su priručnici, instruktivno-edukativni nastavni materijal, vodiči. Strategija inkluzivnog obrazovanja (2019-2025) određuje dalje pravce razvoja obrazovanja za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama. Dokument predstavlja nastavak realizacije mjera Strategije inkluzivnog obrazovanja koja je obuhvatila period od 2014. do 2018. godine i oslanja se na obavezujuća međunarodna načela, standarde i preporuke Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.					
6.8. Razvijanje usluga u zajednici: psiho-socijalno-edukativne i druge podrške	Broj i vrste razvijenih usluga; Broj korisnika	MP, MZ		IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021 (pandemija)	26.000 EUR (13.000 EUR/go dišnje)	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Razviti uslugu u zajednici: psiho-socijalno-edukativne

			III kvartal 2019.			virusa COVID-19)				i druge podrške
6.9. Uključivanje u obrazovne programe na svim nivoima i programe zapošljavanja djece sa smetnjama u razvoju/posebnim obrazovnim potrebama na bazi modela ljudskih prava	Broj uključene djece u programe obrazovanja i zapošljavanja	MP, MRSS	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Uz podršku Kultur Kontakta do sada su realizovane dvije dvodnevne obuke Individualizacija i tranzicija ka i u srednjem obrazovanju, koje su obuhvatile 46 nastavnika osnovnih i srednjih škola. NVO NARDOS realizovao pet obuka na temu „Podrška razvoju inkluzivnog obrazovanja u srednjim školama“ (IROP, ITP2) u Pljevljima, Podgorici, Beranama, Kolašinu i Rožaje koji je obuhvatio 131 učensnika. U resursnim centrima se realizuje rana intervencija, individualni tretmani, kroz uspostavljene asistivne		Ministarstvo kulture-20.000 EUR (10.000 EUR/go dišnje) – obrazovanje 10.000 EUR (5.000 EUR/go dišnje) - zapošljavanje	1500 i 840 eura Kultur 2500 eura NARDOS 800 eura 675 eura Donacija od UNICE F-a.	Redovno budžetirane	Aktivnosti su stalne, a potrebno je da se dalje prate uticaji i posljedice COVID 19 i prema tome dalje organizuje pristup

					kabinete se izrađuje specijalizovana didkatika, radni materijal, nude sredstva pompomognute komunikacije sredstva i vrše se obilasci škola.					
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--

6.10. Realizovanje programa obrazovanja djece o kulturnim sadržajima (Dan umjetničkog obrazovanja i sl.)	Broj obuhvaćene djece po nivoima obrazovanja, Broj uključenih gradova	MK, Kraljevsko pozorište, Zetski dom	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Dan umjetničkog obrazovanja (DUO) 10 predstava za osnovne i srednje škole iz Crne Gore. Studio Kraljevskog pozorišta, 40 radionica Broj posjetilaca na DUO srednje škole 954 Broj posjetilaca na DUO osnovne škole 548 Broj učesnika Studio 164- realizovano tokom novembra 2019.g. DUO -2 predstave srednjih škola Studio 4-6 radionica – decembar 2019.godine.		Ministarstvo kulture- 36.000 EUR (18.000 EUR/go dišnje)	Utrošeno: 36.000,00	Redovno budžetirane	Nastaviti sa realizacijom programa za obrazovanje djece o kulturnim sadržajima
6.11. Podsticanje učešća djece u kreiranju i realizaciji kulturnih i medijskih sadržaja zajedno s profesionalcima	Broj uključene djece	MK, Kraljevsko pozorište Zetski dom,		IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Na konkursu za sufinansiranje projekata u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva Podržani su sljedeći projekti namijenjeni djeci: PU	13.000 EUR (6.500 EUR/go dišnje)			Redovno budžetirane	Nastaviti sa realizacijom

			III kvartal 2019.		Baletska škola Princeza Ksenija; JU KIC Budo Tomović, Ljetnji kamp za kamernu muziku Ivanova korita 2019; JU Umjetnička škola Vasa Pavić-Gostovanje škole na Festivalu Week-end du clavier u Parizu; prevod knjige Vijenac dječijih prava autora Rajka Joličića na engleskom; JP Kulturni centar Bar-Sav taj show-mjuzikl za djecu i cijelu porodicu; JP Kulturni centar Bar-Festival Susreti pod starom maslinom; JU Dječiji savez –Međunarodni festival Naša radost; JU centar za djelatnosti kulture Vojislav Bulatović Strunjo – Kraljevstvo bijelih rada, JU Centar za kulturu Rožaje 26.Međunarodni festival dječije pjesme „Zlatna pahulja“; Lovac Đole i trista čuda, II dio slikovnice autora						
--	--	--	-------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--

					Slobodana Zorana Obradovića; PU Škola za osnovno baletsko obrazovanje Princeza Ksenija –Reverans na sjeveru; radionice autorke Ane Miljkovac Art terapija; likovne radionice autorke Sonje Đuranović. Ukupno: 17 projekata					
Operativni cilj 7:		Unaprijeđena podrška ranom razvoju djeteta								
Indikator učinka a) Broj pedijataru u državi, po nivoima zdravstvene zaštite (IJZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina 153 ukupno 97 – prim. zdrav. zašt. 56 na višim nivoima zdrav. zašt.			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Preko 100 u prim. zdrav. zašt. Preko 60 na višim nivoima zdrav. zašt.		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Preko 110 u prim. zdrav. zašt. Preko 75 na višim nivoima zdrav. zašt.			
Indikator učinka b) Broj centara za djecu sa „posebnim potrebama“(MZ)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Najmanje 9 centara za djecu sa „posebnim potrebama“u domovima zdravlja		<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Najmanje 10 centara za djecu sa „posebnim potrebama“u domovima zdravlja			

		8 centara za djecu sa „posebnim potrebama“ ⁹								
Indikator učinka c) Broj djece ranog uzrasta (do polaska u školu) na hraniteljskom smještaju (djeca bez smetnji i djeca sa smetnjama u razvoju) (MRSS, Zvod za socijalnu i dječju zaštitu)		<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina Ukupno 17 (0–2 godine: 8 3–6 godina: 9) 2018. godina 4 djece sa smetnjama u razvoju			<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja</i> 2021. godina Za 25% više na ukupnom nivou i po grupama djece	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Za 50% više na ukupnom nivou i po grupama djece				
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planiranja	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

7.1. Priprema nacrtu novih programa za roditelje o važnosti zdravog početka po rođenju – podrška dojenju djece i sprovođenju obavezne imunizacije	Broj razvijenih nacrtu novih programa	MZ	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	III KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Podrška dojenju djece i sprovođenju obavezne imunizacije
7.2. Unapređenje ranog otkrivanja i intervencije kod djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju	Broj ranih otkrivanja (0-3 godine) smetnji u razvoju; Broj i vrste preduzetih intervencija	MZ, domovi zdravlja – pedijatrijska služba, sekundarni i tercijarni nivo zdravstvene zaštite	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Unaprijediti ranog otkrivanje i intervencije kod djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju
7.3. Razvijanje novih programa rada centara za djecu sa „posebnim potrebama“ u domovima zdravlja (podsticanje roditeljskih vještina, psihosocijalna podrška roditeljima djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju itd.)	Broj i vrsta novih programskih aktivnosti	MZ, domovi zdravlja	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	III KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	Redovna sredstva	Nisu utrošena sredstva	Redovno budžetirane	Razviti novi programa rada centara za djecu sa „posebnim potrebama“ u domovima zdravlja

STRATEŠKI CILJ III:	SPRIJEČITI SVE OBLIKE NASILJA NAD DJECOM I POBOLJŠATI OSTVARIVANJE POSEBNIH MJERA ZAŠTITE DJECE		
Operativni cilj 8:	Poboljšana prevencija svih vrsta nasilja nad djecom i podrška djeci žrtvama		
Indikator učinka a) Broj evidentiranih slučajeva zlostavljanja djece (svi oblici nasilja i zanemarivanja) od strane/prijavljenih: a.1. sektora/u zdravstva a.2. centara/ima za socijalni rad a.3. policije/i a.4. tužilaštva/u a.5. obrazovanja/u (MZ/IJZ, MRSS, MUP/Uprava policije, tužilaštva, MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ne prati se (pratiće se od 2019. godine)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Broj evidentiranih/prijavljenih slučajeva zlostavljanja djece u svakom sektoru veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Broj evidentiranih/prijavljenih slučajeva zlostavljanja djece u svakom sektoru veći za najmanje 20% u odnosu na 2019.
Indikator učinka b) Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju (svi oblici nasilja i zanemarivanja) kojima su pružene mjere podrške u okviru: b.1. zdravstvene zaštite b.2. socijalne i dječje zaštite b.3. policije b.4. pravosuđa b.5. obrazovanja (MZ/IJZ, MRSS, MUP/Uprava policije, tužilaštva, MP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ne prati se (pratiće se od 2019. godine)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju kojima su pružene mjere podrške u svim sektorima veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Broj dječaka i djevojčica izloženih zlostavljanju kojima su pružene mjere podrške u svim sektorima veći za najmanje 10% u odnosu na 2019.
Indikator učinka c) NID17. Broj sudskih postupaka (krivičnih, prekršajnih i mjera zaštite) u kojima je učinilac proglašen krivim ili su mu izrečene mjere zaštite u odnosu na djecu žrtve nasilja, u odnosu na ukupan broj sudskih postupaka u kojima su učinilac i/ili žrtva imali djecu, na godišnjem nivou (MONSTAT, TRANSMONEE baza)	<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina Ukupan broj krivičnih djela protiv djece u toku godine – 258	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Povećan za najmanje 20%	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Povećan za najmanje 30%

8.1. Zajednička edukacija zaposlenih profesionalaca u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj i dječjoj zaštiti, policiji i pravosuđu o prevenciji, prepoznavanju nasilja nad djecom i međusektorskoj zaštiti djece (uključujući seksualno nasilje i zlostavljanje djece putem interneta)	Broj i vrsta edukacija; Broj i struktura edukovanih profesionalaca	NKBLJT, MPS, MRSS, MPr, MZ, MLJMP, MUP, tužil aštvo, sudovi,	IV kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je izradilo Program obuke za stručne radnike i saradnike iz domena socijalne i dječje zaštite pod nazivom „Borba protiv trgovine ljudima – identifikacija i upućivanje žrtava trgovine ljudima“ i isti uputilo Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu na akreditaciju. MPS sprovelo savjetovanje za zaposlene iz centara za socijalni rad o Revidiranom programu i Uputstvu za prevenciju nasilja i vandalizma u školama 24. februara u Zavodu za dječju i socijalnu zaštitu. Urađena analiza potreba i plan obuka na osnovu podataka dobijenih praćenje poziva na telefonskoj liniji 080777777, kao i materijal za nastavnike na temu vandalizam koji mogu da primjenjuju tokom časova odjeljenke zajednice ili	20.000 EUR (10.000 EUR/godišnj e)	MP- 1597,20 - štampa nje letki MPR- Nisu utrošen a sredstv a za izradu progra ma i akredita ciju. Za obuke je utrošen o budžets kih sredsta va 13.284, 00 eura Sredstv a	Redo vno budže tirane	Organizova ti što više edukacija za profesional ce u u obrazovanj u, zdravstvu, socijalnoj i dječjoj zaštiti, policiji i pravosuđu o prevenciji, prepoznav anju nasilja nad djecom i međusekto rskoj zaštiti djece
--	---	---	---------------------	------------------------	--	---	--	--------------------------------	--

				kroz ishode određenih predmetnih programa. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je dostavilo podatke o Izradi i sprovođenju programa mjera iz Strategije prevencije i zaštite djece od nasilja 2017-2021 podrazumijeva međusektorski pristup na svakom nivou, lokalnom ali i nacionalnom. S toga smo došli na ideju da se kordinatori implementacije strategije smjenjuju svake godine po principu rotacije. Tako svako ministarstvo prepoznaje svoju odgovornost i ulogu u zaštiti djece od nasilja. Najznačajniji rezultati implementacije Strategije: U Zakon o radu, koji je stupio na snagu u januaru 2020 su unijete izmjene u dijelu zabrane zapošljavanja u radu sa		donacij e oko 5. 500,00		
--	--	--	--	---	--	-------------------------------	--	--

					djecom lica osuđivanih za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualne zloupotrebe djece. U maju 2019.godine u Ministarstvu rada i socijalnog staranja formirana je Direkcija za zaštitu djece i mladih Urađena je analiza pojava vršnjačkog nasilja i vandalizma. Pripremljen Program za prevenciju vršnjačkog nasilja i vandalizma koji je usvojila Vlada. Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo unutrašnji poslova i Uprava policije formirali su Tim za zaštitu škola od vandalizma i neprihvatljivog ponašanja Revidirano Uputstvo za škole za postupanje u slučajevima nasilja i štete. Ministarstvo zdravlja pristupilo je jačanju patronažne službe, organizovalo obuke za					
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					patronažne sestre i izradilo interni protokol o postupanju zdravstvenih ustanova u prevenciji i reagovanju na nasilje nad djecom; U Višem sudu u Podgorici, dvije sudnice su opremljene savremenim tehničkim sredstvima za saslušanje žrtava na poseban način, dok Osnovni sud u Podgorici i Kotoru imaju posebnu prostoriju za saslušanje putem video link-a. Dijete žrtva se ne ispituje više od dva puta. Audiovizuelna tehnika primjerena za saslušanje prilagođena potrebama djeteta i krivičnog postupka je funkcionalna u tri osnovna državna tužilaštva (Podgorica, Nikšić i Bijelo Polje).					
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					Ministarstvo kulture je sprovelo kampanju „Birajmo šta gledamo“ i organizovana obuka na temu „Trening za medije o kvalitetnom i etičkom izvještavanju o maloljetnicima“. Ministarsvo unutrašnjih poslova donijelo je Smjernice za postupanje nadležnih insitucija u slučajevima prepoznavanja i procesuiranja dječijih brakova i vanbračnih zajednica. Operativni tim za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama je operativan od 2018.godine i bavi se konkretnim slučajevima. Zahvaljujući preduzetim aktivnostima u cilju zaštite djece od nasilja Crna Gora je 2017.g. postala jedna od zemalja predvodnica Globalnog partnerstva za zaustavljanje nasilja nad djecom.					
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--

					U okviru projekata Savjeta Evrope "Kraj seksualnom zlostavljanju i seksualnoj eksploataciji djece putem interneta" (End Online Child Sexual Exploitation and Abuse@Europe) čija je Crna Gora korisnica, pripremljena je verzija Lanzarot Konvencije prilagođena djeci, pod nazivom "DAKLE, ŠTO JE TO SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE". Brošura je u oktobru 2020. godine online putem distribuirana svim relevantnim institucijama i NVO organizacijama, i objavljena je na sajtovima tih institucija.				
8.2. Sprovođenje kampanja za najširu javnost (vrste i štetnost nasilja nad djecom, prepoznavanje različitih oblika i odgovornosti građana za prijavljivanje nasilja nad djecom)	Broj sprovedenih kampanja (najmanje 2) i njihovi ciljevi; Broj i vrsta sprovedenih akcija u toku svake kampanje;	MP, MUP, MZ, MRSS	IV kvartal 2019. (plan i	IV kvartal 2019. (plan i program kampanja)	REALIZOVANO Uvedena telefonska linija za prijave na broj 080 777 777. U Zavodu za školstvo određeno stručno lice koje se bavi pojavom nasilja i vandalizma u školama.	25.000 EUR, Redovna sredstva za MZ	Nije bilo utroška jer je redavan opis posla	Redovno budžetne tirane	Pratiti uticaj COVID 19

	Procijenjeni broj građana obuhvaćenih svakom kampanjom		program kampanj a)		MUP je pokrenuo kampanja-protiv-dječijih-ugovorenih-brakova-Svako-dijete-ima-pravo-na-bezbrizno-djetinjstvo-i-sigurno-odrastanje.html 8. marta 2020. godine pokrenuta je javna kampanja protiv dječijih ugovorenih brakova. Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Uprava policije, u saradnji sa NVO Centar za romske inicijative, uz podršku Britanske ambasade u Podgorici sprovelo je Kampanju čiji je slogan „Djeca su djeca.“, sa ciljem podizanja svijesti o štetnosti dječijih ugovorenih brakova, koji veoma ozbiljno ugrožavaju mentalno i fizičko zdravlje djece i narušavaju njihove šanse da kao odrasli vode zdrav i srećan život.					
8.3. Promocija besplatne SOS dječje telefonske linije	Broj i vrsta sprovedenih promotivnih akcija	MRSS, SOS telefonska	IV kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Dana 21.12.2018.godine, uspostavljena je usluga Nacionalna SOS dječja		20.000 EUR		Redovno budžetirane	Intezivno raditi na promociji

		linija, uz podršku			linija, čiji je nosilac JU Dječji dom "Mladost". Na liniji je tokom 2019.godine zaprimljeno ukupno 628 poziva. U dosadašnjem periodu, od momenta implementacije ove usluge, djeca u Crnoj Gori su bila u prilici da pozovu besplatan broj svakog radnog dana (ponedjeljak – petak) u periodu od 13,00 do 21,00 sati. Od prošle godine SOS linija za djecu je dostupna 24 sata. Promocija je rađena na Tv stanicama 5-6 puta i više puta na radio stanicama.			3.399,70 eur		SOS dječije linije
8.4. Sprovođenje programa za djecu u osnovnoj i srednjoj školi o prevenciji vršnjačkog nasilja	Sadržaj i metode programa; Broj i uzrast djece polaznika	MPr	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Urađena analiza pojava vršnjačkog nasilja i vandalizma. Pripremljen Program za prevenciju vršnjačkog nasilja i vandalizma koji je usvojila Vlada. Revidirano Uputstvo za škole za postupanje u slučajevima nasilja i štete.	Redovna sredstva	Nije bilo izdataka jer je redovna aktivnost	Redovno budžetirane	Sprovoditi programe za djecu o prevenciji vršnjačkog nasilja intezivnije	

					Predstavljeno direktorima svih škola (5 prezentacija), podijeljeno svim školama.					
8.5. Sprovođenje programa podizanja svijesti roditelja o prednostima „pozitivnog“ roditeljstva	Broj i struktura razvijenih programa „pozitivnog roditeljstva“ sprovedenih sa roditeljima djece od predškolskog do kraja srednjoškolskog obrazovanja; Broj roditelja koji su pohađali programe; Broj institucija koje sprovode programe	MP,MRSS	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Program „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje“: vrtići Podgorica, Nikšić, Bijelo Polje, Cetinje.Vlada je u aprilu 2017. godine usvojila prvu Kreirani su programi za pozitivno roditeljstvo koji uključuju i savjetovanje roditelja. U februaru 2017.godine pokrenuta je kampanja Zaustavimo nasilje i uspostavljena je telefonska nacionalna roditeljska linija. Krajem 2018.g. uspostavljena i je i Nacionalna dječja SOS linija, koja od juna 2020.g. radi 24h dnevno. Od početka 2018.g., predškolske ustanove, domovi zdravlja i nevladine organizacije u opštinama Berane, Bijelo Polje, Cetinje, Nikšić i Podgorica, uz podršku UNICEF, sprovode program	60.000 EUR (20.000 EUR za MZ) 30.000 EUR donatorska sredstva		Redovno budžetirane	Širenje programa na druge vrtiće	

					roditeljstva „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu“. Do sada je programom obuhvaćeno 465 roditelja, a obučeno je 48 facilitatora i 6 supervizora. Obuke za facilitatore i supervizore akreditovane su na nacionalnom nivou (od Strane Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu i/ili Zavoda za školstvo). Sprovedene su brojne obuke stručnih radnika u sistemu socijalne i dječje zaštite, na temu djece žrtava nasilja u porodici, o ranjivosti djece u ustanovama i dnevnim centrima na nasilje.					
8.6. Sprovođenje programa podizanja svijesti profesionalaca u obrazovno-vaspitnim, zdravstvenim, ustanovama socijalne i dječje	Broj i struktura programa za profesionalce o djelotvornosti pozitivnih vaspitnih postupaka;	MP, MZ, MRSS, MUP,	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Inicijativa "Moje vrijednosti i vrline" u 46 osnovnih škola, među 16136 djece. 40		60.000 EUR, (10.000 EUR za MZ)	UNICEF donacija - 2500	Redovno budžetirane	Održati konunitet i podsticati uvezane mjere

zaštite, policiji/MUP-u o djelotvornosti pozitivnih vaspitnih postupaka	Broj i struktura profesionalaca koji su pohađali programe				srednjih škola, 5378 učenika.					
8.7. Uspostavljanje povjerljivog mehanizma za žalbe zbog tjelesnog kažnjavanja u školama (sandučice za anonimne žalbe i sl.)	Broj škola u kojima je mehanizam uspostavljen; Broj i vrste žalbi; Broj postupanja škola na osnovu žalbi	MP	I kvartal 2020.	II kvartal 2020.	REALIZOVANO U okviru kutije povjerenja koju ima svaka škola		Redovna sredstva	Nema izdataka, redovna aktivnost	Redovno budžetirane	Pratiti kroz mehanizam predviđen Uputstvom

Operativni cilj 9:	Unaprijeđena podrška djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite			
Indikator učinka a) Broj neriješenih zahtjeva osoba mlađih od 18 godina za ostvarivanje statusa stranca (MUP)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina 146	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Riješeni svi zahtjevi koji su primljeni do kraja 2018.	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Riješeni svi zahtjevi koji su primljeni u periodu 2019–2022	
Indikator učinka b) Broj djece potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima, po polu i obliku eksploatacije kojima je država pružila zaštitu (Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima)	<i>Početna vrijednost</i> 2018. godina Ukupno: 3 Po polu: 2 dječaka i 1 djevojčica	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Broj djece kojima je država pružila zaštitu povećan najmanje za 30%	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. 2021. godina	

	Oblik eksploatacije: prisilno prosjačenje		Broj djece kojima je država pružila zaštitu povećan najmanje za 60%
Indikator učinka c) Ukupan broj krivičnih djela protiv djece u toku godine (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> 258 (2017)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 200	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 150
Indikator učinka d) Ukupan broj krivičnih djela počinjenih od strane djece ili uz učešće djece (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> Ukupno 490 (2017)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 450	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 400
Indikator učinka e) Ukupan broj djece počinilaca krivičnih djela tokom godine (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> Ukupno 317 (2017)	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 280	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 250
Indikator učinka f) Ukupan broj djece koja su bila pritvarana u toku godine (po polu) (TRANSMONEE)	<i>Početna vrijednost</i> Ukupno 243 (2017) Dječaci – 233 Djevojčice – 10	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 200	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> Manje od 150
Indikator učinka g) Broj djece počinilaca krivičnog djela prema kojima je izrečena alternativna mjera, odnosno obustavljen krivični postupak (Stručna služba Vrhovnog tužilaštva)	<i>Početna vrijednost</i> 2017. godina Ukupno 119	<i>Ciljna vrijednost na polovini sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2021. godina Ukupan broj djece povećan za najmanje 10%	<i>Ciljna vrijednost na kraju sprovođenja strateškog dokumenta</i> 2023. godina Ukupan broj djece povećan za najmanje 20%

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
9.1. Omogućavanje djeci strancima ¹⁰ da u potpunosti ostvaruju sva prava djeteta i prava iz Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca/djece stranaca	Broj djece stranaca koja koriste mjere psiho-socijalne podrške, zdravstvenu zaštitu i uključena su u obrazovni sistem; Broj djece stranaca koja su imala probleme u ostvarivanju svojih prava	NKBLJT, MUP, MZ	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020	REALIZOVANO Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je tokom maja intenzivno sprovodilo aktivnosti u cilju repatrijacije dva maloljetna lica rođena u Crnoj Gori, koja su na teritoriji Kosova identifikovana kao žrtve trgovine ljudima. Ova lica su vraćena u Crnu Goru i zbrinuta na adekvatan način. U 2019. godini u Centru za prihvrat stranaca koji		Redovna sredstva	Redovna sredstva	Redovno budžetirane	Omogućiti djeci strancima da ostvaruju svoja prava

¹⁰ Ovdje se misli na djecu s odobrenom međunarodnom zaštitom, djecu strance koja traže međunarodnu zaštitu i djecu migrante.

					traže međunarodnu zaštitu je primljeno na smještaj ukupno 379 djece stranaca koji traže međunarodnu zaštitu, od čega je bilo 243 dječaka, a 96 djevojčica. Od ukupnog broja dječaka 18 maloljetnika je bez pratnje roditelja. 173 je učestvovalo u organizovanim radionicama za djecu, a za 56 je pružena psiho-socijalna podrška. Takođe, 387 djece je ostvarilo pomoć u odjeći i obući, a 402 djece je dobilo pomoć u higijenskim artiklima. U 2019. godini je 1 dječak uspješno pohađao prvi razred OŠ „Njegoš“ Danilovgrad. U 2020. godini do kraja trećeg kvartala u Centru za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu je primljeno na				
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					smještaj ukupno 339 djece stranaca koji traže međunarodnu zaštitu. Takođe, 355 djece je ostvarilo pomoć u odjeći i obući, a 411 djece je dobilo pomoć u higijenskim artiklima. U 2019. godini podnijeto je 192 zahtjeva za međunarodnu zaštitu od strane maloljetnih lica sa pratnjom, dok je maloljetnika bez pratnje bilo 4. U 2020. godini, zaključno sa 30.09.2020. godine podnijeto je 16 zahtjeva od strane maloljetnih lica sa pratnjom, dok maloljetnika bez pratnje nije bilo.				
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

9.2. Akreditacija programa obuke za profesionalce iz sistema socijalne i dječje zaštite za podršku djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite (djeci s problemima u ponašanju – u sukobu sa zakonom, djeci žrtvama i svjedocima krivičnih djela)	Broj i vrste akreditovanih programa obuke	ZSDZ	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Održano je 7 obuka za profesionalce iz sistema socijalne i dječje zaštite za podršku djeci na koju se primjenjuju posebne mjere zaštite		Redovna sredstva	10.500 EUR	10.500 EUR	Razvijati nove programe
9.3. Integrisanje principa i mjera koji se odnose na jednak pristup pravde djeci u <i>Strategiju reforme pravosuđa</i> i <i>Strategiju o ostvarivanju prava djeteta 2019–2023</i>	Broj i vrste principa i mjera koji se odnose na jednak pristup pravde djeci integrisanih u navedene strateške dokumente	MPr	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Strategijom reforme pravosuđa 2019-2022 i pratećim Akcionim planom koje je Vlada koje je donijela 12. septembra 2019. godine, u okviru strateškog cilja		14.000 EUR		Redovna sredstva	Nastaviti sa realizacijom i omogućiti djeci jednak pristup pravdi

					4. Jačanje dostupnosti, transparentnosti i javnog povjerenja u pravosuđe implementirane su i principi i mjere koji se odnose na jednak pristup pravde djece. U tom smislu Akcionim planom definisane su konkretne aktivnosti (4.3.5 i 4.6.1).					
9.4. Razvijanje i integrisanje indikatora o djeci koja učestvuju u svim pravosudnim postupcima ¹¹ u novi informacijski sistem ISP i ostale relevantne sisteme (npr. MONSTAT)	Broj i vrste indikatora o djeci u svim pravosudnim postupcima uključenim u ISP i ostale relevantne sisteme	MPr	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO UNICEF u partnerstvu s UNDP-om je pružio tehničku podršku Ministarstvu pravde i Sudskom savjetu u procesu procjene postojećih indikatora maloljetničkog pravosuđa i izrade punog seta indikatora koji se odnose na djecu koja se pojavljuju u svim sudskim postupcima (krivični, prekršajni,	2020 Proces integriranja istih u novi informacijski sistem je u skladu sa dinamičnim razvijanjem novog informacijskog sistema za	18.000 EUR		Redovna sredstva i donacije	Nastaviti sa realizacijom

					parnični i upravni sudski postupci). Indikatori su podijeljeni su u dvije grupe: Opšti/osnovni indikatori Specifični indikatori za djecu uključenu u određene sudske postupke	sudstvo koji teče u 2020.godini				
9.5. Specijalizacija i senzitivisanje stručnjaka za rad u oblasti svih sudskih i administrativnih postupaka koji uključuju djecu, u skladu sa standardima o pravosuđu po mjeri djeteta i stručnjaka u socijalnoj i dječjoj zaštiti	Broj i vrste specijalizovanih obuka; Broj i struktura uključenih profesionalaca koji su uspješno završili specijalizovane obuke, u skladu sa standardima o pravosuđu po mjeri djeteta	MPPr, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu,	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Broj obuka 5 Učesnika 70 od kojih 14 sudija, 28 državnih tužilaca i 3 predstavnika Stručne službe (ostali učesnici su predstavnici Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu, Advokatske komore Crne Gore i Uprave policije).		24.000 EUR		Utrošena donatorska sredstva u iznosu od 52 419,18 € (UNICEF - 35.285 EUR i Ambasada SAD – INL - 17 134,18 EUR).	Nastaviti sa realizacijom

9.6. Jačanje kapaciteta stručnih službi viših sudova i Vrhovnog državnog tužilaštva i lica za podršku djetetu u porodično-pravnim sporovima	Broj i vrsta stručnih službi i lica za podršku djetetu čiji su kapaciteti ojačani	MPr, Vrhovni sud, Vrhovno državno tužilaštvo,	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021. (Pandemija virusa COVID-19)	15.000 EUR	Nema izdataka, redovna aktivnost	Redovna sredstva i donacije	Pružiti podršku djeci u porodičnim – pravnim sporovima
9.7. Podrška civilnom društvu u povećanju svijesti djece i porodica o pristupu pravdi (s fokusom na djecu pripadnike manjina, djecu sa smetnjama u razvoju, djecu koja žive u siromaštvu itd.)	Broj i vrsta realizovanih podrški civilnom društvu	MPr, NV, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Šest NVO je podržano, od kojih su Centar za prava djeteta i Građanska alijansa u 2019.godini implementirale projekte o širenju znanja djeci i njihovim porodicama o njihovim pravima za zadovoljenje pravde kada su im prava prekršena, dok će Akcija za ljudska prava, Juventas i Centar za građansko istraživanje svoje projekte implementirati u toku 2020.godine.	2020	30.000 EUR		donacije	Nastaviti sa realizacijom

9.8. Uspostavljanje prostorija za saslušanje po mjeri djeteta u crnogorskom pravosuđu	Broj opština u kojima je obezbijeđen ambijent za saslušanje djece po mjeri djeteta samo u okviru organa pravosuđa	MP VS, VDT	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	Opremanje prostorija po mjeri djetetabiće sprovedeno u toku III KVARTALA 2021godine	48.000 EUR	Nema izdataka, redovna aktivnost	donacije	Uspostaviti prostorija za saslušanje po mjeri djeteta u crnogorskom pravosuđu
9.9. Specijalizacija za advokate o primjeni besplatne pravne pomoći za djecu i njeno praktično pružanje	Broj obučениh advokata spremnih za pružanje besplatne pravne pomoći za djecu; Broj djece koja su primila besplatnu pravnu pomoć kao učesnici u sudskim postupcima	MPR, Advokatska komora	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	NIJE REALIZOVANO	IV KVARTAL 2021 (pandemija virusa COVID-19)	9.000 EUR	Nema izdataka, redovna aktivnost	Sredstva AK i donacije	Specijalizacija za advokate o primjeni besplatne pravne pomoći za djecu i njeno praktično pružanje

9.10. Podrška instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u oblikovanju i diseminaciji informacija prilagođenih djeci o pristupu pravde djeci i besplatnoj pravnoj pomoći	Broj produkata podrške – informacija prilagođenih djeci spremnih za diseminaciju	MPr	III kvartal 2019.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Djeca, pripadnici mreže Zlatnih savjetnika su u saradnji sa institucijom Zaštitnika učestvovali u razvijanju materijala o pristupu djece pravdi koji je prilagođen djeci i nalazi se na web stranici Zaštitnika. Institucija Zaštitnika je kao fokus u 2019. Godini imala djecu u ruralnim predjelima zemlje gdje je obišla 70 škola i obuhvatila preko 2.00 djece koja su učestvovala	Jačanje svijesti djece o pravima i kako pristupiti organima za zaštitu prava biće nastavljeno i tokom 2020. godine	20.000 EUR		Donacije i redovna sredstva	Nastaviti sa realizacijom
	na radionicama o pravu na pristup pravdi radi zaštite svojih prava.									

Operativni cilj 10:

Poboljšana zaštita djece od prodaje, dječje prostitucije i dječje pornografije i učešća u oružanim sukobima

Indikator učinka a) Broj i vrsta sprovedenih prethodnih preporuka Komiteta UN za prava djeteta u vezi s Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i Fakultativnim protokolom o učešću djece u oružanim sukobima

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 10	Indikator rezultata	Nadležne institucije			Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti		Izvor finansiranja	
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
10.2. Definisanje Zakonom o vojsci Crne Gore i Zakonom o odbrani jasne donje starosne granice (napunjenih 18 godina) za učešće crnogorskih državljana u nacionalnoj vojsci, oružanim sukobima i vanrednim situacijama.	Definisana u navedenim zakonima donja starosna granica (napunjenih 18 godina) za učešće crnogorskih državljana u nacionalnoj vojsci, oruž. sukobima i vanred. situacijama.	MO	III kvartal 2019.	IV kvartal 2019.	REALIZOVANO Zakon o Vojsci definiše: prijem u službu u Vojsci za lica koja nijesu mlađa od 18 godina; vojnu obavezu koja nastaje sa navršenih 18 godina i da vojni obveznik da dobrovoljnom služenju vojnog roka nije mlađi od 18 godina. Zakonom o odbrani je određeno da radnu obavezu imaju svi za rad		Redovna sredstva	Nije bilo utrošenih sredstava		Sprovođenje zakona

					sposobni građani, od 18 godina... U međunarodnim misijama i operacijama ne postoji opcija učestvovanja lica mlađih od 18 godina jer nije moguć prijem istih u službu u Vojsci.					
10.3. Uključivanje i sprovođenje obavezne obuke o pravima djece u oruž. sukobima za lica koja učestvuju u međunar. misijama i operacijama	Broj lica koja učestvuju u međunarodnim misijama i operacijama koja su pohađala obuku	MO	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	REALIZOVANO Ministarstvo odbrane je obavilo 3 obuke za 47 pripadnika Vojske koji su učestvovali ili koji se pripremaju za učešće u misijama.	Redovna sredstva	Nije bilo utrošenih sredstava	Redovno budžetirane	Održati kontinuitet	

IV. NALAZI EVALUACIJE

Zaključci iz evaluacije

Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 u Crnoj Gori pokazala se u velikoj mjeri relevantnom za prioritetne potrebe i identifikovane praznine u ostvarivanju dječjih prava u zemlji. Njena izrada zasnovana je na temeljnoj analizi stanja, koja je obuhvatila sistematski pregled relevantnih pravnih i strateških dokumenata, dostupnih statističkih podataka, kao i drugih izvora o situaciji djece i mladih u Crnoj Gori. Ključni element usklađenosti Strategije sa prioritetnim pitanjima dječjih prava predstavlja njeno oslanjanje na preporuke ugovornih tijela UN-a i tijela zasnovanih na poveljama za praćenje ljudskih prava. Međutim, tokom životnog ciklusa Strategije, ona nikada nije formalno revidirana, niti su nadležni akteri u određenom trenutku planirali takvu reviziju.

Proces izrade Strategije bio je promišljen i, u načelu, participativan. U njemu je učestvovalo oko 100 djece iz različitih sredina i starosnih grupa, uključujući i djecu iz marginalizovanih zajednica. Ipak, identifikovana su određena ograničenja koja ukazuju na mogućnosti unapređenja u smislu djelotvorne zastupljenosti civilnog društva, lokalnih vlasti, stručnjaka iz prve linije, kao i porodica i zajednica djece u samom procesu izrade Strategije. Tehnička pomoć UNICEF-a pokazala se kao kvantitativno i kvalitativno ključna za uspjeh procesa.

Opšta logika Strategije djeluje jasno i dobro strukturisano. Ipak, strateški ciljevi i operativni zadaci nisu eksplicitno naznačili očekivane promjene u životima djece, koja su krajnji korisnici intervencija. Osnovna teorija promjene Strategije nije u potpunosti prikazana u dokumentu; samo su neki njeni elementi uključeni. Tim za evaluaciju nije mogao rekonstruisati nedostajuće elemente, posebno pretpostavke i posredne ishode, tokom prikupljanja podataka. Čini se da među akterima nije postojala zajednička vizija jasno definisanih puteva kojima se očekivalo da dođe do promjena u odnosu na svako tematsko područje i problem kojim se Strategija bavila. Iako je većina ključnih aktera u oblasti dječjih prava u Crnoj Gori podržavala Strategiju, mali broj njih ju je percipirao kao operativni, usmjeravajući alat. Evaluacija je identifikovala niz postignuća koja se mogu pripisati Strategiji, naročito u oblastima: sistem alternativne brige za djecu lišenu roditeljskog staranja; inkluzivno obrazovanje djece s invaliditetom; pristup obrazovanju djece iz romske i egipćanske zajednice; te određeni specifični oblici nasilja nad djecom (poput vršnjačkog nasilja). Istovremeno, ispitanici su ukazali na nova kršenja dječjih prava koja su postala prioriteti nakon usvajanja Strategije ili nisu bila dovoljno obuhvaćena samim dokumentom.

Ključni problem u pogledu efikasnosti bila je ograničena primjena Strategije u praksi. Nedostatak podataka za praćenje implementacije, kao i percepcija ispitanih aktera, potvrđuju ovaj zaključak. Glavni razlozi uključuju ograničenu ili sporadičnu međusektorsku i unutarsektorsku koordinaciju na svim nivoima, nedostatak djelotvornog liderstva, česte političke promjene i gubitak institucionalne memorije, što je otežalo institucijama i pojedincima da nastave sa sprovođenjem Strategije.

Posjedovanje sveobuhvatne strategije o dječjim pravima u Crnoj Gori pokazuje odgovoran pristup koji omogućava zemlji da u cjelini ispuni međunarodne, regionalne i nacionalne standarde zaštite djece. Većina aktera uključenih u evaluaciju podržava ovaj stav. Ipak, izvodljivost Strategije zavisi od nekoliko preduslova: djelotvorna unutarsektorska i međusektorska koordinacija na nivou Vlade; snažno liderstvo; te generisanje i prenosivost podataka za monitoring među institucijama i novim osobama zaduženim za sprovođenje aktivnosti, praćenje rezultata i obezbegivanje finansije iz državnog budžeta CG.

Logika Strategija

Strategija djeluje jasno strukturisano i logički koherentno, ali uočene su određene ograničenosti. Prvo, strateški ciljevi i operativni zadaci ne ističu eksplicitno očekivane promjene u životima djece, koja su krajnji korisnici intervencija. Drugo, Strategija ne djeluje da je zasnovana ni na eksplicitnoj ni na implicitnoj sveobuhvatnoj Teoriji promjene. Takva teorija nije predstavljena u nijednom dokumentu vezanom za Strategiju, niti je uočena zajednička vizija među relevantnim akterima o načinima i putanjama kroz koje su se očekivale promjene.

Koherentnost

Što se tiče unutrašnje koherentnosti, Strategija je veoma relevantna za politike i prioritete Vlade Crne Gore, posebno u okviru Nacionalne strategije održivog razvoja i procesa pristupanja Evropskoj uniji, i ostala je relevantna tokom cijele faze implementacije. U svom dizajnu Strategija je u osnovi bila usklađena sa pristupom zasnovanim na ljudskim pravima i temeljila se na detaljnoj analizi stanja dječjih prava. Proces izrade uključivao je pregled prethodnih relevantnih sektorskih strategija i drugih političkih dokumenata, koji su referisani kroz cijeli dokument Strategije. Preporuke tijela UN-a nadležnih za praćenje prava zasnovanih na ugovorima i poveljama reflektovane su u definisanju ciljeva i zadataka Strategije. Analiza politika i prioriteta sprovedena je temeljno, što pokazuje da Strategija počiva na čvrstim temeljnim principima. Ipak, određene dimenzije bi u budućnosti mogle biti dodatno razvijene. Posebno, učešće djece uglavnom je ograničeno na fazu izrade Strategije. Naime, što se tiče učešća djece (i odredba i osnovni princip sadržan u CRC-u), čini se da je proces izrade Strategije koherentan sa težnjom za smislenim učešćem djece. Što se tiče nivoa angažovanja, čini se da je učešće djece u ovoj fazi bilo konsultativno. U pogledu inkluzivnosti dječijeg učešća tokom faze izrade, čini se da su preduzete konsultacije uključivale i djecu koja pripadaju najmarginalizovanijim i najisključenijim grupama društva u Crnoj Gori, uključujući: romsku djecu; djecu sa smetnjama u razvoju i djecu na alternativnom zbrinjavanju. Intervjuisane

zainteresovane strane su prepoznale inkluzivnost konsultacija sa djecom. Neki od njih su, međutim, naveli da bi u tom pogledu još bilo prostora za napredak, u smislu djece do koje bi trebalo doći. Konkretno, u budućnosti treba uključiti veći broj djece, koja predstavljaju širu geografsku raznolikost i ukupnu raznolikost. Nadalje, čini se da djeca u pokretu, djeca žrtve trgovine i eksploatacije i djeca koja su doživjela nasilje i zlostavljanje nisu svrsishodno zastupljena na održanim konsultacijama. Takođe, kako je istakao jedan akter, djeca iz LGBTQIA+ su mogla biti dosljednije uključena u pripremu Strategije. Kao što je već istaknuto, uključenost djece ostvarena u fazi izrade Strategije smatra se pohvalnim naporom u primjeni principa participacije djece u praksi, u smislu obima i inkluzivnosti takvog učešća. Međutim, čini se da je učešće djece u velikoj mjeri ograničeno na fazu izrade Strategije (tj. situacionu analizu, te faze dizajniranja i planiranja). Iako je moguće da su neki od projekata i inicijativa koje su preduzeli različiti akteri u okviru Strategije zaista uključivali djecu, u nedostatku izvještaja o praćenju koji dokumentuju takvo učešće, bilo je teško procijeniti da li se takvo učešće dogodilo u praksi i kako. Isto važi i za praćenje sprovođenja Strategije. Međutim, među ispitanicima intervjuisanim o ovom aspektu, postoji zajedničko mišljenje da je učešće djece i mladih ograničeno na fazu dizajna. Ni indikatori učinka Strategije nisu očigledno operacionalizovani kako bi aktivno uključili djecu, porodice i zajednice, kao i druge aktere na lokalnom nivou, u praćenje uticaja.

Takođe, rodna ravnopravnost nije u potpunosti uzeta u obzir u smislu različitih potreba, situacija i kršenja prava djevojčica i dječaka u Crnoj Gori. Analiza spoljne koherentnosti fokusirana je na potencijal Strategije da pruži okvir za efikasnu koordinaciju i sinergiju među akterima koji rade na dječjim pravima. Što se tiče sistema rotacije predviđenog Strategijom za praćenje i izvještavanje, stavovi zainteresovanih strana su bili podijeljeni. Jedni su isticali da rotacija omogućava različitim ministarstvima da koordiniraju aktivnosti, dok su drugi izražavali rezerve prema ovom pristupu. Navodilo se da česta promjena članova radnih grupa otežava prenos informacija i kontinuitet rada, te da bi bila potrebna stabilna radna grupa. Generalno, sprovođenje sistema rotacije nije išlo prema planu, a zamišljeni sistem izvještavanja po ovom principu nije dao očekivane rezultate. Prema tome, međusektorska saradnja ostala je među najslabijim aspektima Strategije i predstavlja jedan od glavnih faktora koji je otežavao njenu implementaciju.

Relevantnost

Strategija je bila veoma relevantna. Dizajn Strategije izgleda zasnovan na sveobuhvatnoj analizi stanja prava djeteta. Proces – koji je takođe sumiran u dokumentu Strategije (UNICEF, 2019: 11–12) – obuhvatio je pregled relevantnih ranijih sektorskih strategija i drugih političkih dokumenata, na koje se Strategija poziva. Proces izrade Strategije bio je dobro osmišljen i u principu veoma participativan, a uključivanje djece postignuto tokom faze dizajna smatra se pohvalnim naporom u primjeni principa učešća djece u praksi, kako u pogledu obima, tako i inkluzivnosti takvog učešća. Iako izgleda da većina relevantnih aktera cijeni važnost postojanja sveobuhvatne strategije o pravima djeteta, oni je uglavnom posmatraju kao alat za zagovaranje i podizanje svijesti, te kao dobar primjer politike koji je usklađen sa međunarodnim standardima i predstavlja uhodanu praksu u zemlji.

Efektivnost

Efektivnost Strategije bila je ograničena. Tokom terenske faze evaluacije identifikovani su određeni uspjesi koji se mogu pripisati Strategiji, uglavnom u oblastima: sistem alternativne zaštite djece bez roditeljskog staranja; inkluzivne obrazovne mjere za djecu sa invaliditetom; pristup obrazovanju za djecu iz diskriminiranih grupa, prvenstveno romske i egipćanske manjine; te napredak u rješavanju određenih oblika vršnjačkog nasilja nad djecom. Ključno pitanje efektivnosti je ograničeno ili veoma ograničeno sprovođenje Strategije u praksi. Nepostojanje podataka iz monitoringa i preovlađujuće mišljenje među intervjuisanim zainteresovanim stranama potvrđuju ovaj zaključak. Što se tiče razloga za ono što se čini da predstavlja veliki jaz u praksi, Evaluacija je istakla neke faktore. Oni se prvenstveno odnose na ograničenu ili sporadičnu međusektorsku i unutarsektorsku koordinaciju, kako na nacionalnom nivou, tako i između nacionalnog i lokalnog nivoa.

Nedostatak djelotvorne koordinacije pojavio se kao dodatni ključni faktor koji ometa implementaciju Strategije, što je, u kombinaciji sa čestim političkim promjenama i gubitkom institucionalne memorije, veoma otežavalo institucijama i odgovornim osobama da nastave sa sprovođenjem strategije. Kao što je jedan ispitanik rekao: "Ovo je bila svačija i ničija strategija." Evaluacija je utvrdila da je nacionalno praćenje nasilja nad djecom slabo razvijeno, uz prisustvo problema sa službenim podacima koje prikupljaju različite institucije. Ti podaci nisu uporedivi niti razvrstani po različitim grupama djece, što otežava razvoj mjera socijalne politike koje bi odgovarale stvarnim potrebama djece.

Efikasnost

Strategija nije bila efikasna i u smislu resursa. Budžet Strategije nije bio dovoljno precizno definisan. Ukupna sredstva procijenjena su na 4.000.000 eura, od čega je oko 70% trebalo da bude obezbijeđeno iz državnog budžeta, a preostalih 30% iz donacija. Akcioni plan za period 2019–2020. predviđao je ukupne izdatke od 1.063.000 eura, raspoređene po aktivnostima, uglavnom u obliku paušalnih iznosa. Tokom prikupljanja podataka nisu pronađeni detaljniji podaci o budžetu niti dokazi o očekivanim i stvarnim doprinosima različitih institucija zaduženih za implementaciju Strategije ili drugih aktera, uključujući UNICEF. Pored finansijskih resursa, identifikuje se nedostatak dovoljno kvalifikovanih kadrova, naročito na lokalnom nivou i među pružaocima usluga u direktnom kontaktu sa korisnicima. Ograničeni ljudski kapaciteti – kako po broju stručnjaka, tako i po njihovoj stručnoj obučenosti – značajno su doprinijeli neefikasnosti Strategije i predstavljaju ključni strukturni izazov koji je potrebno prevazići da bi strategija bila u potpunosti ostvarena u praksi. Nedovoljna koordinacija među različitim akterima i organizacijama zaduženim za sprovođenje Strategije identifikovana je kao još jedan faktor neefikasnosti.

Utica

Faza izrade strategije očigledno nije podrazumevala definisanje sistema za praćenja uticaja. Polazni podaci generisani su kao dio situacione analize na kojoj je zasnovana Strategija. Dizajniran je set pokazatelja učinka za mjerenje promjena koje su rezultat Strategije, zajedno sa srednjoročnim i konačnim ciljevima kojima je intervencija težila. Međutim, praćenje uticaja očigledno nije naknadno operacionalizovano. Jasni planovi za redovno i periodično prikupljanje podataka kako bi se uporedio napredak koji je postignut u odnosu na početno stanje nisu locirani

kao dio prikupljanja podataka za evaluaciju. U logičkom modelu Strategije nisu dati privremeni ishodi (na sredini implementacije). Zaista, čini se da je generalno izostao monitoring u vezi sa Strategijom, oko čega su se složile gotovo sve zainteresovane strane koje su intervjuisane. Tokom prikupljanja podataka, tim za evaluaciju je nastojao da identifikuje neke rane znake uticaja i percepciju potencijalnog budućeg uticaja od strane zainteresovanih strana. Generalno, percepcija aktera o uticaju Strategije uglavnom se preklapala sa postignućima u implementaciji. Ključne oblasti u kojima se čini da je realizacija mogla doprinijeti dugoročnim rezultatima su, posebno: deinstitucionalizacija, koja je dovela do bolje brige o djeci lišenoj roditeljskog staranja; pristup obrazovanju, što je rezultiralo većim šansama za razvoj sopstvenih potencijala, posebno za djecu pripadnika romske i egipćanske populacije; i mogućnosti inkluzivnog obrazovanja, što je, koristilo djeci sa smetnjama u razvoju u zemlji tako što je poboljšalo njihov pristup kvalitetnom formalnom obrazovanju. Evaluacija nije otkrila bilo kakve znakove nenamjeravanog pozitivnog ili negativnog uticaja Strategije.

Održivost

U pogledu onoga što je potrebno različitim akterima da bi osigurali da se napredak koji je postignut Strategijom – ili u svakom slučaju, napredak u ostvarivanju prava djece u Crnoj Gori – nastavi i u budućnosti, neke mjere su identifikovane kao ključne u okviru ove evaluacije. One se, prije svega, odnose na obezbjeđivanje stalnih i adekvatnih resursa za usluge za djecu, njihove porodice i zajednice, u svim sektorima (dječija zaštita, socijalna zaštita, obrazovanje, zdravstvena zaštita) i na svim nivoima (centralni i lokalni). Adekvatna podrška profesionalcima koji rade sa djecom i za djecu se javila kao ključni aspekt za održivost svake intervencije u sferi prava djeteta. Prikupljanje i dijeljenje redovnih, pouzdanih i sveobuhvatnih informacija o napretku i uticaju smatra se ključnim kako bi se mogle razvijati uspješne intervencije u kontinuitetu sa postojećim u oblasti prava djeteta, čime bi postignuti rezultati bili održivi. Namjenska i adekvatna budžetska izdvajanja pokazala su se kao još jedan ključni faktor kada je riječ o održivosti budućih mjera politike u oblasti prava djeteta. Nedostatak namjenskih i dovoljnih sredstava za implementaciju Strategije smatra se slabošću, što je razumljivo uticalo i na održivost tokom implementacije. Uravnoteženo i ravnopravno učešće svih aktera odgovornih za implementaciju Strategije i praćenje njenog sprovođenja, kao i saradnja u svim sektorima i na svim nivoima, takođe se smatraju ključnim elementom koji je neophodan kako bi se obezbijedila održivost tokom vremena.

V. PREGLED PLANIRANIH I UTROŠENIH SREDSTAVA

Prema Strategiji za ostvarivanje prava djeteta 2019–2023 u Crnoj Gori, ukupna procjena potrebnih sredstava za realizaciju mjera iznosila je oko 4 miliona eura, od čega je približno 70% planirano da se obezbijedi iz državnog budžeta, dok je preostalih 30% trebalo biti pokriveno iz donatorskih izvora. Za sprovođenje Akcionog plana 2019–2020 ukupna sredstva planirana za aktivnosti iznosila su 1.063.000 EUR, uz dodatna redovna sredstva koja su planirana u budžetima pojedinih ministarstava za aktivnosti od značaja za djecu, kao i sredstva iz projekata međunarodnih organizacija, donacija i NVO projekata. Napominjemo da nije bilo moguće uraditi detaljan presjek utrošenih finansijskih sredstava za pojedine realizovane aktivnosti, jer tražene informacije od pojedinih resora nisu dostavljene ni nakon višestrukih urgencija. Zaključno, iako su planirana sredstva bila jasno definisana, nedostatak sveobuhvatnih podataka o njihovoj realizaciji otežava preciznu procjenu efekata sprovedenih aktivnosti, što ukazuje na potrebu za boljom koordinacijom i izvještavanjem u narednom periodu.

VI. PREPORUKE ZA NAREDNE FAZE SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

Optše preporuke za naredni ciklus politike:

- Nova Strategija treba da bude razvijena kao krovni dokument nakon dostavljanja preporuka UN Komiteta za prava djeteta Crnoj Gori na osnovu kojih će se pripemiti ovaj dokument. Nova strategija će obezbijediti praćenje podataka u oblasti prava djeteta, finansiranje u ovoj oblasti i adekvatno praćenje sprovođenja Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata, nacionalnih strategija i zakona koji se odnose na djecu, a pri tome unaprijediti vertikalnu i horizontalnu saradnju između institucija i organa te podstaknuti multisektorski pristup.
- Primijeniti holistički pristup u izradi naredne politike, uz uvažavanje svih relevantnih aktera: djecu, porodice i zajednice, uključujući i stručnjake koji neposredno rade sa djecom (nastavnike, psihologe, socijalne radnike i dr.). Preporučuje se transparentno uspostavljanje mehanizama za uključivanje povratnih informacija ključnih aktera u proces izrade dokumenata.
- Kreirati politiku zasnovanu na podacima, fokusirajući se na unapređenje postojećih baza podataka i povezivanje već postojećih baza.
- Održavati i ojačati sinergiju sa drugim strateškim dokumentima, čime se povećava relevantnost nove Strategije.
- Jasno definisati prioritete i ostvarivost nove strategije, uz uzimanje u obzir institucionalnih odgovornosti, resursa i postignutih rezultata.
- Povećati kapacitete ljudskih resursa, jer prethodni ciklus politike nije značajno unaprijedio ovu oblast.

- Organizovati strateške oblasti efikasnije, razmatrajući uključivanje prevencije i edukacije u sve oblasti.
- Razviti logičnije i mjerljivije indikatore uticaja koji će omogućiti praćenje rezultata implementacije strategije.
- Uključiti više međusektorskih pitanja, poput rodne ravnopravnosti i pitanja stereotipa, te ih adekvatno adresirati.

Specifične preporuke:

Operativni cilj 1:

-Nastaviti i intenzivirati razvoj Pravosudnog informacionog sistema, uz puno uključivanje i unapređenje statističkih modula koji se odnose na slučajeve nasilja nad djecom. Posebnu pažnju treba posvetiti obezbjeđivanju kvaliteta, uporedivosti i razvrstanosti podataka, kao i njihovoj interoperabilnosti sa informacionim sistemima drugih nadležnih institucija, kako bi se omogućilo efikasno praćenje, analiza i izvještavanje u ovoj oblasti. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde.

-Poboljšati nezavisnog monitoringa prava djeteta – izmjene i dopune Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Nadležna institucija: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda.

-Uspostaviti funkcionalan, centralizovan i sveobuhvatan sistem za prikupljanje i razmjenu podataka o djeci, koji bi objedinio relevantne baze podataka Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, kao i Pravosudnog informacionog sistema. Ovaj sistem treba da omogući redovno praćenje položaja djece i da predstavlja osnov za kreiranje javnih politika zasnovanih na pouzdanim i razvrstanim podacima. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, u saradnji sa nadležnim institucijama.

-Institucije zadužene za praćenje i izvještavanje Strategije su: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta. Ministarstvo odbrane, Ministarstvo pravde, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu.

Operativni cilj 2:

-Nastaviti dalji rad na harmonizaciji relevantne zakonodavne regulative, posebno kroz usklađivanje Zakona o parničnom postupku, Zakona o vanparničnom postupku i Zakona o upravnom postupku, kako bi se obezbijedila dosljedna i efikasna primjena propisa u praksi i unaprijedila pravna sigurnost. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde.

Operativni cilj 3:

- Uraditi analizu potreba i mogućnosti za uspostavljanje usluga podrške u zajednici za biološke porodice u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz porodice. Institucije zadužene za praćenje i izvještavanje Strategije su: MPr, MP, MZ, MRSS, MLJP, Zaštitnik ljudskih prava i slobode.
- Dodatno ulagati u proces licenciranja, kao i u kontinuiranu stručnu i finansijsku podršku postojećim i novim pružiocima usluga, kako bi se obezbijedila održivost sistema socijalne i dječje zaštite i dostigao planirani obuhvat korisnika. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.
- Uspostavljanje Centra za hraniteljstvo u(za procjenu hranitelja, jačanje kapaciteta hraniteljskih porodica, promociju hraniteljstva itd). Nadležno ministarstvo: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.
- Uspostavljanje žalbenih mehanizama za uslugu hraniteljstva i za druge usluge za djecu bez roditeljskog staranja. Institucije zadužene za praćenje i izvještavanje su: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.

Operativni cilj 4:

- Hitno uspostaviti nacionalni registar djece sa invaliditetom, kao centralizovani i interoperabilni sistem podataka, koji bi omogućio pouzdano planiranje politika, praćenje potreba djece i pravovremeno pružanje zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih usluga. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja, u saradnji sa Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.
- Sprovesti dodatne mjere i intervencije u oblasti zdravstvene zaštite novorođenčadi, dojenčadi i djece, uključujući unapređenje prenatalne, perinatalne i postnatalne njege, jačanje kapaciteta zdravstvenih radnika, poboljšanje dostupnosti i kvaliteta zdravstvenih usluga, kao i kontinuiranu edukaciju roditelja i zajednice. Iako ciljevi nijesu u potpunosti ostvareni, postojeći naponi u oblasti prevencije i rane intervencije predstavljaju osnovu za dalji napredak u smanjenju smrtnosti dojenčadi. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja.
- Sprovesti hitnu intervenciju kroz intenziviranje imunizacionih kampanja, unapređenje logistike i distribucije vakcina, dodatnu edukaciju roditelja i zdravstvenih radnika, kao i jačanje sistema nadzora i praćenja imunizacije, u cilju sprečavanja širenja ospica i obezbjeđivanja pune zaštite djece. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja.
- Pripremiti nacrtu novih programa za roditelje o važnosti zdravog početka po rođenju – podrška dojenju djece i sprovođenju obavezne imunizacije. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja.

Operativni cilj 5:

-Obezbijediti efikasno praćenje i izvještavanje o realizaciji ciljeva Strategije. Nadležne institucije: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo odbrane i Ministarstvo pravde.

Operativni cilj 6:

-Dodatno ojačati mjere podrške tranziciji iz osnovnog u srednje obrazovanje, posebno za učenike iz romske i egipćanske (RE) zajednice, kroz proširenje programa stipendiranja, uvođenje strukturisane mentorske podrške i sprovođenje ciljanih programa motivacije i zadržavanja učenika u sistemu obrazovanja, u cilju smanjenja ranog napuštanja školovanja. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija.
Preporuka

-Sprovesti dodatne, ciljane mjere za unapređenje kvaliteta nastave i ishoda učenja, naročito u oblasti čitalačke pismenosti, matematike i prirodnih nauka, kroz jačanje profesionalnog razvoja nastavnika, unapređenje nastavnih planova i programa, uvođenje ranih intervencija za učenike koji postižu rezultate ispod osnovnog nivoa vještina, kao i sistematsko praćenje postignuća učenika, u cilju približavanja nacionalnih rezultata prosjeku OECD-a. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija.

Operativni cilj 7:

-Povećati broj centara za rani razvoj djece sa smetnjama u razvoju i posebnim obrazovnim potrebama, kako bi se obezbijedila veća dostupnost usluga podrške i unaprijedila inkluzija djece u svim lokalnim zajednicama. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja.

-Razviti nove programe rada centara za rani razvoj za djecu sa „smetnjama u razvoju“ u domovima zdravlja (podsticanje roditeljskih vještina, psiho- socijalna podrška roditeljima djece ranog uzrasta sa smetnjama u razvoju. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija.

Operativni cilj 8:

-Kontinuirano organizovati obuke o Standardnim operativnim procedurama za međusektorsku saradnju u radu sa djecom žrtvama nasilja i eksploatacije, kako bi se unaprijedili procesi identifikacije, prijavljivanja i postupanja u slučajevima nasilja nad djecom te osigurala efikasna i koordinisana reakcija svih nadležnih institucija. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta i Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.

-Preciznije definisati i sistematski prikupljati podatke o slučajevima nasilja nad djecom, kako bi se moglo pouzdano pratiti pružanje mjera zaštite od strane svih sektora i osigurati informisano kreiranje javnih politika zasnovanih na dokazima. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde, u

saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta i Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.

-Dodatno jačati kapacitete stručnih službi viših sudova i Vrhovnog državnog tužilaštva, kao i lica zaduženih za pružanje podrške djeci u porodično-pravnim sporovima, kroz kontinuirane obuke, razvoj smjernica i unapređenje procedura, kako bi se osigurala kvalitetna zaštita prava djeteta i efikasno vođenje predmeta u skladu sa najboljim interesom djeteta. Nadležne institucije: Viši sudovi i Vrhovno državno tužilaštvo.

Operativni cilj 9:

-Sprovesti specijalizovane obuke za advokate o primjeni besplatne pravne pomoći za djecu i osigurati njeno efikasno praktično pružanje, kako bse poboljšala zaštita prava djece u pravosudnom sistemu i omogućio pristup pravdi u skladu sa najboljim interesom djeteta. Nadležne institucije: Advokatska komora i Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija.

-Sprovesti sveobuhvatnu analizu djece žrtava trgovine ljudima u Crnoj Gori, koja će identifikovati vrste trgovine koje su najzastupljenije, profil žrtava po polu i nacionalnosti, te pružiti pouzdane podatke za kreiranje ciljne politike prevencije, zaštite i podrške djeci žrtvama trgovine ljudima.

Nadležne institucije: Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije.

-Kontinuirano jačati kapacitete stručnjaka u institucijama koje rade sa djecom žrtvama trgovine ljudima i nasilja, uključujući socijalne radnike, policijske službenike, zdravstvene radnike i nastavno osoblje, kroz obuke i mentorsku podršku, kako bi se osigurala adekvatna identifikacija, zaštita i podrška žrtvama. Nadležne institucije: Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo prosvjete i nauke i inovacija.

-Preciznije definisati i sistematski prikupljati podatke o slučajevima trgovine djecom i nasilja nad djecom, uključujući razvrstavanje po uzrastu, polu, nacionalnosti i vrsti incidenta, kako bi se omogućilo pouzdano praćenje mjera zaštite i efikasno kreiranje javnih politika zasnovanih na dokazima. Nadležne institucije: Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo zdravlja.

-Intenzivirati programe prevencije trgovine ljudima i nasilja, uključujući edukaciju djece, roditelja i zajednice, podizanje svijesti o rizicima i jačanje saradnje sa školama, nevladinim organizacijama i medijima, kako bi se smanjio broj novih slučajeva i unaprijedila zaštita djece. Nadležne institucije:

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Ministarstvo pravde.

-Ažurirati Standardne operativne procedure za profesionalce koji rade sa djecom migrantima i tražiocima azila bez pratnje i ranjivim kategorijama, uključujući djecu potencijalne žrtve trgovine ljudima, kako bi se osigurala njihova učinkovitija identifikacija, zaštita i pristup adekvatnoj zaštitnoj i socijalnoj podršci, u skladu sa najboljim interesom djeteta i međunarodnim standardima. Nadležne institucije: Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete i nauke i inovacija.

-Operativni cilj 10:

-Preduzeti sve preostale mjere za punu implementaciju preporuka Komiteta UN za prava djeteta u vezi sa Fakultativnim protokolima, posebno kroz uspostavljanje eksteritorijalne jurisdikcije za krivična djela obuhvaćena protokolima i kriminalizaciju regrutacije djece mlađe od 18 godina od strane nedržavnih oružanih grupa, kako bi se osigurala puna usklađenost domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom odbrane.

-Uvesti u nacionalno zakonodavstvo pravne odredbe koje omogućavaju eksteritorijalnu jurisdikciju za krivična djela obuhvaćena Fakultativnim protokolima, kako bi Crna Gora mogla procesuirati počinioce koji su uključeni u ove prestupe izvan svoje teritorije. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

-Uspostaviti centralizovani sistem prikupljanja i razmjene podataka o krivičnim djelima i žrtvama obuhvaćenim Fakultativnim protokolima, uključujući podatke o prodaji djece, dječjoj prostituciji, dječjoj pornografiji i učešću djece u oružanim sukobima, razvrstane po uzrastu, polu i kontekstu incidenta, kako bi se omogućio pouzdan monitoring i evaluacija sprovedenih mjera. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografije

-Unaprijediti međunarodnu saradnju u prevenciji i suzbijanju prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije, uključujući razvoj bilateralnih i multilateralnih mehanizama saradnje, razmjenu informacija i koordinisano postupanje, uz istovremenu zaštitu prava žrtava u svim fazama krivičnog postupka. Nadležno ministarstvo: Ministarstvo pravde i Ministarstvo unutrašnjih poslova.